

Somero-Seuran vuosi 1972

Somero-Seuran vuosikokouksessa 20. helmikuuta luovuttivat agronomi Terttu Sagulin ja rouva Maija Vuorinen seuralle Marttayhdistyksen lahjana 2000 mk Someron murrekirjan kustannusten peittämiseksi. Lahjoituksen otti vastaan seuran puheenjohtaja Tapio Horila. Istumassa kokouksen puheenjohtaja Matti Immonen ja seuran sihteeri Helvi Jussila.
Valok. Sisko Pesonen.

Prof. Pertti Virtaranta, Someron murrekirjan toimittaja, vietti kesällä useita päiviä Somerolla liikkuen eri puolilla pitäjää tarkistamassa vanhojen paikkakuntalaisten kanssa murrekirjan tekstejä. Teos valmistuu ensi vuoden aikana. Valok. Riitta Kleme.

Linja-autopysäkkien nimikilvet Someron pääteiden varsilla uusittiin kesän aikana Somero-Seuran toimesta ja kunnan kustantamina.
Valok. Riitta Kleme.

Valtakunnallisten kotiseutupäivien pääjuhlassa Salon urheilukentällä myönnettiin Suomen Kotiseutuliiton ansiomitali mm. mv. Eero Suutelalle, joka ei voinut osallistua tilaisuuteen. Samassa juhlassa saivat harrastusmitalin museonhoitaja Helmi Ahti (vas.) ja pankkivirkailija Helvi Jussila (kesk.).
Valok. Riitta Kleme.

Salon kotiseutupäiviltä retkeilivät eri puolilta Suomea saapuneet vieraat usealle taholle Lounais-Suomeen. Somerolle suuntautuneen retken suunnitteli ja toteutti Somero-Seura. Kuvassa vieraat kuuntelemassa selostusta Someron museosta. Bruno Aalto, retkikunnan sulavasanaopas, oli pukeutunut rohdimmekkoon, -housuihin ja tuohivirsuihin kuten entisajan torppari. Hänestä oikealle Suomen Kotiseutuliiton puheenjohtaja opetusneuvos Veikko Talvi.
Valok. Maila Järvinen.

Hevospelillä ja polkupyörällä

Aulis Oja

Kirjoitin viimevuotiseen Someron Jouluun lievää tärkeämmän muistelman vuosikymmenten takaisista matkoista Someron Linja Oy:n autoilla. Jatkoksi siihen saanen tällä kertaa tarjota tärkeätä lievemman kertomuksen vieläkin vanhemmista kärry-, reki- ja pyörämatkoistani Someron maise-miin.

Niin kuin oheinen valokuva osoittaa, sanotut matkani aloitin jo puolen vuoden iässä käymällä joka suvi vanhempieni kanssa huviretkellä Kerkolanjärven Kerkolan puoleisessa päässä, jossa siihen aikaan vallitsi niin täydellinen rauha, että melkein ainoat kävijät siellä vuoden mittaan olivat Kerkolan pyykkärit ja pellavanliottajat. Niin kaukaa kuin suinkin muistan ovat mieleeni jääneet maantieltä rantaan johtanut äkkiyrkkä tie, harjumännikön voimakas havuntuoksu, rannan ruohomatot ja hiekkapenkereet sekä järven kristallinkirkas ja sametinpehmeä vesi. Sellaista vettä en koko lapsuudessani muualla tavannut, koska kotijokeni Kuusjoen vesi oli savenharmaata ja isovanhempieni kotiseudun Suoniemen järvien vesi mudan- ja ruoste-ruskeata. Eipä silti, yhtä läpikuultavaa vettä en ole myöhemminkään taannut nähdä muualla kuin Tammelan Suujärvessä, jonka tuoksukin on samanlainen kuin aikoinaan Kerkolanjärven. On muuten merkillistä, kuinka ihmisen mieleen jäävät lapsuusajalta lähtemättömästi juuri tietyt tuoksut aivan siinä missä nähdyt ja kuullutkin. Minulla ovat Kerkolanjärven tuoksun lisäksi päällimmäisinä mielessä kukkivan ruispellon, niitettäväksi valmiin heinäpellon ja heinäkuusen maantien tuoksut. Muistattehan viimeksi mainitunkin: ihanan yhdistelmän apilaa ja mansikkaa, leinikkiä ja nätkelmää, kuumaa santaa ja kuivunutta hevoslantaa.

Kirjoittaja ensi kertaa Someron maaperällä, Kerkolanjärven Kerkolan puoleisessa päässä. Henkilöt vasemmalta Antti F. Oja, Hilja Oja, Aulis Oja ja Martta Sirén. Valok. 1910 Ver-ner Sirén.

Kerkolanjärven retki oli lapsuudessani todellinen suven hulpputapaus. Perillä uitiin, uitettiin hevos-ta, sauvottiin kerkolalaisten vettyneellä lautalla, ongittiin, juotiin nuotiolla keitettyä kahvia ja Kuusjoen Vesitehtaan Rex-portteria, syötiin eväitä ja kirmailtiin pitkin ketoa, hietikkoo ja järvenrannan santapohjaa. Takaisin kotiin ajaa köröteltäessä tuntui ihan siltä kuin suvi olisi ollut auttamattomasti ohi. Myöhemmin, kun jo itse pystyin ajamaan, sain kerran suvessa kuskata myös Vuorisken ja meidän palvelijattaren Nummi-Luikin rantaan pyykkiä pesemään. Nostettuani padan ja punkat sekä pyykkinytät rannalle jätin naiset töihinsä ja ajelin pitkää kiertotietä Kerkolan rannalle, missä Liisa ja minä nautimme täysin siemauksin uimisen riemusta. Monasti tuntui siltä, että Liisa, jonka eväänä oli iso sylillinen vihantarehua, lähti paluu-matkalle vielä vastahakoisemmin kuin minä. Mutta Liisa olikin viisas tyttö, olihan se nuoruudessaan itsekseen juossut metsiä myöten Porista Kuusjoelle Yli-Vesän isännän myytyä sen sinne ja sen matkus-tettua Salosta Poriin umpinaisessa härkävaunussa. Joskus talvisinkin joululoman aikana, kun lunta sattui olemaan, kävin veljineni Liisalla Kerkolan-järvellä. Sidoimme Liisan ohjaksista mäntyyn, pa-nimme eteen heinätukon ja irroitimme maitoreen aisat sen valjaista. Sitten raahasimme reen ylös harjun rinnettä ja laskettelimme sillä huimaa vauhtia alas järven jälle. Ikäni muistan Liisan käyttäytymisen mäenlaskun aikana. Malttamatta syödä se tarkasti seurasi katseellaan ensin reen kiskomista ylös ja sitten sen hurjaa alstuloa. Tuntui siltä, ettei se sillä hetkellä pitänyt meitä aivan täys-järkisinä.

Monen joululoman aikana kävin Liisan kanssa myös muualla Someron puolella, heinäähäkillä Ker-kolassa turvepehkuu hakemassa ja parireellä Hän-tälännummella santaa valtion maantielle ajamas-sa. Tällaiset ajot olivat koulutyön lomassa hauskaa ja terveellistä reippailua, varsinkin sanna lapioi-minen reenkolaan. Siihen aikaan oli Häntälän san-takuopan kirjuri se sama Peltola, josta Salon seudulla kerrotaan seuraavaa kaskua: Peltola me-ni Saloon esittämään Uskelan nimismiehelle Sten-bergille 200 markan laskua Kuusjoen maantielle ajetuista santakuutioista. Nimismies kirjoitti hän-elle maksuosoituksen ja sanoi: ”Tämän saa sitten nostaa Helsingin pankista”. Peltola luuli, että hän joutuisi hakemaan rahat Helsingistä asti, ja sanoi: ”Oh helvet, sihe se sit kalk meneki”.

Varsinaisesta Somerosta en ensimmäisinä ikä-vuosinani tiennyt muuta kuin että Kerkolanjärven matkoilla olin Kerkolannummen laelta nähnyt si-nertävien metsien takaa vajaan kahden peninkul-

”Toistakymmentä vuotta takaperin” oli ollut ko-va myrsky, joka katkaisi tuulimyllyn akselin ja rik-koi siivet. ”Lauri teki ne ja yhresä Tervämäen Os-karin kans tälläs paikkaan. Oli kauhee tyä kun ak-seli pantiin paikallensa.” (Huomattakoon, että Hil-da Maria Niittymäen kertomukseen ja tuulimyllyn vaiheisiin liittyy kolme Oskaria: Oskari Palonperä, Oskari Niittymäki ja Oskari Tervämäki.) Tavalli-sissa oloissa ei mylly tarvinnut muuta hoitoa kuin että aksellin pantiin silloin tällöin tervaa ja rasvaa.

Viimeksi mylly oli ollut käytössä ”yksteista vuot-ta sitten” eli v:n 1952 vaiheilla.

Pala ompe peukalossa
toinen hampaan onkalossa
kolmas alas keikuttelee
(suomalainen sananlasku)

Tällaisstako teillä on joulun aikaan? Perinteiseen tapaan kuulul, että jouluksi varattiin säiliöt täyteen herkkuja. Ennen joulua saatettiin elää hyvinkin niukasti, mutta jouluna piti pöydän olla koreana. Tästä on varmasti peräisin tapa syödä jouluna run-saasti, vaikka ennen joulua ei vatsaa säästellä-kään. Jouluna meillä kaikilla on aikaa nauttia suo-malaisista perinteisistä jouluherkkuista. Rauhalli-suutta ateriointiin ja malttia lopettaa ennen kuin vatsa on ääriään myöten täynnä.

Mitä me ruoasta saamme? Voimaa saamme ns. energiaravintoaineista, joita ovat hiilihydraatit (sokerit, tärkkelys), rasvat ja valkuaisaineet. Suo-jaa nk. puutostauteja vastaan saamme suojaravin-toaineista, joita ovat valkuaisaineet, vitamiinit ja kivennäisaineet.

Ravinnon energiapitoisuudella on keskeinen merkitys. Energian puute ilmenee näikänä ja ener-gian saannin riittävyys kylläisyyden tunteena. Sää-telykoneistomme toimii normaalisti, ei meidän tarvitse kiinnittää huomiota nautittuun ruokamää-rään, vaan on vain huolehdittava siitä, että ruoan koostumus on oikea. Mutta kun säätelykoneisto ei toimi luotettavasti, syömme silloin jatkuvasti joko liian vähän tai, mikä on monin verroin yleisempää, liian paljon ravintoa, ja seurauksena on laihuus tai lihavuus. Silloin on asianmukaista kiinnittää huo-miota ruoan määrään.

Ruoan laatuun on kaikkien syytä kiinnittää huo-miota. Sen tulisi sisältää runsaasti valkuaisaineita, kudosten rakentamiseen ja uudistamiseen sekä vi-tamiineja ja kivennäisaineita elintoimintojen sää-telyyn.

Jos tarkastellaan suomalaista kansan ravintoa, voidaan todeta, että se perustellaan sangen suu-

”Niittymäen tuulimylly olisi Someron museossa kuin piste i:n päällä”, lausui lisenslaatti Auvo Hirse-järvi, kun hän syksyllä 1963 suositteli meille myllyn ostamista. Useimmat lienevät valmiit myöntä-mään, että hänen — kokeneen museomiehen — valisto osui oikeaan.

KERTOJAT:

Hilda Maria Niittymäki, s. 6. 3. 1875, haastattelu 18. 11. 1963.

Tuomo Niittymäki, s. 28. 2. 1937, haastattelu 10. 11. 1963.

Vatsan joulu Tuula Kara

ressa määrässä täyttää hyvän ravinnon vaatimuk-set. Suomalaisessa ruokavaliossa ovat kautta aikojen olleet keskeisessä asemassa esimerkiksi maito, ruisleipä, liha, nauris ja peruna, joiden ravintoar-von tiedämme suureksi ja monipuoliseksi. Ne ovat tuoneet ruokaamme paitsi tarpeellista energiaa, kaloreita myös monia suojaravintoaineita. Tällais-ten luonnollisten ruoka-aineiden ansiosta kansam-me on säästynyt monilta puutostaudeilta, jotka ovat olleet useiden muiden kansojen vitsauksena. Mutta vaikka ravintomme pohja on ollut ja on vie-läkin terve, ei tämä suinkaan merkitse sitä, että ra-vintomme olisi joka suhteessa täysiarvoista. Siinä on epäkohtia, sellaisia jotka ovat vallinneet jo kau-an, ja sellaisia, jotka vasta viime aikojen kehitys on tuonut tullessaan. Ruokavaliomme nykyiset epä-kohtat voidaan kiteyttää kolmeen kohtaan: käy-tämme liikaa rasvaa ja liikaa vaaleaa leipää sekä liian vähän vihanneksia ja hedelmiä. Nämä ovat johtaneet siihen, että saamme ruoastamme liikaa energiaa ja liian vähän B- ja C-vitamiineja sekä rautaa.

Perinteiset jouluruokamme kinkku ja lipeäkala ovat ravitsemuksellisesti monipuolisia. Kinkusta saamme runsaasti hyvänlaatuisia valkuaisaineita, B-ryhmän vitamiineja ja rautaa, kunhan valitsem-me sen vähemmän rasvaisen palan. Lipeäkalan niinkuin kaikkien kalojen valkuainen tulee talou-dellisesti hyvin edulliseksi. Lantun sisältämä C-vi-tamiini tuhoutuu melkein täysin lanttulaatikon val-mistuksen aikana, mutta rosolissa sitä on sentään jäljellä. Puhdistetusta riisistä valmistettu joulu-puuro sisältää pääasiassa energiaa tuottavia hiili-hydraatteja. Jotta saisimme perinteisen jouluateri-amme ravitsemuksellisesti täysiarvoiseksi, mei-dän tulisi lisätä siihen vihanneksia. Sitten tulisi muistaa syödä hiukan vähemmän, ettei kävisi ku-ten sananlaskun mukaan isännälle joulun aikaan. Hän tokaisi: »Söisi suu, vetäisi vatsa, vaan ei kestä vaaterievut.»

oltiin epävarmoja, voitiin asia valokuvasta tarkistaa. Juvonen teki aiheesta myös lyhytfilmin ”Tuulimyllyn tarina”, jolla hän Kaitafilmi-lehden järjestämässä valtakunnallisessa kilpailussa v. 1964 voitti III palkinnon.

Meidän muiden lähdettyä illalla Somerolle jäivät Eloranta ja Edel vielä pariaksi päiväksi Niittymäkeen jatkamaan myllyrakennuksen purkamista.

Toimet Niittymäen tuulimyllyn hankkimiseksi Someron museoon olivat tähän mennessä sujuneet ripeästi, mutta nyt tuli pakollinen tauko. Rakennusta ei voitu siirtää autotien varteen, ennen kuin talosta lähtevä suoperäinen tienmaa oli jäänyt ja lumettunut. Tuomo Niittymäki hoiti kuljetuksen hevosellaan ensimmäisten rekikeliä aikana ennen vuodenvaihdetta. Taloustirehtööri Kilpelä huolehti autokuljetuksista. Ensimmäisen kuorman toi täkäläisen osuusteurastamon auto 28. joulukuuta ja loput Someron Osuuskaupan auto seuraavana vuonna 5. tammikuuta.

Tuulimyllyn pystytyksen museon tontille urakoivat Elis Eloranta ja Jalmari Hirvenoja. He aloittivat työnsä toukokuun alussa 1964 ja saivat sen valmiiksi 20. heinäkuuta. Taitoa vaativa tehtävä oli erityisesti uusien siipien rakentaminen, mitä helpotti tietysti se, että vanhojen siipien jätteet oli Metsämaalla otettu varovasti alas ja tuotu Somerolle, joten niitä voitiin käyttää mallina. Hytin sisässä olevaan koneistoon jouduttiin uusimaan joitakin vähäisiä osia kuluneiden tai särkyneiden tilalle. Pyrkimyksenä oli saada mylly sellaiseen kuntoon, että se myös kävisi, ja tässä onnistuttin. Museon rakennuspäällikkö Paul Kilpelä suhtautui työhön ehkä innostuneemmin kuin minkään aikaisemman museorakennuksemme pystytykseen. Hän ei vain valvonut töitä ja hankkinut tarvikkeita, vaan osallistui joskus itsekin rakentamiseen. Hän toimi halukkaasti myös myllyn käyttäjänä, ”myllärinä”, kun sitä myöhemmin esiteltiin lehdistölle tai mm. pitäjänpäivillä yleisölle.

II

Metsämaan Korvenkylän Niittymäki on entinen Korvenkylän Peltö-Markulan torppa, jossa oli peltoa 7 ha ja metsää 14 ha.

Perimätiedon mukaan tuulimylly oli rakennettu 1860-luvulla alkuaan Korvenkylän Niinimäkeen. Täältä se oli siirretty Korvenkylän Palonperään ja täältä vihdoinkin v. 1931 ostettu Niittymäkeen. Tuomo Niittymäen isoäiti Hilda Maria Niittymäki muisti vuosiluvun siitä, että hänen miehensä Oskari kuoli pian myllykaupan jälkeen samana talvena. Sairautensa takia ei Niittymäen vanhaisäntä osallistunut kaupantekoon, vaan sen hoiti hänen poikansa Lauri. Myyjä, Oskari Palonperä, aikoi ostaa — ja ostikin — isomman myllyn (mamselimyllyn) Humpplilan Mikkolasta ja halusi sen vuoksi päästä eroon vanhasta. ”Maksomme Oskarin myllystä viissat-

Fil.lis. Auvo Hirsjärvi (oik.) kertoo tuulimyllyistä lehtimiehille, Somero-Seuran johtokunnalle ja kyläasiamiehille Someron museon myllyn esittelytilaisuudessa 2. 8. 1964. Vas. mylläriksi pukeutunut Paul Kilpelä ja kyläasiamiehet Väinö Laurinen sekä Pietari Keskinen. Valok. kirjoittaja.

taa eikä se siitä enempää pyytännyttä”, kertoi Hilda Maria.

Niittymäen vanhanemännän kertoman mukaan mylly oli väärässä paikassa, koska siihen eivät sopineet kaikki tuulet. Olisi pitänyt olla aukeampi paikka. Joskus piti jauhaa yölläkin, jos oli sopiva tuuli. Mylly oli myös hidas, säkin jauhamiseen kuului puolen päivää. Leipäjauhot tulivat hyviä, myös elukoitten jauhot jauhettiin. Puuroksiin ei myllyä käytetty, vaan ne tehtiin käsikivillä.

man päässä sijaitsevan Someron kirkon torninhulpun. Vasta seitsenvuotiaana pääsin ensimmäistä kertaa tutustumaan siihen, mitä muuta noiden sinertävien metsien keskellä ja takana oli. Isäni nimittäin oli kirjoittanut Someron kappalaiselle Oskar Leväselle ja pyytänyt häntä toimittamaan jumalanpalveluksen Kuusjoen kirkossa eräänä sunnuntaina, jolloin hänellä itsellään oli jokin välttämätön matka tehtävänä. Postissa tuli myöntävä vastaus, ja niin äitini lähti meidän silloisella tammallamme Tutulla lauantaamuna matkaan kohti Someroa minä seuranpitäjänä. Äitini ei ollut koskaan ylittänyt Kuusjoenperän ja Häntälän rajaa eikä Tuttu liioin. Siksi molempien ällistys oli aito, kun tultiin Häntälän ahteen Kuusjoen puoleiselle töyräälle. Muistan hyvin, kuinka Tuttu, joka sentään oli moneen kertaan jarrutellut jyrkässä Kerkolanjärven mäessä, höristen ja korvat luimussa

Suvirekitunnelmaa Kerkolan rannassa. Henkilöt vasemmalla Hilja Oja, Kaarlo Kanerva ja Vendla Hopea, keskellä takana Antti Oja, Antti F. Oja, Aatos Oja, Aimo Oja ja Aulis Oja sekä edessä Tuulikki Oja. Valok. 1922 Simo Pennanen.

ryhtyi varovasti laskeutumaan tuota maankuulua Häntälän ahdetta alas. Jumalattoman krotin pohjalla olleelle sillalle päästyämme äiti ja minä nousimme pois kärryistä ja annoimme Tutun vetää keveät kirkkokärryt tyhjinä ylös mutkallista ylämäkeä. Tämä koettelemus oli äidille ja Tutulle ollut niin opettava, että Talvisillan hiukan matalampi ahde meni jo kuin leikiten. Sen jälkeen ei ollutkaan edessä muuta kuin melko tasainen nousu Uskelanjoen ja Paimionjoen väliselle vedenjakajalle ja yhtä tasainen lasku Someron viljelysaukeille. Someron Joensuusta jäi mieleeni, että se oli melkein yhtä tiuha kylä kuin meidän oma keskuspaikkamme Salo. Pastori Levänen osoittautui niin mukavaksi se-

däksi, että hänen lähtiessään Kuusjoelta maanantaiaamuna takaisin Somerolle vaadin päästä äidin mukana häntä jälleen saattamaan. Sitä suurempi oli murheemme saatuaamme vajaan vuoden päästä kuulla, että Someron punakaarti oli 17. 4. 1918 katsonut aiheelliseksi ampua tuon todellisen rauhanpuolustajan.

Seuraava kärrymatkani Somerolle aiheutuikin sitten samaisten punakaartien toilauksista. Huhtikuun 12 päivänä 1918 — Kuusjoen asiallisen punakaartin lähdettyä pakomatkalle kohti Pietaria — vei näet Salon hurahtanut punakaarti kotoani kaiken vaatevaran, joten jotakin oli pakko hankkia tilalle. Äitini saatua tietää, että Someron Talvisillalla oli joku etevä kutoja, hän nosti kärryille kaikki edellisvuoden pellavat, jotka Salon punakaarti oli jättänyt koskematta, ja lähti Tutulla Talvisillalle, minä tietysti jälleen mukana. Muistan hyvin, että

sillä kertaa ei Tuttu pelännyt Häntälän ja Talvisillan ahteita lainkaan, mutta äiti sitä enemmän. Vähinko, etten enää muista Talvisillan kutojan nimeä, mutta sen voi vakuuttaa, että hänen kutomansa lakanat, tyynynvaarut, pöytäliinat ja hantuukit olivat laatuvaraa, koska minullakin vielä runsaan puolen vuosisadan perästä on hänen muistonaan ehjä pöytäliina ja yksi melkein ehjä hantuuki.

Tämä hevosmatkoista. Mutta piti puhumani myös pyörämatkoista. Ne olisivat varmaan alkaneet jo paljon aikaisemmin, jollei äsken mainittu Salon punakaarti olisi nostonut kuormansa päälle isän polkupyörää. Seuraavan pyöränsä, Husqvarna-merkkisen, isä osti vasta 1926. Sillä ja Salosta

vanhana ostetulla Veikolla veljeni Aatos ja minä suvella 1928 teimme ikimuistettavan matkan Kuusjoki — Somero — Hämeenlinna — Lahti — Heinola — Mikkeli — Jyväskylä — Tampere — Somero — Kuusjoki. Veikko oli niin jäykkä polkea, että kilometripylväistä seuraten vaihdoimme jokaisen penikulman jälkeen ajokkiamme. Aatos, 16-kesäinen, ei ollut siihen mennessä vielä käynyt Somerolla, joten minulla oli ilo ja onni nähdä hänen hämmästyksensä Häntälän ja Talvisillan ahteissa sekä Someron Joensuun taajaväkisessä yhdyskunnassa. Hänen ehdotuksestaan haaskasimme vähäisen osan matkakassastamme Someron Osuuskaupassa nautittuun korvapuustiin ja punaiseen limunaatiin. Takaisin tullessamme oli myöhä ehto, joten poljimme Joensuun halki suoraan Talvisillalle, Häntälään ja Kuusjoelle seuranamme vainioilta kuulunut ruisrääkän narina ja notkoista vastaan tulvahtaneiden hytysparvien ininä.

Toisen kerran pyöräilin Aatoksen kanssa Someron kautta Hämeenlinnaan suvella 1931. Mutta jo sitä ennen olin käynyt polkupyörällä isäni kanssa Someron kirkolla, hänen rassukan halutessa nauttia Herran Ehtoollista vieraassa kirkossa. Hänen mielekseen menin minäkin mukaan, ja niin voin sanoa olevani siinä määrin somerolainen, että olen ollut siellä ”ripellä”. Jumalanpalveluksen päätyttyä lähdimme heti pois kirkosta, ja isä meinasi suoraan palata Kuusjoelle, mutta hänen lempipoikaansa Aatokseen vedoten sain hänet mukaani Joensuun kioskille syömään korvapuustin ja juomaan pullon punaista limsaa.

Aatoksesta puheenollen pyöräilin hänen kanssaan aina pääsiäisloman aikana Someron suuntaan, Perttelin ja Salon suunta kun oli liian tuttu. Monta kertaa tie oli toivoton, mutta siltäkös nuoret välittävät. Urheilumieltä kutitti mukavasti esimerkiksi Häntälän ahteen lasketteleminen jäistä auton-

ravia myöten ylhäältä alas. Jos keli oli jotenkuten siedettävä, piti tietysti taluttaa pyörät Häntälän ylämäkeä ja sotkea sitten Talvisillan ahteelle saakka uudistamaan samat temput. Kerran, kun olimme mahdottoman iljankoisella kelillä menossa Kuusjoenperästä Häntälään, tuli kollikissamme Mosse surkean näköisenä vastaamme juuri lääninrajalla. Kysyimme siltä, halusiko se mennä kävelen kotiin vai ottaa kyytiä meidän tavaratelineelämme. Se valitsi mielellään jälkimmäisen vaihtoehdon, ja minä laitoin sille alustaksi säleikköisen telineen päälle oman pusakkani. Mutta kun lähdimme sotkemaan menosuuntaamme Häntälään päin, se ensin naukui surkeasti ja sitten hyppäsi pois telineeltä. Ymmärsimme silloin, että se oli ainoana varsinaissuomalaisena kollina joutunut häviölle hämäläisten kollien kanssa eikä halunnut nolata itseään enää lisää. Kääntäessämme polkupyörien etukahvelit etelään se hetkessä istui pusakkani päällä tavaratelineellä ja pysyi siellä epävakaasta tiestä huolimatta kotiin saakka, jossa siellä lieneekin ollut selittämistä yhteiselle äidilleen ja vaimolleen Ullalle.

Sitten kun kuka mistäkin olimme kaikki neljä veljestä hankkineet itsellemme enemmän tai vähemmän kelvottomat polkupyörät, häntäläläiset ja talvisiläläiset saivat harva se suvilauantai nähdä, että taas olivat Kuusjoen papinpojat pyörällemässä. Tavallisin ehtoolenkkimme käsitti reitin Kuusjoki—Häntälä—Syvänoja—Kerkola, Kuusjoki, mutta monta kertaa sotkimme Joensuuhunkin asti. Näiltä pyörämatkoilta on elävästi jäänyt mieleeni tilanne, jolloin Aimon pyöränkettinki keskellä Häntälän ahteen alamäkeä luiskahti paikoiltaan ja velivainaa ohjaili lopun mäkeä ilman jarruja. Se oli vauhtia se.

Ettei vain ole vanhuuden merkki, kun näin kesken kaiken ryhtyy lapsuuden ja nuoruuden päiviä muistelemaan. Taitaa olla.

Ruattin reissu kesällä 1910

Manu Kärki

”Se oli juhannuksen jälkeen kun lähdettiin Lintaanivainaan kanssa Ruattiin.” Einarin 82-vuotiaan somerniemeläisen Einarin Mäntylän silmäkulmassa vilahtaa veitikka. Juttu juoksee ja koko vanhan miehen olemus elää mukana.

Junalla mentiin Tornioon, josta silta kulki Haaparannan puolelle. En siltä kuitenkaan yli päässyt, kun ei passia ollut eikä mennyt Lintaanikaan, vaan lähti toverinani kulkemaan pitkin jokivartta.

Päätettiin etsiä salakuljettajia tai muita lainkierittäjiä, jotka olisivat kuskanneet meidät joen yli. Menttiin yhteen torppaan, ja kun isäntäväki ruokaili

parhaillaan, jäätin seinänvieruspenkille hiljaisina kessua kiertämään. Ruokapöydässä isännän vieressä istui suurikokoinen mies, joka kummasti mulkoili meitä kohden. Pikkusen alkaa kun oli vaudannut, niin hyppäsi äkkiä seisomaan kakkuveitsi kädessään ja huusi: ”Minkälai pentelei Tei oikei olette?” Veitsi heilahti ilmassa ja minusta tuntui kuin olisi suolistoon sattunut. Isäntä ärjäisi, että hiljaa Kalle, ja otti mieheltä veitsen pois. Meitä vietiin ovesta mäelle ja nopsaan. Naapurista kuulimme, että veitsen heiluttaja oli isännän mielipuuoli velli, jota oli kopissakin pidetty.

Niittymäen emme olleet kovinkaan yllättyneitä siitä, että tuntui kuin olisimme saapuneet menneeseen aikakauteen. Edessämme levittäytyi vanha-kantainen rakennusryhmä, jossa osa rakennuksista kehysti pihaa vähän samaan tapaan kuin nykyisessä Someron museossa.

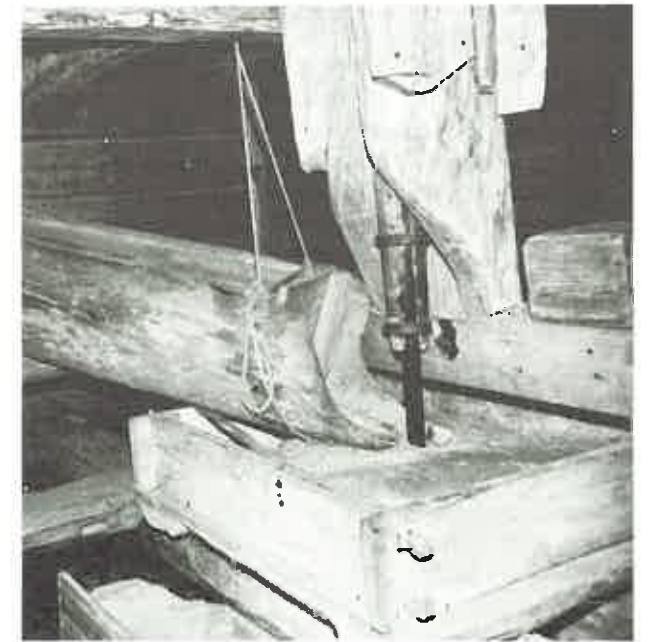
Niittymäen tuulimyllyn purkamisvaihetta (vrt. Sireliuksen kaavakuvaan). Siipeä irrottamassa urakoitsija Elis Eloranta. Valok. Aulis Juvonen 18. 11. 1963.

Tuulimylly sijaitsi pihapiirin ulkopuolella pienen auklon laidassa taustanaan vähäinen kumpare. Talon isännän Tuomo Niittymäen opastamana menimme tarkastamaan, olisiko mylly vielä museokelpoisessa kunnossa. Lautaosat, siis siivet ja yläosan l. hytin seinät, olivat ränsistyneet ja osittain särkyneet, mutta hirsiosat ja koneisto kohtalaisen hyväkuntoisia, joten rakennuksen siirtäminen ja entistäminen näytti mahdolliselta. Mukanamme tulleiden, museoaatetta ymmärtävien paikkakuntalaisten suosiollisesti tukemana syntyi kauppa ilman pitkiä tinkimisiä. Kauppahinta — 200 nmk — oli kohtuullinen myös myyjän kannalta, kun otetaan huomioon silloinen rahanarvo.

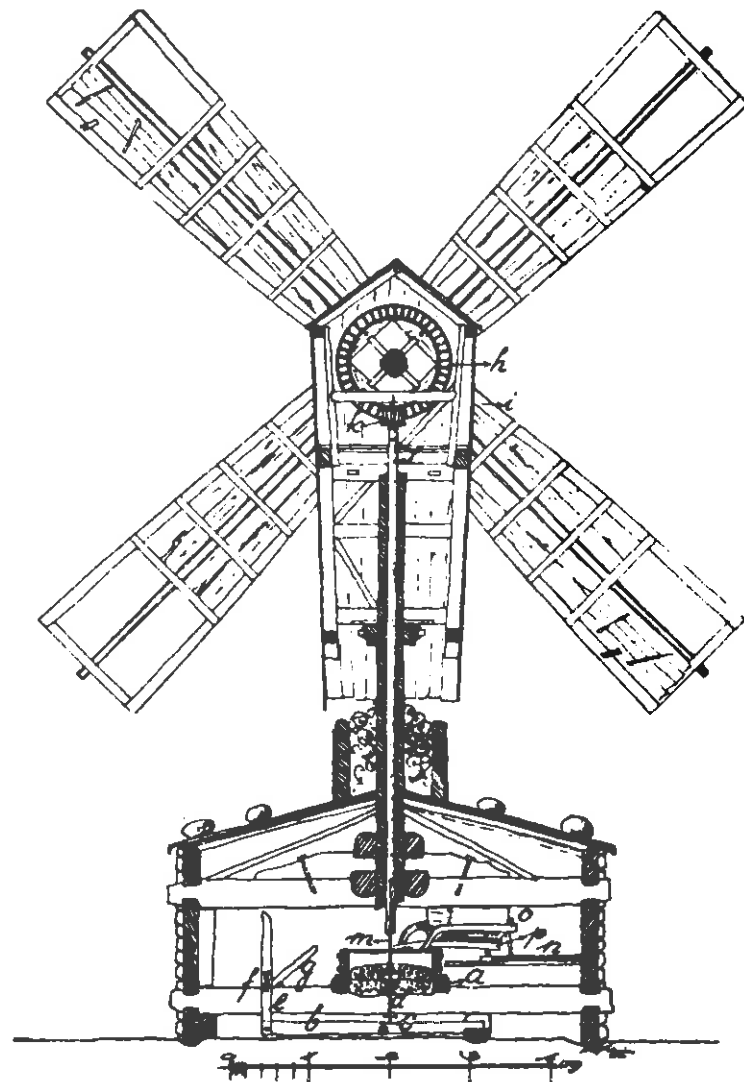
Seuraavana päivänä lähetettiin kiltoskortti Auvo Hirsjärvelle hänen antamansa vihjeen vuoksi.

Jälleen viikon kuluttua (18. 11. 63) lähdettiin uudestaan Metsämaalle, tällä kertaa kahdella autolla ja kuuden miehen voimalla. Kirjoittajan lisäksi olivat matkassa Paul Kilpelä ja Eero Suutela sekä tuulimyllyn purkaustyön urakoineet Elis Eloranta ja Markus Edel. Someron Puhelinosuuskunnan silloinen toimitusjohtaja Aulis Juvonen oli pyydetty mukaan, koska hän oli taitava kameramies ja harrasti kansanomaisia aiheita. (Kolme vuotta aikaisemmin hän oli voittanut Somero-Seuran järjestämän kotiseudullisen valokuvauskilpailun.)

Myöhaiissyksyn lyhyehkön päivän aikana ehdittiin purkaa myllyn ylärakenne: hytin laudoitus, siivet ja hytin sisällä ollut koneisto. Tarvittiin voimia, etenkin Eero Suutelen vankkoja hartioita, ennen kuin siipiakseliin liittyvä suuri ratas oli otettu alas ja pystyakselia (kaljua) tukeva, miltei koko rakennuksen korkuinen ontto tukki (honka) keinoiteltu maahan pitkälleen. Aulis Juvonen otti ennen purkamisvaihetta ja sen aikana tuulimyllystä kymmeniä yleis- ja lähikuvia Somero-Seuran kuva-arkistoa varten. Niltä tarvittiin myöhemmin Somerolla tuulimyllyä pystytettäessä. Kun sen koneistoa koottaessa jokin osa ei ollut löytää paikkaansa tai tästä

Tuulimyllyn kivet on sijoitettu laatikonmuotoiseen kaanaksi. Jyvät kaadetaan suoraan porsaseen, joka riippuu katosta narujen varassa. Ylhäältä onton hongan läpi työnny akseli, kalju, jonka jatke, nellikulmainen väkirauta, liittyy kiveen ja pyöriessään »tuljuttaa» samalla porsasta, jotta jyvät valuisivat helpommin kiven silmästä. Valok. Riitta Kleme.

Harakkamyly. Punkalaidun.

Kivet ovat kivilavolla, jota kivilavonniskat kannattavat: orpaan portaassa b on rautainen kuppimainen sammakko c, jossa nelisärmäinen, siilin nelikulmaiseen syvennykseen nouseva kyrpärauta d pyörii. Orpaan portaaseen liittyy pystypuu e, jonka lävistää kivilavonniskoihin tukeutuva poikkipuu f, lyömällä tämän alle täytettä g saadaan yläkivi kohoamaan, jos tahdotaan karkeitauhoja. Rattaan h akseliin on kiinnitetty siivet i. Kun tuuli panee nämä pyörimään, joutuu ratas h liikkeeseen, mikä vaikuttaa sen, että myös lyhty k alkaa kieppua. Tämä puolestaan pyörittää akselinaan olevaa pitkää ohutta puuta, k a l j u a l, jonka alapäähän liittyvä v ä k i r a u t a m, mikä haarallaan tarttuu kuin koura siiliin, saattaa myös päällyskiven kieppumaan. — Kiviä ympäröi laatikko nimeltä k a h n a. Jyväsäkit pidetään s ä k k i l a v o l l a n, jolta pitäin jyviä kaadetaan t o r i i n o, mistä ne valuvat p o r s a a s e e n p ja edelleen kiven silmään. Porsaan vakka ulottuu nelikulmaiseen väkirautaan asti, joka pyöriessään »tuljuttaa» porsasta siten karistaen jyviä silmään.

Niittymäen lähes 90-vuotias vanhaemäntä ja hänen pojanpoikansa eivät enää tunteneet tuulimyllyn osien vanhoja nimityksiä. Avuksi tuli yllä oleva kaavakuva ja siihen liittyvä teksti, jotka on lainattu U.T. Sireliuksen teoksesta Suomen kansanomaista kulttuuria II (Helsinki 1921, s. 268). Kaavakuvan teksteineen Sirelius on laatinut v. 1913 Punkalaitumen Pappilankylän Mäkelän torpan tuulimyllystä (prof. Niilo Valosen kirjoittajalle suullisesti antama tieto). Mäkelän ja Niittymäen tuulimyllyt ovat rakenteeltaan miltei samanlaisia. Punkalaidun ja Metsämaa ovat naapuripitäjiä. Mäkelän torpasta Niittymäen torppaan on ollut matkaa alle 20 kilometriä. Koska Punkalaitumen ja Metsämaan välillä ei ole myöskään selvää murrerajaa, on todennäköistä, että se tuulimyllysanasto, jonka Sirelius on merkinnyt muistiin Punkalaitumelta, on ollut käytössä myös Metsämaalla.

Kolmekymmentä kilometriä tepsuteltiin joki-vartta ennen kuin tultiin talolle, jonka poika suostui soutamaan meidät kymmistä vastarannalle. Veneen pohjalla maaten me Lintaanivainaan kanssa Ruotsiin tultiin. Rannalla paiskasimme kättä ja lähdimme kumpikin omalle suunnallemme.

Minä poikkesin työtä kysymään heti ensimmäisestä mökistä, ja kun talon isäntä, tullimies ammatiltaan, kysyi osaanko metsätöitä tehdä, oli asia selvä. Olinhan lähtenyt jo kahdeksan vuotiaana uitolle Pyhäjärven Korkeakoskelle ja sieltä lähtien itseni latvojen huminassa elänyt. Ostin kirveen ja lähdin halonhakuuseen tullimiehen metsään. Enpä osannut vain siinä vaiheessa arvata, minkälaiseen erämaahan jouduin.

Aamuyöstä kun nousin junaan ja päivän näyn kävellä ketkutin huonoryhtisen isäntämiehen jalanjäljissä yli suurten soiden pitkin pitkospuita, niin ehtokahulla olin perillä. Se oli Jumalan selän takana jos mikään.

Vaan annapas olla kun aurinko laski ja punersi suonlaitahaavikon — silloin ne tulivat: miljoonat sääsket ja hyttyset nousivat suosta ja kävivät kimppuun kuin tauti. Ei siinä auttanut huiskiminen eikä helluttaminen. Eivät jättäneet rauhaan vaikka olisi juosta viipottanut miten lujaa läpi näreikköjen. Ellei samalla lapistolla olisi ollut toista souvaria, jolta sain pikilöjypullon lainaksi, niin hullusti siinä olisi käynyt.

Eipä silti, eivät ne sääsket alnoita riesan aiheuttajia olleet. Oli myös käärmeitä — suuria ja pieniä vallan tuhattomasti. Yösydämellä, kun hetkeksi yritti päättää haapakojun lavitsalle laskea, niin ensitöikseen sai madot kantaa ulos. Entäs kun tuli päivä ja aurinko paahtaa porotti pilvettömältä taivaalta, niin voihan verkkasen pojat, että kävi kieli kankeaksi. Vettä ei saanut muuta mitä rahkasta tihkui, kun jalallaan monttua painoi. Kahden viikon eväät oli kuitenkin matkassa ja kaksi viikkoa lapistolla halkoja tein, vaikka luonnon päälle oli ottaa.

Tullimiehen toimistoon palattuani tilille herra alkoi ihmetellä, miten sieltä jo nyt pois tulin. Sanoin herralle, että ei pitäisi olla paljon ihmettelemistä, sillä oli se semmoinen manala, jossa tämänpuolista elämää elävä ei kauan viihdy. Tullimies maksoi ja kysyi, kelpaisiko uusi työpaikka. Pitäisi mennä toveriksi yhdelle ruotsalaiselle ukolle heinätoihin. Mikäs siinä, ajattelin, kun pääsin vielä kortteeriin

lapikassuutari Riston talliin. Se oli sellaista mätätäällistä luonnonniittyä. Ruotsin ukko osaavana niitti sievästi sieltä töppärien välistä, mutta minä poika painoin niin että turpeet lensi. Ehtoonsuussa ukko sanoi minulle, että haappa poika sapilaat ladosta. Enhän minä ollut ikimaailmassa kuullut puhuttavankaan mistään sapilaista, mutta menin katsomaan mitä ladossa oli, ja kun näin siellä parien näköisen tekeleen, kannoin sen ukolle. Ukko alkoi kasata sapilaitten päälle heiniä ja teki vallan mahdolloman suuren kuorman. Sitä kun lähdettiin kantamaan latoa kohden yli töppärien, niin siinä löi jalaka setsuuria ja oli lapa irrota. Kirkkaat pisarat pyörivät silmissä, mutta otettani en irrotanut, vaikka taju oli lähtee. Seuraavaa kuormaa kun tehtiin niin Ruotsin-ukko sanoi: ”En nyt kehtookkaan niin suurta rukoo laettaa.” ”Älä häppe”, sanoin minä ja taas tehtiin vallan tuskainen taakka. Vaan annas olla! Kun se saatiin latoon, niin jo veti ukolla pellin kiinni. Nurkassa vain ähisi seuraavat päivät ja hoki, ettei tässä mitään hoppua ole. Lauantaina tullimies tuli katsomaan, ovatko heinät jo korjussa ja näki ladon nurkassa meidän sisälle raksiman heinätupon. Sen nähdessään herra alkoi huutaa, huusi nielu punaisena ja hyppi lakkinsa päällä. Minä yritin selittää, että eihän hommista yksin mitään tullut, kun kaveri vain makasi. Tullimies rauhoittui vihdoin viimein sen verran, että lupasi minulle palkaksi ne heinät, mitkä sisällä ladossa olivat. Mutta mitäs minä vieraassa valtakunnassa moisella heinätupolla tekemään.

Kauranniitoksi oli palattava takaisin Suomeen. En enää lähtenyt salakuljettajia etsimään, vaan päätin kävellä pitkin siltaa Tornioon.

Illansuussa lähdin kävelemään sillan yli. Sillan päässä seisoj tuimailmeinen tullimies. Vähän matkaa käveltyäni näin perässäni tulevan polkupyörää taluttavan miehen. — Jos tuosta olisi apua, ajattelin ja hidastin käyntiäni, kävelin kuin paikallaan. Ennen tullimestä polkupyörää taluttava olikin jo edelläni ja tullivirkailija ryhtyi tullaamaan miehen polkupyörän tavaratelineellä ollutta rautakuulaa. Minä kävelin nenä pystyssä tullimiehen ohitse kuin kuka hyvänsä Tornion tai Haaparannan asukas, joilta ei aina passia kysytty.

Einari naurahtaa tuolissaan, päättää kertomuksensa: ”Ai, ai, kun teki hyvää kävellä taas Suomen puolella.”

Kahden kauppa

Jussi Subonen

Kihlaukset ja vihkimättilaisuudet ovat kautta aikojen olleet ihmisten lempipuheenaiheita. Huumorin kärki on useasti kohdistettu sulhasparkaan, joka epätoivon vimmallä etsii kadoksiin joutunutta sormustaan hetkellä, jolloin papin pitäisi se painaa kärsimättömästi odottavan morsiamen vasemman käden nimettömään.

Sormuksen käyttö vihkisormuksena on ollut käytössä hyvin kauan koristamassa naisen kättä, eikä ainoastaan koristamassa, vaan velvoittamassa kantajaansa pitämään pyhärä heikkona hetkenä antamaansa uskollisuuden lupaus.

Aikaisemmin oli nainen sormuksen yksipuolinen kantaja, miehen mielivallan alainen. Asettamalla sormuksen myös miehen sormeen yleinen moraali vaati molemminpuolisen rakkauden periaatetta. Uskollisuuden vaatimus ulotettiin näin mieheenkin iloksi naiselle, mutta tuskinpa aina miehelle.

Maidän aikamme ihmiselle sormus on vähäpätöinen hankinta, jota se ei ollut suinkaan entisaikaan. Kerrotaan että monen miehen oli vietävä morsiamensa papin eteen lainasormuksin, vaikka olikin aikaisemmin tullut kerskutuksi ostavansa morsiamelleen ikioman uskollisuuden symbolin. Myös kerrotaan, että kolvunvarvusta hyvin tehdyllä vit-sasormuksella olisi aiemmin suoritettu vihkiminen.

Jos oli saatu hankituksi sormus tai ei, kun avioliittoaikomus oli syttynyt, oli mentävä pappilaan teettämään kuulutuskirjaa. Käytäntö oli nykytasta poikkeava, morsianta itseään ei tässä matkassa välttämättä tarvittu. Hän sai olla kotona. Joku naapurin mies tai morsiamen isä edusti mor-

sianta kuulutusta haettaessa.

Usein "naimakauppa" oli todellakin kaupante-koa. Omaisuus näytteli niissä ikäänkuin morsiamen kauppahintaa, eikä sormuksen hankinta tuottanut vaikeutta. Nämä "kauppa-avioliitor" hoidettiin useasti puhemiehen välityksellä.

Pitäjässä laajalti tunnettu puhemies Kaapo Siimari oli ammattikuntansa viimeisiä. Hänen kerrotaan olleen hyvin taitava sovittamaan pareja yhteen. Hän ei aina tyytynyt kuljettamaan yhtä sulhasmiestä kerrallaan, vaan otti matkaansa useampia ehdokkaita, jos oli ennalta sovittuja paikkoja tarjolla. Joskus hänen kerrotaan tehneen matkan aikana vaihtojakin sanomalla: "Sinä sovitkin sinne paremmin." Tyttärilä emännäksi toimittaessaan hän käytti joskus ylisuurta annosta mainosta sanomalla: "Siellä olisi nyt sellainen talo emännän tarpeessa. On kaikkea, on rahaa ja tavaraa, on vielä kolmen vuoden vanhoja perunotakin."

Palkkiosumman useimmiten sai asiakas itse määrätä. Palkollisväki antoi muutaman markan. Emäntien ja isäntien välityksessä oli kalliimpi taksa. Joskus kävi niinkin, ettei puhemies saanut sovinnolla palkkiotaan. Eräskin isäntä väitti, että Siimari oli toimittanut hänelle huonon emännän, josta ei kannata mitään korvata. Asia vietiin oikeuteen asti. Tuomari kysyi Kaapolta, mitä hän oli saanut aikaisemmista tapauksista palkkiota. Kaapo antoi selventävän vastauksen: "Olen saanut lehmiä, vasikoita ja lampaita, mutta olen joskus selkäänikin saanut."

verottajan suosikkikohde. Seuraavassa on tarkasteltavaksi otettu vain yksi verotuksen muoto, mutta se vaivasikin epäkohtineen suomalaista talonpoikaa kolmisen sataa, mahdollisesti yli neljä sataa vuotta. Se oli kyyditys- ja kestitysvelvollisuus. Jo 1200-luvulta on joitakin tietoja säännöksistä, joiden tarkoitus oli helpottaa matkustamista ja estää laittomia kyyditysvaatimuksia. Varsinainen laki saatiin kun maanlaki määräsi 1400-luvun puolivälissä yksityistien varrelle järjestettäväksi kestiklevarilta kuningasta ja hänen kirjeenkantajiaan varten. Talonpoikien piti maksutta kestitä ja kyyditä näitä asiakkaita. Tätä oikeutta alkoivat muutkin

Metsämaan tuulimylly

Someron museossa

Tapio Horila

I

Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys vietti 40-vuotisjuhlaansa Lounais-Hämeen Pirtissä sunnuntaina marraskuun 3. päivänä 1963. Myös Somero-Seura oli saanut tilaisuuteen kutsun, ja sitä edustivat mv. Eero Suutela ja tämän kirjoittaja, joka oli läsnä myös Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen hallituksen jäsenenä. Kansallismuseosta oli kutsuvieraiden joukossa lisensiaatti Auvo Hirsjärvi, itsekin vanha lounaishämäläinen, joka kymmenisen vuotta aikaisemmin oli Kansallismuseota varten mitannut ja valokuvannut Riutan torpan päärakennuksen perusteellisesti, ennen kuin tämä siirrettiin Someron museon tontille, ja vielä myöhemminkin osoittanut mielenkiintoa museotamme kohtaan.

Juhlan jatkuessa pöytätoverimme lisensiaatti Hirsjärvi mainitsi, että hän virkaansa kuuluvilla kansanrakennusten kuvausmatkoilla oli löytänyt harakka-mallisen tuulimyllyn, joka olisi sopivan kokoinen ja tyylinen Someron museoon ja joka olisi luultavasti myös ostettavissa. Tuulimylly oli Met-

sämaan pitäjän Korvenkylän Niittymäen talossa. Hirsjärvi arveli, että talonväki tuskin huolehtisi käytöstä hylätyn myllyn kunnosta, joten rakennuksen säilymisenkin kannalta olisi eduksi, että se siirrettäisiin museoon.

Jo seuraavana sunnuntaina, siis marraskuun 10. päivänä, lähdin museon rakennustoimikunnan puheenjohtajan taloustirehtööri Paul Kilpelän kanssa kohti Metsämaata. Kyytimieheksi olimme saaneet Somerolta lehtori Sakari Arvilommin. Humppilasta tuli oppaaksemme Venäjän kartanon isäntä Pauli Pättiniemi, jota Hirsjärvi oli tähän tehtävään suositellut, ja Metsämaan Ristimäen kulmalta lisäksi mv. Touko Leppäkangas.

Metsämaan Korvenkylä sijaitsee ainakin Niittymäen tilan osalta nimensä mukaisesti korvessa. Auto oli jätettävä noin 1,5 km:n päähän ja käveltävä loppumatka vetistä, suoperäistä kinttupolkua. Tätä pitkin Niittymäen nuorilemääntä veti hevosella ja reella kesälläkin maitohinkkinsä maantien varteen, josta meljeriautot ne korjasivat. Saatuaamme tällaisen taipaleen jälkeen vihdoinkin näkyviimme

Niittymäen tuulimylly alkuperäisellä paikallaan Metsämaan Korvenkylässä. Taustalla Niittymäen päärakennus ja ulkorakennuksia. Mylly sijaitsi kumpareen varjossa, mikä aiheutti sen, etteivät kaikki tuulet päässeet puhaltamaan siipiin riittävän tehokkaasti.

Valok. Aulis Juvonen 18. 11. 1963.

Käydään kievarissa

Pekka Kujanpää

On kiinnostavaa, joskus yksitoikkoistakin havaita historian toistuvuus ja ihmisluonnon muuttumattomuus. Vai muistaako joku ajan, jolloin yleisesti olli kiitetty verotusta hyvin järjestetyksi, oikeudenmukaiseksi ja kohtuulliseksi? Tänä tuntuu siltä, että verotaakka on viedy äärimmilleen, mutta katsottaessa taaksepäin tuntuu aina olleen näin. Tuhoavaa viimeistä pisaraa ei vain ole tullut. Antaako tämä luottamusta tulevaisuuteen, tiedä häntä, mutta jos tutkistellaan entisajan verotustapoja, voidaan todeta, että silloinkin osattiin rasittaa kansaa.

Viime vuosisadan lopulle oli talonpoikaisluokka

Jokiläänissä matkustanut syksystä asti.»

Klo 7 aikaan saavuimme Joensuun kylään Someron kirkolle ja seisotimme kauppias Järnströmin talon eteen. Isäntä sikareineen tuli ottamaan vastaan ja meidät saatettiin sisään. Mikä ihme! Keskellä maan autiossa miltei hienostolaiskoti. Iso vaaleaan puettu sali hienoine akkunaverhoineen, kattokruunuineen, samettikalustoineen, ja pöydät ja hyllyt peitetty kirjallisuudella. Tyytyväisyys ja perheonni kuulti kalkkialta läpi. Lämmin ja valo tuli vastaan, ja tunsin pian itseni leppyneeksi matkan vaivoista. Toisessa huoneessa tarjottiin meille maukas päivällinen, mikä tulikin hyvään tarpeeseen, sillä emme olleet syöneet mitään koko päivänä.

Syötyä lähtivät mliehet heti kokouspaikalle, minä sain levätä hetkisen talon tyttären sohvalla, sitten meidät saatettiin hevosella perässä. Tultiin kunnantuvalle, jossa kokous oli. Toisessa päässä oli kansakoulu, ja sillä aikaa kuin Astala selosti puolueen ohjelmaa olimme opettajattaren luona kahvilla. Täälläkin uusin tuttavuutta erään entisen oppilaani kanssa aina Hämeenlinnan ajoilta.

Huone oli pienenlainen, joten kuulijat olivat sulotut niin tiheään, että puhujalla tuskin enää oli tilaa. Koetin esityksessäni jälleen hakea niitä toiveita, joilla rahvas tervehti uutta aikaa. Perustelin ensiksi kieltolain tarpeellisuutta osottaen kuka väkijuomaliikkeestä on hyötynyt, kuka hävinnyt. Täällä niinkuin muuallakin, missä olin kulkenut, näkyi selvään että kansan tahto — jos kansaan luetaan naisetkin — oli yleinen kieltolaki, joka toisin väittää, ei tunne taikka ei tahdo tuntea kansaa. Kansalla oli kylläkin selvillä, että väkijuomaliike oli valtion laitos, jota se asetusten avulla piti voimassa ja että tä-

Valokuvaamossa

Otto Aukiolla, joka nykyisin asustelee Someron »Rivleralla», oli 20 vuotta valokuvaamo Joensuun kylässä. Pitkäaikaisen toimintansa aikana hänellä oli asiakkaittensa joukossa henkilöitä, jotka eivät olleet varsinkaan passikuvaansa tyytyväisiä. Kerran eräs hieno rouva nouti passikuvansa ja sanoi kuvat nähtyään: »Kyllä tämä minun kuvani on kaikkea muuta kuin hyvä.» Otto vastasi heti: »Jaa, em määh voi sil mittää, et passikuva täytyy olla näkönen.»

Kerran Otto asetteli valaisimiaan, mallina oli nuori tyttö. »Tuleeko siitä nyt varmasti rintakuva?» kyseli tyttö. »Odota pari vuotta, otetaan sitten vasta rintakuva», selitti Otto.

Usein asiakkaat kuvia hakemaan tullessaan kysivät: »Kummosiis kuvvii tuli?» Otto vastasi: Kyl

mä liike tuotti kansalle kokonaisuudessaan turmelusta. Siinä olimme kaikin samaa mieltä, ja luonnollisesti olin, missä vain taisin, antava ääneni tämän onnettoman elinkeinon kukistamiseksi. En silloin voinut aavistaa, kuinka syvät valtiolliset juuret sillä oli, ja kuinka suuret ne vallat, jotka sitä tukivat. Vasta myöhempi aika oli sen osottava kuulijoilleni ja minulle.

Sen perästä selostin naisen asemaa laeissa ja laitoksissa, erittäin valtiokirkossa. Oli hauskaa nähdä, miten luonnollinen maakansa helposti käsitti kaiken sen vääryyden, jota valtio ja yhteiskunta harjoitti naissukua kohtaan asettamalla naiset poikkeuslakien alaiseksi. Syvien rivien silmät eivät ole samassa määrässä kuin sivistyneiden sokaistut vanhoilla lakipykälillä ja viisaustieteellisillä uskoituksilla.

Myöhänen oli kun tulimme takaisin kauppiaalle, jossa meitä kestittiin kaikin mahdollisin tavoin. Seuraavana päivänä kun oli palattava, tarjosi kauppias minulle hevosensa ensimmäiseen majataloon, ja Astala lähti ellisen ajomiehemme kanssa. Majatalosta otin hevosen ja ennätimme kuin ennätimmekin päiväjunalle Jokioisiin. Siellä asemapäällikkö nauraen toi minulle terveisiä eräältä ukolta, joka oli ollut eilisiltäisessä esitelmässä ja tänä aamuna vakuuttanut kauppuodissa että »sitä muijaa minä kumminkin menen äänestämään.»

Kitkutimme sitten Forssan rataa Humppilaan ja sieltä säällisissä vaunuissa Parolan asemalle, johon tulimme klo 4 i.p. ja josta kamreeri Roos kyyditsi meidät omalla hevosellaan kotilnsa.

MURROSAJOILTA II (1918)

Otto Aukion valokuvaamo 1920-luvulla.

Otto Aukion valokuvaamo 1920-luvulla.

niist mallit huamioon ottaen kohtalaisen hyvvii tuli.» Kerran kuitenkin, kun Otto taas oli leuhkinut, että mallit huomioon ottaen jne. sutkautti eräs neitonen: »Ja valokuvaajan huomioon ottaen.»

Kauppias Toivo Härkönen täytti pyöreitä vuosia. Merkkipäivää juhlittiin ja valokuvaaja tilattiin ikuistamaan kukkapaljoutta. Vieraana olleista naapureista ei kukaan kilnnittänyt huomiota rouva Härkösen huomautukseen, kun hän Ottoa tervehti-essään sanoi: »Kas, kun et Lahjaa tuonut.»

Vasta illalla vieraiden poistuttua, olivat taloon jääneet kaukaisemmat sukulaiset kysyneet hieman ihmeissään, onko Somerolla tapana oikein pyytää lahjaa, eikö kukat riitä. Otto oli nimittäin vastannut rouva Härkösellem: »Eiks kukat ol sentään tulleet?» Tulkoon mainituksi, että Oton rouva Lahja oli jäänyt kotiin.

»herrat» käyttää, ja kansa alkoi napista. Muutos tuli vasta vuoden 1649 valtiopäivillä, jolloin vapaa-kyyti- ja -kestitysoikeus poistettiin, mutta samalla säädettiin kyyti- ja kestitysvelvollisuus pysyväksi rasitukseksi kansalle tietyllä tavalla manttaalien mukaan, ei kuitenkaan kaiken manttaalin ja muun maan mukaan. Alunperin oli tarkoituksena, että kansa velvoitettaisiin vain rakentamaan kestkievaritalot ja sen jälkeen se olisi vapaa kalkista velvollisuuksista. Perusajatuksena oli, että laitos olisi pystynyt toimimaan kyyti- ja kestkievarimaksujen turvin. Tämä ei kuitenkaan onnistunut ja vasti-neeksi helpotuksille talonpojat saivat kyytiveron. Hallitus osasi jo silloin keinot.

Satakunta vuotta pysyi laki samanlaisena, mutta vuoden 1734 laki palautti entiset velvollisuudet huomattavan laajalti. Kestikievarirakennus määrättiin kihlakunnan tehtäväksi, mutta talonpojille jäi niiden ylläpito. Jos kievari ei kannattanut, talonpojat maksoivat sen hoitajalle. Raskaampaa oli kuitenkin hollikyyti, johon olivat velvollisia etäisetkin talot, nekin joutuivat lähettämään vuorollaan hevosia ja ajomiehiä matkustajien varalle. Lähtälostä oli lisäksi reservivelvollisuus, elleivät ajoneuvot, ruoka tai huoneet jostakin syystä riittäneet. Kruununkyyti ja vankien kuljetus säilytettiin ennallaan eikä niitä korvattu. Tällainen laki oli voimassa puolentoista vuosisataa. Siihen ei vaikuttanut Suomen siirtyminen Ruotsin vallasta Venäjän alaiseksi.

Vuonna 1883 määrättiin kestkievarin pito urakalla suoritettavaksi ja kyytilaitokset tarjottiin hoidettavaksi erityisessä urakkahuutokaupassa, yksi kausi kesti kolme tai viisi vuotta. Huomattavaa oli, että tämän lain ansiosta rasitus hieman tasaantui, kun kustannusvelvolliseksi tuli kaikki manttaaliin pantu maa ja lisäksi maaseudun teollisuus.

Kun hollirasitukseen ei tullut helpotusta, tuli tavaksi käyttää kyyditykseen halpaa työvoimaa, alaikäisiä poikia ja tyttöjäkin. Parempi työväki tarvittiin muissa töissä. Mutta oli holliajajien joukossa aina täysikäisiä ja pätevän ja riittävän valvonnan puuttuessa hollituvista usein tuli »paheen pesiä». Suomen itsenäistyttyä valtio otti kestkievarilaitoksen hoidettavakseen, sen varoin alettiin korvata kuluja ja tällöin talonpojat pääsivät välttömästi rasituksesta. Muilta osin laitos toimi entisten sääntöjen mukaan: kestkievarinpito annettiin urakalla kolmivuotiskaudeksi yksityiselle tarpeelliseksi katsotuun paikkaan. Hämeen läänissä kyytilaitos säilyi hämmästyttävän kauan, vaikka esimerkiksi rautateiden rataverkko oli suhteellisen tiheä. Klevareiden luku pysyi suunnilleen samana 1920-luvulle, (vielä 1925 oli 102 kievaria eli yhtä monta kuin 1890-luvulla, vuonna 1930 niitä oli 80, mutta 1938 vain 1). Kyydinpito hävisi lopullisesti toisen maailmansodan jälkeen. Kestikievareita pidettiin vuodesta 1938 vain valtioneuvoston määräämillä paikoilla. Viimeiset kievarit olivat kolmivuotiskauden Korp-

poossa, Houtskarissa, Kangaslammillä ja Enonteklössä. Näiden pito päättyi, kun kyytilaki kumottiin vuonna 1955.

Minkälainen oli kestkievarilaitos Somerolla? Tämä, käsillä olevaan kirjoitukseen johtanut kysymys heräsi Somero-lehden viimeisimmässä asiamieskokouksessa. Siellä oli tavanmukainen veikauskilpailu kysymyksineen, joista yksi kuului: Koska Someron viimeinen kestkiekievari lopetti toimintansa? Kaikki vastaajat eivät tuntuneet hyväksyvän oikeaksi vastaukseksi vuotta 1926, joka löytyy Someron historiasta.

Ennen kuin kestkievarilaitos Somerolla järjestettiin vuoden 1649 majataloasetuksen mukaan, toimivat nimismies ja pappila kyydittäjinä, kestittäjinä ja majoittajina. Mainitaan, että Someron pappilassa kävi paljon mainittuihin vapauksiin oikeutettuja, sillä pitäjä sijaitsi ennen rautateiden aikakautta kahden huomattavan tien, Turku—Hämeenlinna ja Helsinki—Pori risteyksessä. Majataloasetuksella nimismies ja pappila vapautettiin velvollisuuksistaan, mutta jostain syystä ainakin nimismiehellä llenee ollut kiinnostusta majoitukseen, koska tällainen heiltä myöhemmin jopa kiellettiin. Kestikievareita oli aluksi ainoastaan Turun tien varrella. Yleensä kievareita näyttää Somerolla olleen kolme, esimerkiksi 1700-luvulla oli Pyölässä, Pajulassa ja Lammilla. Näihin aikoihin sattui ehkä merkittävin tapaus Someron kievareiden historiassa, Pajulan Juotella vaihtui Suomen armeijan ylipäällikkyyys. Turun kaupungin viholliselle luovuttamien ja Hämeenlinnaa kohti joukkoineen marssineen G. Lybeckerin ylipäällikkyyys siirtyi K. Armfeltille. Pajulan kievari muutettiin 1800-luvun alussa Ollilaan.

Joensuun kylän ensimmäisen kievarin mainitaan sijainneen Hädän talossa. Entä sitten ydinkysymys kievarilaitoksen päättyminen Somerolla. Someron historia toteaa lyhyesti: kun Someron kievarien kolmivuotiskausi päättyi vuonna 1926, oli jo tultu autojen aikakauteen... Ikivanha laitos siis hävisi Somerolta 1926.

Somero-lehdessä vuonna 1964 tästä aiheesta kakslosaisen artikkelin laatinut toimittaja Anna-Mari Aura sai haastatteluillaan selville, että vielä vuonna 1931 toimi Pitkäjärvellä Maria Vilhelmssonin hoidossa majatalo ja että hevosella hoidettiin Joensuun kievarien kyyditystä. Tämä saattaa olla viimeinen vuosi, sillä vuoden 1928 kuntakokous päätti antaa kievarin hoidon Pitkäjärvelle vuosiksi 1929—31 ja vastaavaksi ajaksi Lammin kylään Laurilan taloon Hilja Saloselle.

Tämän kirjoituksen kannalta selvisi ilian myöhään, että kievarilaitoksen päättymisen lopullinen selvittäminen olisi vaatinut Maakunta-arkistossa Hämeenlinnassa asiakirjoihin tutustumisen.

Vaikka jonkin verran asioita selvisikin tutkistelun aikana, itse virikekysymys jäi toistaiseksi selvittämättä, mutta se selvinnee myöhemmin ja antaa aiheen palata asiaan.

Härkälän tuulimylly

Härkälän tuulimylly. Kuvan on lähettänyt Somero-Seuran järjestämään vanhojen valokuvien kilpailuun v. 1956 Suoma Jokinen. Kuvan ottoajasta ja ottajasta ei ole tietoa, mutta se lienee ainoa säilynyt valokuva Someron tuulimyllyistä. Myllyn valtavasta koosta saa jonkinlaisen käsityksen, kun käyttää mittana katolla seisovia miehiä. Siivissä olevat aukot ovat tuuliporteja, joilla voitiin säännöstellä tuulen voimaa.

”Lähetysaarnajana” Somerolla

Lucina Hagman

on ollut tunnetuimpia naisasianaajia maassamme. Hän syntyi Kälviällä 1852 nimismiehen tyttärenä. Tyttökoulun käytyään hän opiskeli pedagogiikkaa mm. Saksassa ja Sveitsissä. Vuosina 1875–86 hän toimi Hämeenlinnan valmistavan koulun johtajana. V. 1886 hän siirtyi Helsingin suomalaisen yhteiskoulun johtajaksi, jossa virassa hän toimi vuoteen 1899. Mainittuna vuonna hän perusti Helsingin Uuden Yhteiskoulun ja oli sen johtajana vuoteen 1938. Naisasiallito Unionin puheenjohtajana hän toimi kahteen otteeseen. Eduskunnan jäsenenä hän oli myös kahteen otteeseen, mm. sivistysvallokunnan puheenjohtajana vuosina 1916–17. Hän on julkaissut lukuisia teoksia koulu- ja kasvatuskysymysten alalta, Fredrika Bremerin ja Minna Canthin elämäkerrat, muistelmia lapsuudenajaltaan, matkoiltaan, valtiopäivävuosiltaan ym. Seuraava katkelma on lainattu muistelmateoksesta *Murrosajolta* (1918). Lucina Hagman sai professorin arvonimen v. 1928. Hän kuoli v. 1946.

— X —

Toukokuun 1 p:ksi 1907 oli uusi eduskunta kutsuttu kokoon, ja syyskesällä edellisenä vuonna alkoi vaaliliike. Ent. oppilaani ylioppilas Fritz Wetterhoff soitti minulle Hämeenlinnasta ja kysyi, tahdotisinko ottaa vastaan edustajaehdokkuuden Hämeen läänin eteläisestä vaalipiiristä. Lokakuun 9 p:nä tehtiin sama kysymys Mikkelistä, 10 p. eteläisestä. Minun ei tarvitse sanoa, kuinka ihmeelliseltä kaikki tämä tuntui. Oliko se totta? Oliko mahdollista?

— — — — —

Somerolle. Onko pitkäkin? No 8 tunnin rautatiematka Jokioisiin ja sieltä vajaa kolme penikulmaa hevosella. Houkutteleva perspektiivi!

»Röökkinä oli hullu, kun rupesi maailmanparantajaksi», torui viisas emännöitsijäni, »luuleeko röökkinä, että maailma puhumisesta paranee?»

Mutta puhuttavahan oli sentään, kun kerta oli leikkiin liittetty. Ja kun samaan aikaan vaadittiin myöskin Hattulaan ja Vanajaan, niin ei auttanut muu kuin ottaa nekin samaan matkaan.

Perjantaina 22 p. helmikuuta menin siis aamujunalla. Muutin junaa ensiksi Toijalassa ja toisen kerran Humppilassa. Asemasillalla seisoi maanviljelijä Astala Urjalasta, nuorsuomalaisen ehdokas hänkin, ja liittyi matkaan. Kl. 2 tulimme Jokioisten asemalle. Asemapäällikkö Allén oli tilannut meille hevoson Somerolle. Juotuamme päällikön luona kahvit lähdimme matkalle samassa reessä, tähän

asti olin aina saanut kulkea yksin. Alku ei luvannut parasta. Reki oli pikkuinen ja kapea ja heiniä sulottu istuimen päälle niin paljo, että istuimme kuin kirkonharjalla, kumpainenkin kallistuen reensyrjältä ulospäin. Kun vielä oli jättiläismies kuskina, tiesi ettei tässä nopeasti tultaisi kulkemaan.

Ja tosiaan nyt tuli rasittava matka. Lunta oli niin mahdottomasti että aidanseipäät tuskin olivat näkyvissä, ja tie niin kaltevaa että joka hetki saattoi odottaa kuperkeikkaa. Ainoastaan luonnotoman vartalovoimistelun avulla saimme reen pysymään pystyssä. Taivalta oli 26 kilometriä, ja ennenkuin olimme puolimatassa, tunsin ruumiini rikkihajotuksi ja pahoinvointia, ja matkaa näytti kestävän iankaikkisesti. Ei voinut jalkaansa liikuttaa, ei kylkeänsä kääntää, ei päättään nostaa. Ja lopuksi pimeäkin saavutti. Ja kaikki tämä lähetysaarnan vuoksi metsäasukkaille. Kuorma länsimaan valko-ihaisia menossa kääntämään pakanoita kristinoppiin.

Häpesin. Mitä hyvää ovat valkoiset oikeastaan vieneet luonnonkansoilta? Kristinoppinsa kera noille rauhassa eläville luonnonlapsille viinaa ja tapainturmelusta, omanvoitonpyyntiä ja epäsopeutta, ruutia, pyssyjä ja dynamiittia. Emmekö mekin olleet tuollaisia rauhanhäiritsijöitä?

Silloin tällöin tuli vastaamme ajaen turkkeihin kääritty herrasmies tahi ohkaiseen verhottu työmiehen tapainen.

»Niitä akutaattoreja, jotka käyvät vaalisääntönsä», ilmoitti ajomiehemme. »Niitä on täällä

Minä

joskus minusta tuntuu
ettei minua ole olemassa
ettei minulla ole
minää
todellista
on vain joku
aivan vieras
henkilö
minun osassani

ajattelen
mutta ajatukset
eivät ole minun
puhun
mutta sanat
eivät ole minun
kunpa tuntisin
tuon toisen henkilön
minussa
silloin ehkä olisin
lähempänä todellista
minääni

Runo

tein runon
runon iloista asioista
onnellisistakin
mutta ihmiset
eivät välittäneet siitä

tein runon
runon synkistä tosiasioista
he lukivat sen
uudestaan ja uudestaan

ovatko he sammuttaneet
iloisuuden lampun maailmasta

minun iloinen ja onnellinen runoni
hävisi jonnekin
myös minun lamppuni
on sammunut
nyt

Merja Kaapola

Jouluyö oljilla

Varhaislapsuuteni muistoihin liittyy läheisesti mummi, isäni äiti ja siinä samalla mummin harmaa kissa, Turri, joka tahtoi aina syliä ja silitystä. Mummi oli melle lapsille erikoisen läheinen sentähden koska hänellä riitti aina kerrottavaa. Hän kertoili Raamatun kertomuksia ja kaikenlaisia elämäntarinoita ja tapahtumia sekä myös satuja, varsinkin kukkasista ja eläimistä.

Kerran taas jouluaattona olimme mummin ympärillä: »Ennen tuotiin aattoiltana tupaan ruisolkia, niitä suuria kupoja, jotka levitettiin lattialle ja niitten päällä perhe sitten nukkui jouluyön. Se muistutti sitä joulua, kun Vapahtajamme nukkui oljilla selmessä.» Oli siinä lapsilla kyselemistä ja mummi selosti. Siitäkös me lapset innostuimme aivan tavattomasti pyytämään olkia lattialle. Mummi ei virkkanut mitään, mutta nuoremmat naiset kyllä kielsivät. Silloin toiset lapset keksivät yllyttää minut, pienimmän, isän kimppuun. Kun isän syliin kaulaan kiinni juosten ja poskia silitellen oli jonkin aikaa hiljaa supsuteltu, pisti isä tytön lattialle ja

käveli mitään sanomatta ulos. Olipa riemua lapsilla, kun isä palasi olkikupoa kantaen ja haki vielä toisenkin. Me lapset huomasimme veitikan hymyn mummin suupielessä ja sitten ääni värähti niin erikoisesti, kun hän kanssamme piti iltarukouksen siinä oljilla, johon hänkin oikaisi jouluyöksi lasten viereen. Se oli minulle ainutkertainen jouluyö lämpimän tuvan lattialla.

Oljilla köllötellen katselimme jouluaamuna kirkkoon lähtijöitä. Aattoillan jouluateria oli jätetty yöksi tuvan pöydälle, valkealla liinalla peitettynä. Siltä kirkkoon lähtijät ottivat einestä. Pöydän päässä oli myös suuri perheraamattu jouluevankeilumin kohdalta avoimena. Sen isäni oli lukenut aattoiltana ennen ateriala.

He, omani, ovat siirtyneet rauhaan, mutta jättäneet muistoksi onnellisen, uskovaisen kodin perinnön.

Tyyne

OHEISEN VALOKUVAN SELITYKSEKSI

Tapio Horila

Mylly sijaitsi Saloon ja Saarentaan kylään erka-nevien teiden välisessä kulmauksessa, joten kirjoituksen maininta »laajasta lakeudesta» pitää kyllä paikkansa. Mylly lienee sähköistetty heti seuraavan vuoden alkupuolella.

Somero-lehden uutisen mukaan Härkälän mylly oli v. 1925 »pitäjämme ainoa suuri monikivinen tuulimylly». Se lienee ollut ainakin 1900-luvun puolella myös Someron ainoa sellainen tuulimylly, joka oli tarkoitettu paikkakuntalaisten yhteiseen käyttöön. Tämän lisäksi tiedetään olleen useita pienempiä myllyjä, jotka oli tehty tyydyttämään etupäässä oman talon tarvetta, mutta joissa joskus jauhettiin kyllä naapurinkin viljaa. Esko Aaltonen mainitsee kirjassaan Lounais-Hämeen vanhoista myllyistä (Forssa 1937), että Lounais-Hämeen tuulimyllyt olivat yleensäkin yksityisen talon, eivät lahkon, omistamia. Somerolta hän nimeää seuraavat neljä tuulimyllyä: Kimalan Vihtori Avellanin (sittemmin Nuotion, rakennettu ehkä jo 1700-luvulla, hävisi 1890-luvulla), Laitlaisten Edelin (siirretty Torron Keski-Pompulle), Syvänojan Ison-Mannin (hajoitettu v: n 1890 vaiheilla) sekä Rautelan Matti Heikkilän (tuuli rikkoi sen 1919). Näiden lisäksi on ollut tuulimylly — paitsi Härkälässä — myös Kiiruulla (iso, kuusisiipinen, paloi v: n 1898 vaiheilla), Vanhalan kartanossa (paloi salaman sytyttämänä noin v. 1905) ja Koistuhdan Isollalakjalla (purettu n. 1915, viimeinen omistaja Jaakko Kalliola).

Esko Aaltonen kertoo mainitussa kirjassaan, että muissakin Lounais-Hämeen pitäjissä oli lukuisia tuulimyllyjä, poikkeuksina kuitenkin Jokioinen, jossa alustalaiset olivat tottuneet käymään kartanon myllyssä, ja Somerniemi, jossa oli useita myllykoskia, joten tuulimyllyjä ei tarvittu. Erityisen runsaasti tuulimyllyjä on ollut Ypäjällä, missä Ville Kiili (s. 1879) muistaa olleen ainakin pienen harakkamyllyn miltei kaikissa isohkoissa taloissa. Esko Aaltonen tietää, että sellainen oli myös joissakin torpissa.

Ei siis ole mitenkään loukattu lounaishämäläistä perinnettä, kun v. 1964 on pystytetty tuulimylly Someron museomäelle. Päinvastoin on noudatettu vanhaa kansantapaa, josta todisteena — muiden seikkojen ohella — on valokuva Härkälän tuulimyllystä.

(Suullisia tietoja tähän kirjoitukseen ovat antaneet Rosa Aaltonen, Otto Aukio, Elis Eloranta, Alpo Hovila, Ville Kiili, Albert Koskinen, August Koskinen, Kustaa Ollonqvist ja Johannes Vanhala.)

Oheisessa valokuvassa näkyvän Härkälän tuulimyllyn rakennutti muistitiedon mukaan Härkälän kartano v. 1897. Mestari oli jostakin rannikkopitäjästä, ja rakennustöihin osallistui mm. Heikki From, Someron museon rakentajan Elis Elorannan isä. Kartanon luovuttua myllystä vaihtuivat tämän omistajat aluksi miltei vuosittain, kunnes sen osti Matti Rantaselta v. 1923 Kalle Aaltonen. Hänen aikanaan oli myllyssä kolme kiviparia: yksi pari jauhoi vain eläinten jauhoja, toinen pari ihmisten tarpeiksi samoin kuin kolmaskin, joka oli ryynikivi l. rossi. Lisäksi myllyn koneisto käytti pärehöylää. Myllärinä toimi mm. Albert (Alppu) Koskinen.

Myllyn myöhemmistä vaiheista kertoo Somero-lehti lauantaina 10. lokakuuta 1925: »Viime sunnuntaita vasten yöllä (siis lokak. 3. ja 4. päivän välisenä yönä) raivonnut ankara rajuilma hävitti Härkälän kylässä olevan pitäjämme ainoan suuren monikiviparisen tuulimyllyn niin pahoin, että omistaja ei enää aiokkaan sitä kuntoon laittaa tuulimyllyksi, vaan on aikeissa panna mylly pyörimään sähköns voimalla, joka voima onkin paljon paremmin ihmiskäden hallittavissa kuin aikaisemmin käytetty.»

Silloisen talonväen ja naapureiden kertoman mukaan myrsky oli ollut niin ankara, että se oli heittänyt alas raskaan siipakselinkin ja siivenkapaleet olivat sinkoilleet pitkin kylää.

Yllä lainattuun uutiseen liittyy Somero-lehden 5. 12. 1925 julkaisema tieto, että Härkälän ja Saarentaan kylät saavat saman vuoden jouluksi sähkövalon.

Härkälän tuulimyllyn kohtalo järkytti Somero-lehden silloista toimittajaa tai avustajaa siinä määrin, että hän palasi v. 1925 vielä kerran asiaan. Joulukuun 12. päivän numerossa kerrotaan tuulimyllystä mm. seuraavaa: »Tuulimylly — sähköllä se vasta on ihmeitten ihme. Tuulen haltia on kai jo sitä valtansa menettämistä pelännyt, sillä se on vähän ajan kuluessa kahdesti karistanut nuo uljaat ilmoja hipovat siivet alas. Outo on tuulimylly ilman siipiä. Mutta uljas suurten siipien suhisteissa voimakkaassa tuulessa. Ylpeänä ja ylväänä se on aina seisonut rinta vasten tuulta. Vanhat ja nuoret hevoset ovat sen sivuuttaneet kaula kaaressa ja silmät sojossa. Mutta vakavana on se pyörinyt monta vuotta laajan lakeuden keskellä. Tutunomaisesti on se siipiään vilkutellut talven tuiskuissa ja kesän helteissä. Monen leipäkannikan jauhot se on aikanaan hienontanut ja vain — tuulen voimalla. Mutta nyt sekin vanha Someron muistomerkki menettää valtansa uudelle elementille.»

Vanhan merimiehen

Voi muistatko vielä ne vuodet, kun yhdessä seilattiin?
Me nähtiin niin monet myrskyt
ja me rannassa ryypättiin.
Ja ne Atlannin syksyn myrskyt, jotka allamme kauhisti niin,
tai tyynellä katsoimme kauas veen äärihin kaukaisiin.

Nyt olen jo vanha ja sairas
ja rantahan kotimaan,
minä tunnen, mun laivani sellaa ei enää milloinkaan.
Mutta sinä olet pystyssä vielä, tään tahtoni täyttänet.
Vie vanhoille ystäville nämä viime terveiset.

Niin seilasin seitsemän merta, mutta rantahan vieraan maan
saan jäädä outona tänne nyt viimeksi nukkumaan.
Olen silpirikko ja sairas ja kaipaen kotihin —
puut vihreät — pihani nurmen, jos vielä mä näkisin.

Kotilin täältä mä tahdon mennä, pois vie minut, tänne en jää,
on täällä niin ahdas ilma ja vaikea hengittää.
Oi se ulapan raikas tuuli, joka merellä puhalsi niin,
meri rannaton ympärillä kävi fosforivälkkeisiin.

Olin poikanen silloin vielä, kun heilani sanoi niin:
»minun puolestani saat mennä mihin tahansa maisemiin
kuin pitkälle pippuri kasvaa...»
»Hyvä on» sanoin »haen sulle sen pippurimaan.»
Otin pestin ja lähdin laivaan, enkä palannut milloinkaan.

Meripihkat ja silkit sille minä tuliaisiksi toin.
Jos niiltä ei tohtinut käyttää, niin minkäs mä sille voin.
Sain vereeni kaukokaipuun, meren suolaa ken maistanut on
se viihtyä ei voi maalla, hän aina on rauhaton.

Banaaneita ja hamppua laivaan Tunisiassa lastattiin.
Kivihiihtä Englannista, kun siellä me seilattiin.
Ja sen Biskajanlahden myrskyn, sinä muistatko vielä sen?
Me luulimme silloin tulleen jo hetkemme viimeisen.

Lammin sillan viereltä

Ella Matilainen

Vuosisadan alkupuolella oli Someron syke keskitynyt Lammin sillan tuntumaan. Näiltä ajoilta ovat jäljellä vielä sellaiset rakennukset kuin matkustajakoti, Svenssonin, Tyynelän ja parturi Kasarin talo. Nämä kaikki sijaitsevat ns. vanhan tien varrella Someron Joensuussa.

Kasarin talossa asui ennen kolme sisarusta, jotka kaikki ompelivat pitäjän säätyläisille. He söivät aina aamuisin ruispuuroa ja sentähden heitä ruvettiin sanomaan ”mustan vellin herrasväeksi”. ”Aaressonin likat” olivat kauniita: ainakin Annalla oli kaunis, maidonvalkoinen hipiä. Iltaisin Anna-neiti ompelutöiden päätyttyä pasteeraili Lammin nummelle parhaat päällä, oli muhvi ja kaikki. Ilmankos hänestä tuli sitten nimismies Stolhammarin rouva.

Paljon on muuttanut muotoaan nykyinen Tyynelän talo, joka siihen aikaan oli hyvin idyllinen ja viehättävä suurine sireeni- ja ruusupensaineen. Siinä sijaitsi ennen Someron postitoimisto, jota hoiti neiti Alma Kempe. Häntä sanottiin yleisesti ”postin tantiksi”. Tantilla oli apunaan yksi postineiti. Postin tantti oli hyvin hienostunut ihminen. Nimismiehen tyttärenä hän jo lapsena oli oppinut ruotsia, jota hän käytti puhuessaan toisten säätyläisten kanssa. Hän arvosti enemmän pukeutumista kuin hyvin syömistä. Kerran palvelustytöt laittoivat aamulla pannun hellalle: tantti ei antanut keittää aamukahvia. Tullessaan keittiöön hän sanoi: ”Teillä on aina vain pannu päällä.” Palvelustyttö vastasi reippaasti: ”Tottakai jokainen aamukahvia juo.” Tantti ei voinut muuta kuin sanoa: ”Kyllä kai minun sitten pitää tuoda teille kahvia.” Neiti Kempe piti myös kodissaan aamu- ja iltahartauksia sekä kävi itsekin ahkerasti kirkossa. Hänen kotinsa oli tyypillinen sen ajan säätyläiskoti: oli kruusattuja tuoleja, samettitynyjä ja pitsipeitteitä. Kaikkialta henki kodikkuus ja miellyttävyys, jonka tämä viehättävä nainen loi ympärilleen.

Lammin sillalta vähän kirkolle päin tultaessa oli harmaa, hirsiseinäinen mökki. Se sijaitsi Laurilan talon maalla. Sen maantien puoleisen ikkunan alla kukki villi orjanruusupensas. Tie teki loivan mutkan mökin kohdalla. Siinä asui Maria Lammi niminen nainen. Hänellä oli asumisoikeus mökissä kuolemaansa asti. Kansan keskuudessa ovat puheet

kulkeneet tästä omalaatuisesta, hyvin persoonallisesta naisesta, joka oli tunnettu myös sattuvista elämänviisauksistaan.

Tuloja hän hankki pitämällä kamarissa vuokralaisena runoilija Eskolaa. Luku sinänsä olisi tämä ”runoilija”, joka kulki pitkätukkaisena, rohdinmekko päällään, kaupustellen kirjoja.

Hyvin usein ”Lammen Maija” poikkesi naapureihin tarinoimaan, mikä tapa ennen vanhaan oli aivan yleinen. Kun oli kysymyksessä rikkaalle ihmiselle lahjan antaminen, Maija saattoi sanoa: ”Ää, mitäs vettä merreen kantaa.” Yleensä lahjan antamisesta hän sanoi: ”Toinen toisen vehkanen.” Se on: kun toinen antaa, niin toinenkin antaa takaisin. Kun joku moitti häntä takanapäin, sanoi Maija: ”Se on kun roppii vaa.” Ihmeelliseltä tuntui hänen nuorelle ihmiselle antamansa toivomus: ”Emmää mittää muuta nuarel ihmisel toivo, kun ylpeyt vaa, kyl sit kans lankeemus tullee.” Silvoamisesta Maijalla oli käsitys, ettei köyhä voi puhdasta pitää, kun saippua on kallista. Omalta kohdaltaan hän oli ratkaissut silvoamisongelman, koska hän oli lausunut: ”Ää, mää pyhkiin vaa hikisen tukon kans.” Kun häneltä tiedusteltiin, miksi hän ei ollut naimisiin mennyt, oli hänellä siihenkin omaperäinen selitys: ”Ää, se on piänenä kuallu,” tarkoittaen, että poikia ja tyttöjä syntyy yhtä paljon, mutta jonkun oma kuolee jo pienenä, ja siten hänkin on jäänyt ilman sitä toista puolikasta.

Järjen juoksu on ollut kiinnostuksen kohteena Maijallakin, koska hän on sanonut: ”Toisel on niin terävä pää kun partaveitti, et se ottaa markan siält, kun toinen menne ohitte.” Usein hän myös huokaill maailman pahuutta isoäitinsä sanoin: ”Kunnes tel vaan olis tota varpusen lai.» Usein hän myös istui kotonaan lukien raamattua. Jos joku sattui tulemaan, jatkoi hän lukemistaan ja kuin ohimennen sanoi: ”Vartoka ny vaa, kyl tää plan loppuu.”

Muistoissani näen vieläkin tuon vanhan naisen kulkemassa kori käsivarrellaan keräämässä naapurien pihoilta nokkosia, jotka hän vei porsailleen. Aina hänellä oli kanssaihmisilleen sarottavana joku elämänviisaus. Ei ole mökkiä enää ollut kymmeniin vuosiin. Todeksi on myöskin käynyt se, ”ettei hänen asuinsijansa häntä enää tunne.”

Someron murrekirjan aihepiiri on varsin laaja ja monipuolinen. Lukijan eteen avautuu suomalainen ja nimenomaan somerolainen elämäntapa. Aihepiireistä mainittakoon eri elinkeinoihin: maanviljelyyn, karjanhoitoon, metsästyksen ja kalastukseen liittyvät aiheet. Murrekirjasta saadaan tietoja entisajan ruokataloudesta. Yleisiä aiheita ovat vuotuisjuhlat, varsinkin laskiainen. Somerolaisten mielialaista tuntuvat olevan viinanpolto ja kylätappelut. Kansanuskomuksiin pohjautuvista aiheista ovat etualalla kummitteluun, noitiin, tietäjiin, haltioihin ja piruihin liittyvät aiheet. Robert Klemelä on harvinaisen viisas kansanihminen, hän kertoo esim. Suomen sodan, isonvihan ja kansalais-sodan ajoista.

Murreteksteistä saadaan läpileikkaus entisestä yhteiskuntarakenteesta. Kartanoiden elämää kuvataan yhtä lailla kuin torpparilaitosta. Palvelus-

väen asema on monen kertojan puheenaiheita. Piika ja renki eivät edusta mitään romanttista katso-
mustapaa, vaan arkipäivän kovaa realismia. Härkäkulttuuri on suosittu puheenaihe samoin laukku-
ryssät. Rippikouluajoista on kerrottu innostuneesti. Muista aiheista mainittakoon vielä savenvalaus, tuohen käyttö, kirnuaminen, vossikkana Helsingis-
sä, maltaitten valmistus, loukkutalkoot, kynttilöiden valmistus, rintujen teko ja millunpolto, myllyt, vanhanajan pyykinpesu, kansanomaisen sää-
tietous jne.

Someron murrekirja tallentaa jälkipolville kansanomaisen kulttuurin ja vanhan kansakielen. Kansanmurteiden tallentaminen on erittäin tärkeää, kohta siihen ei enää ole mahdollisuuksia, sillä vanhat kansanmurteemme ovat nopeasti tasoittumassa ja häviämässä.

Koululaisen vuodenajat

SYKSY

KOULUN OVET JÄLLEEN AVATAAN.
SISÄÄN RIENTÄÄ LAPSIJOUKKO.
AAPELUSTA SIELLÄ TAVATAAN.
AHERRUSTA TÄYNNÄ JOKA LOUKKO.

TALVI

TYÖTAHTI TÄYTTÄÄ KOULUN:
OPITAHAN JOUKOT, ALKIOIT JA SADUT.
PIAN JUHLAHETKI KOITTA Joulun.
SITTEN AUKEE UUSI VUOSI, UUDET LADUT.

KEVÄT

JO NÄKY Y LUKUVUODEN LOPPU
JA TEHTYNÄ ON TYÖT.
NYT LOMALLE ON TULLUT HOPPU,
ON EESSÄ KESÄN KIRKKAAT YÖT.

KESÄ

KESÄ — UNELMIEN SANA —
LUONAMME JOS OISIT AIN'
MUTTA KUTEN HÄIPYY LAIVAN VANA,
NIIN MYÖS SINÄ OLET — HETKEN VAIN.

Oula

viimeinen lähtö

Ja Malta ja Välimeri ne tutuiksi tuli niin,
moni kirje ja kortti sieltä me postihin pistettiin.
Tai kansivahdissa oltiin me vesillä Islannin,
kun kalaa tuotihin laivaan kalastajilta Atlantin.

Oli Haitissa viini halpaa ja kauniita tyttöset,
mutta voi sitä pippurimaata et sieltäkään löydä, et.
Oli Argentiinassa helle, Foudlandissa pakkaneen.
Se oli aikaa silloin, sitä matkaa kun seilas.

Voi veikkonen, seitsemän merta me näin yhdessä sellattiin,
nyt taisin jo kutsun saada pois toisenpuoleisiin.
Olen lähtövalmis, veikko, minä tiedän ja tunnen sen
tämä varmaan taisikin olla minun myrskyni viimeinen.

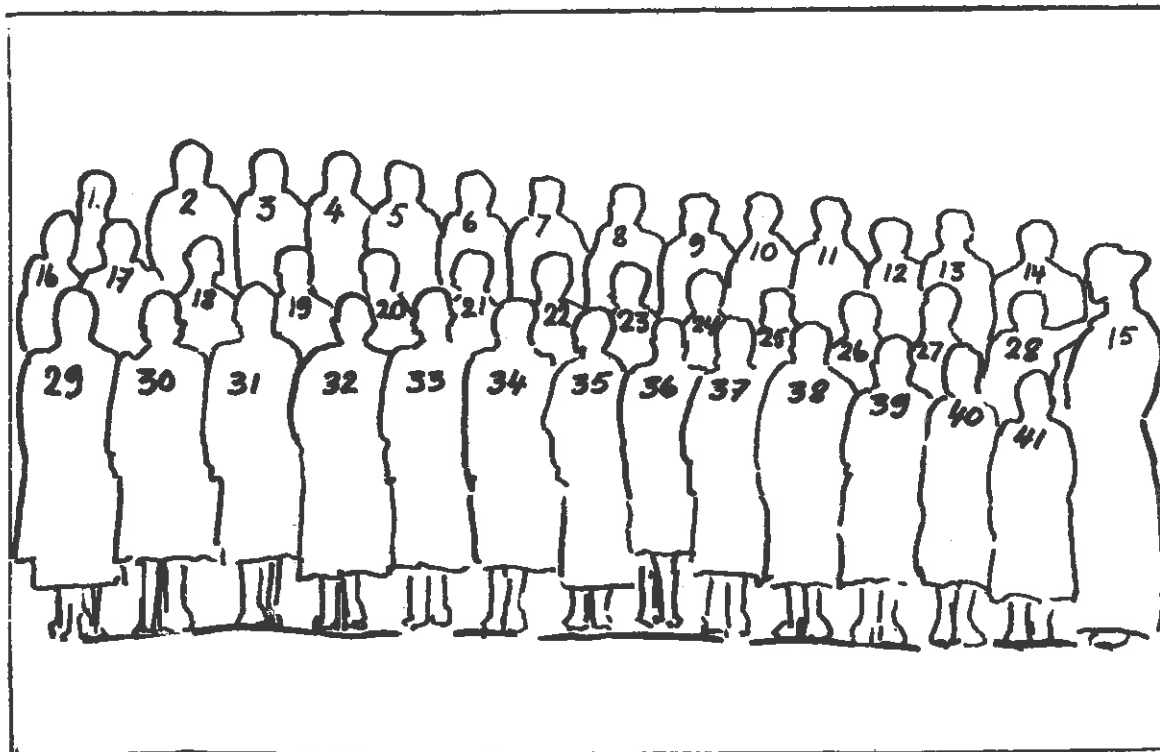
Sano terveiset ystäville, tämä poika on sairas niin,
en viel olis tahtonut muuttaa minä toisenpuoleisiin.
Kotiin tahtoisin vielä mennä, vie pois minut, tänne en jää,
on täällä niin ahdas ilma ja vaikea hengittää.

Siellä rastas soi pihapuussa ja vaahterat vihertää,
on siellä niin puhdas ilma ja lainehet kimmeltää.
Minä istuisin porraspuulla ja näkisin elämän
kesän tultua vielä kerran ympärilläni vihertävän.

Pane päälleni parhaat vaatteet, minä kotihin lähden nyt.
Me tehtiin niin monta matkaa, mutta nyt olen väsynyt.
Jo puhalsi pasaatituuli, tuli rauha ylitse maan.

Yli myrskyn Mestari kulkee, sen käskee vaikenemaan...

Rauha Määttänen

LUOKKAKUVA KUUDEN VUOSIKYMMENEN TAKAA

Häntälän kansakoulun oppilaat lukuvuonna 1911—12. Kyseessä ei ole valmistautuminen ensimmäiseen maailmansotaan eikä myöskään varustautuminen kylätappeluun. Valokuvaan on asettauduttu hyvinkin rauhallisissa merkeissä ja tositaroituksella. Uhkaavan näköiset asetat vain voimistelutunneilla siihen aikaan yleisesti käytettyjä voimistelusuoraujoja. Kuvan kaikki henkilöt ovat tunnistanee Helena Laurinen (kuvassa numero 32) ja Taimi Luukkala (39).

1. Anttoni Kivilahti, 2. Artturi Lehti, 3. Kustaa Nokka, 4. Väinö Talvi, 5. Viljami Tähtinen, 6. Aleks Simola, 7. Yrjö Eskola, 8. Ilmari Luukkala, 9. Sulo Haltia, 10. Artturi Koskila, 11. Toivo Ilola, 12. Viljami Laiho, 13. Uljas Tähtinen, 14. Martta Kivi, 15. Rosa Kivilahti, 16. Hilja (Vikstedt) Mäki-Teeri, 17. Hilma Helle, 18. Arvo Mäkinen, 19. Martti Ilola, 20. Sulo Järvinen, 21. Jal-mari Vainio, 22. Otto Lehto, 23. Stefan Kankare, 24. Uno Eskola, 25. Paavo Peltonen, 26. Kustaa Toivonen, 27. Kustaa Salo-maa, 28. Toivo Kivilahti, 29. Elviira (Laiho) Mäkilä, 30. Maria (Kankare) Mäkinen, 31. Naima (Suominen) Salminen, 32. Hele-na (Kankare) Laurinen, 33. Olga Lehtonen, 34. Hilma (Nieminen) Lehtinen, 35. Alma (Kallio) Tähtinen, 36. Helmi Kerko, 37. Lempi (Vilénus) Suominen, 38. Lempi (Vainionperä) Mäkilä, 39. Taimi Luukkala, 40. Ida (Lindroos) Lähtenmäki, 41. Rauha (Tähtinen) Lehmusvirta.

Someron murteesta ja murrekirjasta

Annikka Saala

Kielitieteellisessä kirjallisuudessa Suomen murteet jaetaan länsi- ja itämurteisiin. On selvää, että Someron murre kuuluu länsimurteisiin. Sen sijaan ei ole ollut itsestään selvää, kuuluuko Someron murre lounais- vai hämäläismurteisiin. Lounais- ja hämäläismurteiden välin jää nimittäin joukko ns. siirtymä- eli sekamurteita. Näitä siirtymämurteita on kaikkiaan viisi: Lounaismurteiden liepeille ryhmittyvät Turun ylämaan murreryhmä, Someron ja Somerniemen murre sekä Länsi-Uudenmaan murteet. Hämäläismurteisiin läheisesti liittyvinä siirtymämurteina pidetään Ala-Satakunnan murreryhmää ja Porin seudun murteita.

Someron samoin kuin sen entisen kappelin Somerniemen vanha kansankieli poikkeaa varsin selvästi muusta Lounais-Hämeestä. Murteen hämäläisiin aineksiin liittyy melkoinen joukko piirteitä, jotka enimmäkseen ovat tunnusomaisia lounaismurteille. Mutta Someron ja Somerniemen pitäjienkään alueella murre ei ole yhtenäinen. Jos ottaa lähtökohdaksi Someron kirkon tienoon kansankielen, niin huomaa, että Someron eteläkylissä lounaismurteisuudet lisääntyvät. Tämä kahtalaisuus saa luontevan selityksen seudun asutushistoriasta. Juuri rajamurteena Someron vanha puheenparsi on mielenkiintoinen ja kielentutkimukselle antoisa.

Murrekirjan kirjoittamisen perusidea on ns. litterointi, jolla tarkoitetaan puheen siirtämistä ääninauhoista kirjoitusasuun. Litterointityötä olen pääasiassa tehnyt Helsingin yliopiston Suomen kielen laitoksen yhteyteen kuuluvassa Suomen kielen nauhoitearkistossa. Nauhoitearkisto on kielitieteellinen erikoisarkisto, jonka päätehtävänä on tallentaa ääninauhoihin suomen kieltä ja suokieliiä. Someron murretta on arkiston kokoelmissa noin 41 tuntia, Somerniemen murretta parikymmentä tuntia.

Murrekirjaan on valittu 18 eri murteenpuhujan kielenäytteet. Someron murretta edustavat: Robert Klemelä, Ulrika Söderström, Aina Selenius, Kalle Suhonen, Frans August ja Kalle Johannes Helenius, Matti Syrjäjä, Antti ja Olga Mäkilä, Lempi Ruokonen, Ville Kiili, Kustaa Ollonkvist, Kalle Männistö, Emil Kaivoln, Mari Mäenpää, Manda Sofia Honkavaara, Vihtori Lähteenkorva ja Aina Mäihämäki. Somerniemen murretta edustaa Juho Kustaa Salakka. Valinta on osittain ollut subjektiivista laadultaan. Kirjan kansien väliin on kuitenkin pyritty saamaan parhain osa arkistoiduista murreäänitteistä. Tässä kohden olisi ilmeisesti syntyperäisellä somerolaisella ollut paremmat mahdollisuudet tunnettujen ja samalla hyvien murteenpuhujien valitsemiseen. Toisaalta hyvänä kielenoppaana yleisesti pidetyn murteenpuhujan kielenkäy-

tössä saattaa esiintyä epäaitoja aineksia.

Someron murretta ovat nauhoittaneet etupäässä professori Pertti Virtaranta ja maisteri Pentti Soutkari, ääninauhoja säilytetään Suomen kielen nauhoitearkistossa. Kalle Suhosen murretta sisältävä ääninauha on säilytetyllä Kansanrunousarkiston äänitearkistossa. Kansanrunousarkiston nauhat on äänitetty jo 1950-luvun alkupuolella, jolloin äänitystekniikka ei vielä ollut kehittynyt nykyiselleen. Virtarannan ja Soutkarin nauhat ovat 60-luvulta. Murrekirja perustuu siis näihin nauhoitteisiin. Magnetofoni on paras apuväline puhetta tallennettaessa: puhe on ja pysyy nauhalla. Murrekirjassa puhe on siirretty paperille. Huomiota herättänee eniten välimerkkien käyttö, joka melkoisesti poikkeaa tavanomaisesta kirjallisuudessa käytetystä välimerkkityksestä. Tällainen välimerkkien käyttö perustuu taukoihin: puheen tauot merkitään pilkulla tai pisteellä.

Litterointityö vaatii tarkkuutta ja huolellisuutta. Korvakuulolta on usein vaikea hahmottaa sanoja oikein, varsinkaan jos ei tunne hyvin asianomaista murretta ja sen erikoispiirteitä. Litteroinnissa sanat ryhmittyvät muutaman sanan muodostamiksi kokonaisuuksiksi, jotka pyritään saamaan paperille oikeassa muodossaan. Epäselvä kohta on kuunneltava monta kertaa peräkkäin. On havaittu, että myöhemmin suoritettu tarkistuskuntelu saattaa muuttaa jonkin verran litteroitua tekstiä: kuulolais-ti on erehtyväinen, kuten itsekin on jokapäiväisessä elämässä joutunut huomaamaan. Samakin litteroija kuulee tai saattaa kuulla jonkun kohdan toisella kerralla toisin. Tämän takia tarkistuskuntelu on välttämätön. Professori Pertti Virtaranta, jonka johdolla olen litterointityötä tehnyt, on tarkistanut kaikki tekstit. Litterointityö ja sen tarkistaminen vievät melkoisesti aikaa. On laskettu, että tunnin pituisen murrenäytteen litterointi vie aikaa 15—20 tuntia murrenauhasta riippuen.

Litteroinnin jälkeen seurasi murrekirjan rakenteen hahmottelu, aineiston seulonta ja puhtaaksi kirjoitustyö. Osa kertojista on puhunut koko ääninauhan niin hyvää murretta, että poistoja on täytynyt tehdä vain vähän kerronnan tiivistyden säilyttämiseksi. Järkevimmäksi systeemiksi kirjan kokoonpanoa ajatellen osoittautui henkilön mukainen aineiston järjestely. Aiheen mukaisella sommitte-lulla olisi tietysti ollut omat hyvät puolensa, mutta se olisi lisännyt monin kerroin työ määrää. Sitä paitsi se olisi häirinnyt ja hajottanut kielenoppaiden luontevasti toisiaan seuraavia puhejaksoja: tietty puheenaihe on helposti johtanut toiseen. Murteenpuhujien kielenkäyttö on elävää ja vapautunutta.

kohtalotovereiden joukkoon. Päätiet olivat kuitenkin sotilaskäytössä, ja Jääsken erittäin jyrkissä ylämäissä oli hevoskuormat autettava miesvoimin mäen päälle. Ajomiehet olivat nuorukaisia tai ikämiehiä, koska parhaat ikäluokat olivat rintamilla. Ensimmäisen yön vietimme eräällä Jääsken pellolla, koska yösijaa ei taloissa löytynyt niin suurelle joukolle. 20. 6. pääsimme Ruokolahden pitäjään, ja Juho lähti hakemaan viljakuormaa Joutsenosta. Yöksi pääsimme nyt jo neljän seinän sisälle.

21. 6. ajoimme Ruokolahden kirkolle ja jäimme nuotiolle yöksi. Nykyajan leirintämatkailija tuskin voisi kuvitella tuota näkymää: Kymmenittäin hevosia kuormineen, sadoittain lehmiiä, jotka oli tietenkin lypsettävä. Vasikatkin saivat varmaan maittoa riittävästi, koska sitä ruokallun jälkeen kaadettiin suuria määriä maahan. Tällä ”leirintäalueella” separoitiin maitoa, keitettiin ruokaa, korjattiin jyrkissä nousuissa ja laskuissa rikkoontuneita hevosvaljaita, kirnuttiin voita ja hoidettiin sairaita. Karjalainen huumori eli kuitenkin vaikeuksien keskellä. Eräs emäntä totesi: ”Vaik tuota ommaisuutta ois kui vähä, ni lähteis se ei meinaa mahtuu kahtee matkalaukkuu”. Tuon määrän tavaraa hän oli ehtinyt kiireessä ottaa mukaan. 22. 6. ylitimme Mikkelin läänin rajan ja tulimme Puumalan pitäjään, ja edelleen Sämingin kautta Sulkavalle.

Juhannusyö Saimaan rannalla — mikä romanttinen ajatus! Meidän juhannusyöstämme 23—24. 6. oli kuitenkin romantiikka kaukana. Vietimme yön kuormien päällä lossille pääsyä odottaen. Jonon pituus oli useita kilometrejä, ja kaikkien mieli teki jatkaa matkaa. Noin kahdeksan tunnin tiikusateessa odotuksen jälkeen pääsimme matkaan. Losseja oli kaksi peräkkäin.

27. 6. saimme vihdoin lehmät rautatievaunuun Kolkontaipaleen asemalla. Äitini ja Pitkäsen emäntä menivät umpivaunuun lehmien hoitajiksi. Hevoskuormia oli ylivoimaisen paljon jonottamassa vaunutilaa, joten me Pitkäsen kanssa päätimme ajaa vielä hevoskyydillä eteenpäin.

Pulset kärrynpyörät ravistuvat kesäkuumalla pitkällä ajomatkalla, ja nilnpä sepän apu oli tarpeen. Sitä löytyi Hankasalmen pitäjässä, jossa pyörän kehysvanne otettiin päältä pois, kuumennettiin ahjossa, ja seppä leikkasi siitä meisselillä palan pois, ja nosti meidän ihmeeksemme vielä hehkuvan raudan palan paljain käsin alasimelle! Vanteen päiden liittäminen yhteen tapahtui ns. pajahitsillä käyttämällä, ts. vilstottujen vanteen päiden väliin seppä ripotteli hienoa hiekkaa, liitoskohta kuumennettiin uudelleen hehkuvaksi, ja nopeilla, rivakoilla lyönneillä hän takoi sauman kiinni. Liitoksesta tuli aivan yhtä pitävä kuin nykyajan hitsauslaitteilla. Akselit rasvattiin samalla, ja kunnostetut pyörät pantiin paikalleen. Matka voi taas jatkua.

Heinäkuun 2: n päivän iltana on jäänyt selvästi mie-

leeni. Laukaan pitäjässä ajoimme erään ison talon pihaan. Kysyimme yösijaa, ja vaikkei isäntä ollut kotona, se meille auliisti myönnettiin. Talon työmiehen otti hevoset hoiviinsa ja vei laiturille. Väsyneet ja nälkäiset matkamiehet ohjattiin peseytymään ja runsaaseen ruokapöytään. Yön vietimme ensi kertaa matkan aikana kahden lakanan välissä. Aamukahvilla selvisi, että tilan omistaa kansanedustaja Vihtori Vesterinen, joka oli maan asioita hoitamassa. — Muutamia vuosia sitten hän poistui sinne, mistä ei ole paluuta. Vieläkin muistan tuota yöpymistä kiittolisena.

3. 7. lastasimme vihdoin hevoset ja kärryt vaunuun Jyväskylän asemalla. Ajoa oli kertynyt runsaat 300 kilometriä! Junamatka tehtiin Haapamäen kautta Tampereelle, jossa totesin edessämme olevan kaatuneita kuljettavan vaunun. Päätepiiste oli Siuro, jonne saavuimme 6. 7. kello 2 yöllä. Nukuimme loppuyön junassa, aamulla purimme vaunun ja lähdimme verryttämään junamatkalla kangistuneita hevosten jalkoja. Matkan suuntana oli Hämeenkyrön pitäjän Sarkkilan kylä, johon Pitkäset oli sijoitettu. Meidän asuinpalkaksemme oli osoitettu Pappilankylän Antilan talo, johon vielä illalla majoituimme. Matka oli ollut niin rasittava, että seuraavana aamuna heräsin vasta puolenpäivän aikaan.

Taloa pitivät vanha isäntä ja emäntä. Poika oli kesällä 1944 kaatunut Vuosalmen taisteluissa, kaksi tytärtä olivat naimisissa ja poissa kotoa. Yksi työmiehen, Paavali nimeltään, oli vakituisesti talon töissä, joihin mekin äidin kanssa ryhdyimme. Seuraavana päivänä haimme Paavalin kanssa evakkotavaramme Hämeenkyrön kirkolta, jonne ne olivat hämmästyttävän nopeasti saapuneet. Talon isäntä oli ollut 1918 punakaartissa komppanianpäällikkönä, ja sitä hän mielellään muisteli. Isäntä oli osittain halvaantunut, ja vain kepin avulla hän voi sisällä liikkua. Kello 6.30 aamulla oli vankka ateriat katettuna pöytään. Se sisälsi joko perunakeittoa tai perunat ja kastikkeen. Emme olleet tottuneet aamuisin noin vankasti syömään, joten se tuotti aluksi vaikeuksia. Työt aloitettiin kello 7. Ellei väki ollut tuolloin poistunut tuvasta työmaalle, alkoi isännän piippu kopista uhkaavasti kamarissa. Seuraavassa vaiheessa isäntä sai aina kovan yskänpuuskan, ja ellei sekään auttanut, tuli isäntä kepin avulla kamarin ovelle, jolloin väen piti viimeistään ymmärtää lähteä työhön. Ruis leikattiin talkootyönä emännän valmistaman erinomaisen hämeenkyröläissahdin voimalla.

Syyskuun alkupäiviin saakka olimme Hämeenkyrössä, ja tapahtumat siitä eteenpäin muodostavat jo oman lukunsa. Välirauha Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittiin 19. päivänä syyskuuta. Eräs vaihe maamme historiassa ja elämässämme oli päättynyt.

Lauantaina sain kirjeen

Kristiina Peltö-Timperi

me ja tekemättä jättämisemme, että katsokaa nyt, mutta minulle vain hymyiltiin ja sanottiin salaperäisesti: »Ne luulot, ne luulot...»

Me lähdimme Oskun kanssa. Jostain syystä liput oli järjestetty perin monimutkaisesti. Ensin piti matkustaa Porin, siellä odottaa ja vaihtaa bussia.

Osku käyttäytyi mallikelpoisesti Porin asti. Se istui kiltisti vierelläni ja kuunteli auton kovaaäänistä tulevaa musiikkia. Älkää nyt naurako, mutta serkkuni todella väittää sitä jonkinlaiseksi musiikintuntijaksi. Koira reagoi omalla tavallaan erilaiseen musiikkiin, he ovat tehneet kokeita, tangojen kohdalla se on jonkinlaista korvien luimistelua, näinkin olen muistavinani.

Olen joskus kuullut merkillisen ilmauksen »suhteen sinetöiminen». Osku ja minä sinetöimme suhteemme Porin linja-autoasemalla. Siellä tapahtui pieni onnettomuus, auto tönäisi pikkupoikaa, jolle ei käynyt kuinkaan, vain haava käteen, siitä vuosi tosin runsaasti verta. Minä tulen huonovointiseksi veren näkemisestä, pidin silmiä kiinni ja Oblamov pääsi karkaamaan. Se juoksi vikkelästi pojan luo, tahrui pitkät karvansa vereen ja aiheutti yleistä epäjärjestystä. Joku kiltti ihminen palautti koiran luokseni, se oli ihan veressä, en olisi tahtonut sitä syliini, inhoan verta, mutta siinä hällinässä ja sekasotkussa aloin rakastaa tuota oliota, ja minulla on tunne että sekin alkoi pitää minusta.

Sillä matkalla tein myös toisen huomion: Koiranomistajana lähestyminen outoihin ihmisiin on mutkatonta. Puolen tunnin aikana puhuin ainakin viiden eri henkilön kanssa antaumuksella ja asian-tuntevasti koirista ja niiden kasvatuksesta. Eräskin nainen antoi minulle jopa puhelinnumeron, hänellä kun oli suhteita johonkin tehtaaseen, jossa valmistetaan koiranmuonaa. Hän lupasi hankkia sitä minulle halvemmalla. Myös joku turisti otti koirasta ja minusta valokuvan. Me hymyilimme ja kiitimme.

Ei siis olisi aivan outoa vaikka Osku muuttaisi-kin Somerolle. Mutta! Kuka antaa minulle aikaa?

Se olisi kieltämättä herttaista. Minä tulen koulusta, Osku odottamassa, jo avalmien kilisyttelestä se tuntisi minut ja alkaisi haukkua. Koiran kanssa minä ehkä oppisin myös tuntemaan Someron kadut, ne ovat minulle vielä oudot, Oskun kanssa olisi ympäristön opiskelu helpompaa, maisemat eivät tuntuisi vierailta, ne palvelisivat minua ja koiraani.

Toivoton paperien järjesteleminen siitä kyllä tuli, niin minusta ainakin tuntui. Kuvittelin, että se tapahtuisi vähän samaan tapaan kuin käytetyn auton ostaminen, tämä koiran omistajan vaihtaminen. Pitää siirtää nimet, tällaista ajattelin.

Sain aamulla sen kirjeen. Älti oli tuonut sen viereeni sänkyyn että huomaisin sen heti.

Olin aavistanut tämän. Tiesin sisällön lukematta. Asiasta puhuttiin jo kesällä. Pelkäsimme tätä tilannetta.

Serkkuni muutti hiljan pääkaupunklin kihlatun tyttänsä luo. Serkullani on koira, skyenterrieri, ja nyt oli käynyt selväksi ettei Oblamovia — Oskuksi me sitä tuttavallisesti nimitämme — saanut viedä uuteen asuntoon. Puhuilimme kesällä, että jos tällaiseen tilanteeseen joudutaan, on tietenkin mahdollisuus että minä majoittaisin koiran.

Olimme puhelinyhteydessä viikkoja sitten. Puhuilimme joutavia. Kerroin koulusta, uudesta asunnosta. Päätimme että he tulisivat lähiaikoina käymään. Oskusta emme puhuneet mitään.

Nyt serkkuni lähestyi minua kirjeitse: He ovat tulossa Somerolle, ja Oblamov tulee ja tulee nyt sitten jäädäkseen.

Ymmärsin ajatuksen mahdollisuuden heti, millaisena heikkona hetkenä olenkaan mennyt tällaista lupaamaan.

Ei silti, minulla on kyllä suhde tähän koiraan ja minä pidän siitä, sen lisäksi olen ollut aikeissa hankkia koiran voittaakseni koirapelkon. Nyt kuitenkin niin monet seikat puhuvat vastaan.

Ensinnäkin minulla on koulu, vielä aika monta kuukautta: Suostuisiko Osku jäämään päivän ajaksi yksin? Ja saako koiraa kuljettaa linja-autossa, meidän pitäisi kulkea joka viikonloppu kotiin ja takaisin. Ja ruoka, se on taloudellinen kysymys. Ja ulkoiluttaminen, aamulla pitäisi nousta aikaisin. Kaiken lisäksi se voisi sairastua tai jäädä auton alle tai tulla neuroottiseksi tai peräti hulluksi ja alkaa purra ihmisiä, se voisi karata katsomaan tyttökoiria, ja onhan mahdollisuus ettei se kiintyisikään minuun, kieltäytyisi yksinkertaisesti hyväksymästä minua uudeksi emännäkseen.

Mitä minä sitten tekisin?

Sanon kyllä, että jonkinlainen suhdehan meillä jo on. Tämä tapahtui kesällä. Meillä oli juhlat Vaasassa, minä lähdin edustamaan perhettä. Sovimme serkkuni kanssa, että matkustamme yhdessä. Kävi kuitenkin ilmi, että matkanteko tapahtuisi erään tutun veneellä, ja koska olen ollut mukana laivan karilleajossa ja hassu pelko merta kohtaan on jäänyt en voinut suostua, vaikka minulle selitettiin, että pelko häviää sillä hetkellä kun astuu veneeseen. Lupasin jättää merelle palaamiseni myöhempään ajankohtaan. Sanoin matkustavani Oskun kanssa linja-autolla, Osku kun taas pelkää junia.

Jossain välissä ilmaisin kyllä, että huomaako kukaan kuinka koira määrää meidän tekemisem-

Pitääkö minun sittenkin kieltäytyä? Mitä minä teen!

Otin puhelun serkulleni. Pyysin etteivät he tulisi vielä tänä viikonloppuna Somerolle. Kaiken lisäksi minä saamaton ja hidas en ollut vielääkään saanut asunnon kunnostamista loppuun, en tahtonut heidän tulevan tänäkään vuoksi. Ei ollut kuin kaksi tuolia — missäs me istumme! lattialla, lattialla, ystäväiseni — ja astiat ja kaikki. Hän kysyi mitä minä kiertelen, en osannut vastata.

Oskusta emme puhuneet mitään. Nyt minäkin ymmärsin, että oli helpompi lähestyä kirjoitusta.

Tällaista miettimistä. Onneksi olin yksin kotona, muu perhe oli poissa. Yritinpä tehdä mitä tahansa sain Oskun kuvan eteeni:

... aamu tämä on joskus ja niin tylsää herätä ja vain pikkuisen uskallan tuoda jalkaa peiton alta ja varpaat kippurassa tavoittelen ja kurkottelen Oskun lämmintä turkkia lattialta sängyn vierestä ja silloin se pomppaa ylös ja haukkuu ja sanoo: »Nainen, minä en ole matto!» Ja silloin minua alkaa naurattaa sen tosikkomaisuus ja se onkin hyvä aamu ja siitä tuleekin hyvä päivä...

Voi äiti, auta minua jo!

Ei. Vaikka Osku lukisi läksyt minun puolestani en voisi sitä ottaa. — Päätetty!

Tätä voisi kai mainita myös tarinaksi päätöksenteon vaikeudesta.

Mikä olisi Oskun kohtalo nyt, en tiennyt. On joulua, jos me emme keksi muuta ratkaisua kuin lääkärin unettavan piikin. Alkoi paleltaa, vaikka oli lämmin. Alkoi paleltaa Oskun puolesta, vaikka tiesin kuinka monta lasta kuoli sinäkin päivänä syyttömästi, ja kuinka moni olisi sanonut minulle ettei koiraa saa surra.

Olin pitkään hiljaa, no, seinillekö minä olisin puhua voinut. Tunsin itseni jotenkin pelkuriksi ja raukaksi.

Iltapäivällä joku tuli käymään. Niin kai se oli. Kävin myös vanhassa kirjastossa, ja aivan selvänä

on mielessä kuinka menin isäni koulun luokkaan ja etsin koirakirjan. Ja senkin vielä muistan, kuinka yritin soittaa koulun harmoonia.

Kirjoitin kaksi kirjettä.

Illalla tuli isä, mukana hänellä oli eräs ystäväni. He tulivat hakemaan minua Tammelaan. Tuntui liikuttavalta, että he halusivat ajaa kuusikymmentä kilometriä minun tähteni.

Jostain syystä olin sulkenut oven, se oli lukossa ja sen avaamiseen meni aikaa. He ihmettelivät miksi olin lukkojen takana. En keksinyt vastausta.

Päätin olla mainitsematta mitään Oblamovista.

Juttelin heidän kanssaan päivän tekemisistä, mitä oli taas hommailtu. Keitin heille kahvia. Jostain syystä minulla oli koko ajan mielessä kesä. Melkein väkisin yritin muistaa jotain, joka jäisi loppuillaksi väikkymään mieleen. Alkää nyt ymmärtääkö väärin, ei se enää se koirra ollut. Muuten vain.

Ja se oli äkkiä kesä ja minä siellä jossakin, kiire ja kaupunki vai järvikö tämä ja ihan kuin onni, ja älä väitä mulle mitään, kuka tässä erehtyy, laukut ne pitää muistaa, joku tarjoaa turkkilaista tupakkaa, ja merimiehen koirra, voi koirako taas nyt meni pieleen, kyllä kyllä koirra, se oli kaunis pitkäjalkainen vinttikoirra sitä ei olla kyllä pesty, miksi sinä niin sanot, jälleen väärinkäsitysko... — Lähdetään, sanoi isä.

— Lähdetään, sanoi isä.

Se oli jo ihan pimeää, tämä lauantai. Auton valot syöksyivät mustassa maisemassa, Somerniemen metsää.

Päivällä olin löytänyt käypiä postimerkkejä kirjelsiini, kävin nyt pudottamassa ne laatikkoon. Kun tulin takaisin autoon siellä paloi pieni valo, katsoin kelloa, vasta puoli yhdeksän.

Oli tunne kuin olisi päässyt jostain tehtävästä eroon. Aamupäivä oli soutanut lilan hitaasti.

Istuin lähellä näitä ihmisiä, se oli lämmintä. Minä pidän ihmisten lämmöstä — yleensä — se on turvallista lämpöä. Katsoin auton sivuikkunasta ulos. Eivät siellä juosseet sukkelat koirat siivet selässään, ei. Siellä oli vain pimeä aika.

Kärrijen kolketta

Kauko Partanen

Runsaat 28 vuotta on kulunut Karjalan heimon viimeisestä lähdöstä entisiltä asuinsijoilta. Lukuisa joukko on jo muuttanut Nurmi-Tuomaan tuville, ja toisaalta matkan jälkeen syntyneet karjalaisperheiden jäsenet ovat jo ottaneet palkkansa yhteiskunnassamme sen täysivaltaisina jäseninä. Suurin osa tuon erikoislaatuisen matkan tehneistä elää kuitenkin keskuudessamme ja uskon, että meillä kaikilla on elävänä muistoissa nuo tapahtumat. Pidän silloin päiväkirjaa, ja sen avulla voin kirkastaa ajan patinoimia tapahtumia.

1941 lokakuussa karjalaisväestö sai luvan palata entisille asuinpaikoilleen. Olin tuolloin 12 vuoden ikäinen. Kotiseudulleni Antrean pitäjän Antrean (Saian) kylään paluu tapahtui Antrean aseman lähellä olevan Vuoksen sillan yli, jonka naapuri oli lähtiessään räjäyttänyt poikki useasta kohdasta. Sillan ylittämistä voisi verrata kävelymatkaan Linnanmäen vuoristoradalla. Sillan pielessä ja muualakin matkan varrella oli rökkiöittäin sotilaiden raivaamia polkuminoja. Rautatie oli tuhouttu, pölyt olivat epämääräisissä kasoissa ja kiskot väännetty mutkille.

Kotipeltojen tullessa näkyviin olivat maisemat ankeita; viljelemättömät pellot olivat täynnä hormaa ja muita rikkaruohoja, jotka kuivuneina nostivat päänsä ohuen lumikerroksen peittämästä maan kamarasta. Kotipiirini rakennukset olivat säästyneet suuremmalta hävitykseltä. Ikkunat olivat tosin rikki, ja navettarakennuksesta oli vinttikerroksen lankkulattia viety pois. Siivousryhmät olivat kulkeneet edellä ja poistaneet suurimmat jätteet.

Kotitalamme oli vuokrattu isän kuoleman jälkeen, ja tilan vuokraaja, Juho Pitkänen Lumiväärän pitäjältä, palasi takaisin samanaikaisesti. Yhteisvoimin ryhdyimme kunnostamaan asuinpiirimme. Sekä elintarvikkeista että rakennustarvikkeista oli kova puute, joten elinolosuhteiden tyydyttävä järjestäminen oli vaikeata. Vähitellen päästiin kuitenkin uuden elämän alkuun. Kasvu-

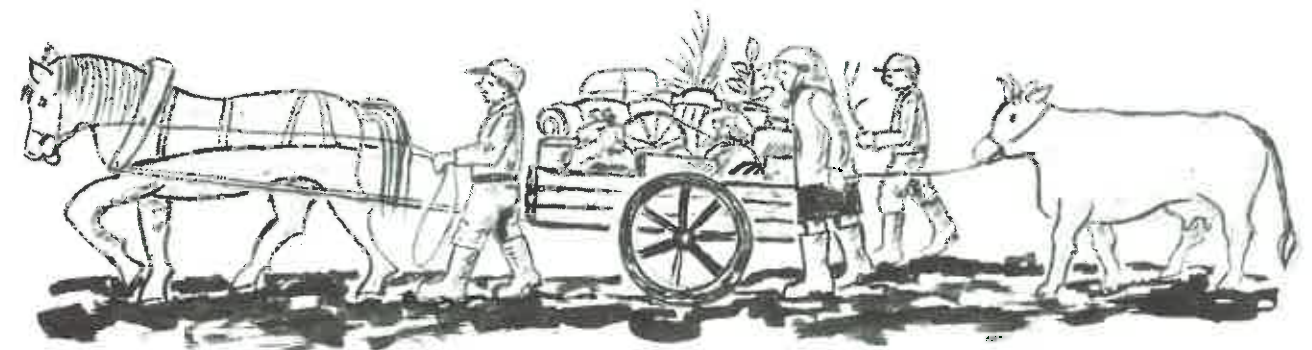
kausina 1942 ja 1943 saatiin pellot jo tyydyttävään tuottokuntoon, ja sota tuntui olevan kovin kaukainen asia. Kevätkylvöt tehtiin normaalisti myös 1944 keväällä.

Läheisestä Patalahdesta saatiin ruokapöytään maukasta kalaa omatekoisilla katiskoilla. Kesäkuun kuudennen päivän aamuna katiskoita koklesani vene kaatui, ja saappaat ja housunpuntit kasuivat. Päivän lehdistä saimme lukea, että sadattuhannet kokivat saman kohtalon Normandian rannikolla klo 5.30 alkaen, jolloin suuri maihinnousu alkoi. Sain tuona aamuna kolmen kalan saaliin, mutta liittoutuneiden joukoilla lienee ollut hieman suurempi saalis tavoitteenaan.

Tämän jälkeen alkoivat suurpoliittiset tapahtumat saada vauhtia, ja vaikutukset tuntuivat myöskin meidän pienessä elämänpiirissämme. Kesäkuun 15. päivänä pommittivat naapurin koneet jälleerakennettua Vuoksen rautatiesiltaa, mutta eivät saaneet osumaa. Seuraavana päivänä saimme tiedon, että lähtö kotiseudulta on edessä. 17. päivänä kävin Antrean kirkolla leimauttamassa Juho Pitkäsien ja oman oleskelulupani, elettiinhan sotilashallinnon aikaa. Rautatiesiltaa pommitettiin jälleen. Tavaroiden pakkaus aloitettiin kiireellisesti, aikaa ei ollut paljon käytettävissä. 18. päivänä tuli virallinen lähtökäske, ja Pitkänen lähti hevosella viemään viljakuormaa Joutsenoon. Illalla tuli 15 rautatievaunua läheisen Juurialismaiden pistoraiteille kylälaisten tavaroita varten, ja ajoin koko iltayön tavarakuormia vaunuun. Pitkänen tuli puolen yön tienoilla Joutsenosta, ja kello 3 yöllä 19. 6. lähdimme lopullisesti kotoa. Vielä viimeinen silmäys tutulle leikkitalhuville, ja niin matka alkoi.

Karavaanin muodostivat kaksi hevoskuormaa, joita me Pitkäsien kanssa ajoimme, sekä tilan karja, jota ajoivat äitini, Ester Partanen ja Pitkäsien emäntä.

Paakkarin kylän kautta pääsimme isommalle tielle Jääskien pitäjässä, jossa liityimme muiden

Mistä joulun löytää ihminen

MISTÄ JOULUN LÖYTÄÄ IHMINEN?
MISTÄ ILON LAPSENMIELISEN?
KADOTITKO JOULUN KOKONAAN?
HUKKUIKO SE ASKAREISSA MAAN?

SYDÄN TÄYNNÄ MAISTA RIHKAMAA
OMAA TÄYTEYTTÄÄN PURSUAA.
SYSÄTTYÄ YÖHÖN SYNKEÄÄN
JOULUN HERRA ITKEE YKSINÄÄN...

VAIKKA LOISTAA VALOT MILJOONAT,
PIMEÄSSÄ MONET ISTUVAT,
MAALLISISTA KUN ON HUOLI VAIN.
KUKIN ITSEENSÄ KÄY TUIJOTTAIN.

SYDÄN RAUHATON JA PIMEÄ
TÄYNNÄ AHDISTUSTA, SYNTIÄ,
IKÄVÖI JA KAIPAA YSTÄVÄÄ,
JOKA TAITAA TAAKAN KEVENTÄÄ.

JOULUN LAPSI, HERRA ADVENTIN,
KÄYTHÄN SINNE, MISSÄ SALAAKIN
IKÄVÖIDÄÄN TOSIELÄMÄÄ,
ILOA JA RAUHAA PYSYVÄÄ!

MIELI ITSEKÄS JA VAATIVA
JOULUN HERRA, MEISTÄ KARKOITA!
POISTA SYDÄMISTÄ KATKERUUS,
RIITA, KOSTO, ERIPURaisuus!

SYDÄMISTÄ TURHUUS TYHJENNÄ,
OLE AHDISTETUN LÄHELLÄ!
SULKEUTUNEET OVET AUKAISE,
VALON TULVIA SUO SISÄLLE!

MISTÄ JOULUN LÖYTÄÄ IHMINEN?
SEIMEN LUOTA JOULUN JEESUKSEN.
RISTIN VAPAHTAJAN LÄHELTÄ.
SIELLÄ VAIN ON TOSIELÄMÄ.

Kirsti Inkinen

Ajanvietekirjallisuutta on hedelmällisintä tarkastella kirjallisuutena, joka on tuotettu mahdollisimman laajaan käyttöön. Se on sisällöltään kansainvälistä kauppatavaraa; Suomikin on jo aikapäiviä assosioitunut viihteen EEC:hen. Viihteen tuotanto alkaa yhä enemmän mekanisoitua: menestysteoksia on tehty ryhmätyönä, markkinatutkimusta käytetään hyväksi, ajanvieteteromaanin kirjoittaja tekee työnsä tieteellisen tarkasti. Kun menestys on saavutettu, pidetään kiinni suotuisasta kaavasta, päähenkilöstä, henkilöasetelmasta, tilanteesta. Kansainväliset suorkustantamot keskittyvät julkaisemaan vakiovilhdettä sisältäviä kirjasarjoja, joiden menekki on taattu ympäri maailman: sama Tarzan seikkailee Salossa ja Santiagossa, sama huippukirurgi rakastuu sairaanhoitajaan Hollolassa ja Honolulussa. Kirjailijat Lassi Sinkkonen ja Matti Paavilainen ovat ajan merkkejä tähtäessään päätyneet synkkään ennustukseen: tällä menolla viihde tappaa kaunokirjallisuuden ennen vuotta 2000.

Lukijoiden valtaenemmistö on kuitenkin aina kuluttanut ajanvietekirjallisuutta. Mutta taidekirjallisuuspiireissä viihdekirjallisuus on katsottu höyhensarjalaiseksi, sitä ei ole lainkaan noteerattu kirjallisuudeksi: ajanvieteteosten lukijat on pyyhitty kokonaan tilastoista — heille on pidetty hiljaiset hautajaiset. Kokonaisuin vuosikymmeniä ei oltu tietävinään mitään Anni Polvasta tai Aino Räsäsestä, vaikka heidän kirjansa olivat bestsellereitä vuodesta toiseen. Vasta 60-luvun loppupuolella uskallettiin siellä täällä sormeilla viihdepakkaa: ensimmäisenä viihteen kortit katsoi kirjailija Eila Penanen, joka laati ajanvietekirjallisuuden sotilaista, kuningattarista ja kuninkaista artikkeleita Parnasso-lehteen. Myöhemmin tutkimuspeliin ovat liittyneet kirjailija Aku-Kimmo Ripatti ja kriitikko Juhani Niemi.

Lääninkirjailija Ripatti on esitellyt syytä viihdekirjojen voittokulkuun. Hän välttää ensiksi, että taidekirjallisuus on tavalliselle lukijalle yhtä sokkeloinen kuin Helsinki ensikävijälle. Uuden proosan koukeroinen kieli on voimakas unitabletti: kirjaan tarttuja nukkuu viiden sivun jälkeen. Kun taideteos karkaa käsistä, viekoittelee viihde puoleensa: se hellii lukijaa.

Toinen syy on yksilöpsykologinen: jos ihminen on turhautunut ja epäonnistunut menestystavoitelissaan, hän etsii ja tarvitseekin vaarattoman purkautumiskanavan pettymyksilleen. Ajanvietekirja saa lukijan unohtamaan ympäristön ahdistavat vaatimukset; viihde on eräänlaista huumetta.

Ripatin kolmas ja viimeinen välttämä on sosio-loginen. Hän tarkastelee ihmisen sosiaalista asemaa kapitalistisessa, murrosvaiheessa olevassa yhteiskunnassa. Tämän yhteiskunnan tärkein arvo on rahana mitattava menestys. Lukuhihnaamisen osa on vaihtoarvo, hän on työmarkkinoilla myytävä esine, joka vieraantuu vähitellen ammatistaan ja itsestään. Vieraantuneet ihmiset hakevat joka tapauksessa itselleen aina jonkin henkireiän: uskonnollisen lahkolaisuuden, poliittisen joukkohumalan tai viihteen unimaailman — asiaa on turha päivitellä.

Sisältönsä puolesta ajanvietekirjat voidaan jakaa kahteen pääryhmään: rakkaus- ja jännitysromaneihin. Rakkausviihteen lukija seuraa sankarin ja sankarittaren leikkittelyä lemmellä tai heidän mutkallista matkaansa kohti avioliittoa. Jännityskirjaan tarttuva pääsee selkkallemaan milloin maailman gangsterien, milloin nokkelan salapolisin, milloin rämäpäisen suomalaisen sotilaan tai SS-miehen seuraan.

Romanttisen rakkauden kuvauksessa kirjallinen perinne on pitkä — Erich Segallin Love Storyn historia ulottuu Alexandre Dumas'n Kamelianaisen (ilm. 1848) kautta aina antiikin taruun Orfeuksesta ja Eurydikestä. Perinteen uudistumista ei ole juuri havaittavissa: rakkaudenkuvausten asenteet, kuten naisen rooli tai moraaliset kannanotot, ovat pysyneet koko tämän vuosisadan lähes ennallaan. Rakkauskertomusten tyypillistä naista luonnehtii Rita Liljeström teoksessa Sukupuolten roolit seuraavasti: »On naisellista paljastaa mitä tuntee, olla sentimentaalinen, sidonnainen ja moraalisesti närkästynyt. On naisellista olla tunteiden vallassa, reagoida tunteellisesti, uneksia ja paeta tunteiden pariin. On naisellista kiinnostua siitä mitä muut tuntevat ja ajattelevat, olla herkkä tajuamaan mitä muut haluavat, lohduttaa, parantaa, tasoltaa vastakohtaisuuksia ja siloitella niitä, irtaantua ja juurtua toisten tunteisiin. Tunteet otetaan kaiken selitykseksi, toiminnan johtolangaksi ja levottomuuden tai mielihyvän pysyviksi lähtelksi.»

Rakkausviihteessä nainen toimii tunteittensa ohjaamana, mies järkensä. Naisen ei tarvitse päättää eikä ajatella, mies tekee aivotyön hänen puolestaan. Ja mies on valmis minkälaisiin uhrauksiin tahansa rakastamansa naisen puolesta. Tytön pulmana on vain saada miehen huomio puolelleen. Mutta kyllä hurmaava keimailija keinot keksii: lantio liikkuu — ja mies käy helposti pyydykseen.

Rakkauskertomusten yleisimpiä satukaavoja on tulkimotarina. Jos tytöllä on valinnan varaa, hän

vaistomaisesti ampuu Amorin nuolilla hyvätuloista miestä: mitä rikkaampi, sitä rakkaampi. Vaikka nainen suunnittelisikin edullista sosiaalista kaappausta — avioliittoa —, miehelään meno perustellaan aina ja vain tunteella: liittoon joudutaan rakkaudesta, ei rahasta. Jos päähenkilöt ovat jo aviossa, rakkausromaanin nopeatempoinen seikkailujuoni asettaa sen kohteelle: päähenkilöt harrastavat pikku flirttailua sopivissa paikoissa — tilaisuus tekee varkaan! — mutta moraaliseseen huoleen ei ole alhetta: viettelijä ei pääse edes sänkykamarin ovensuuhun. Perinteisessä rakkausviihteessä vihreän lesken ongelmia ei synny: kirjailija ei laske kynästään seksuaaliseen eränkäyntiin ihastunutta naistenmetsästäjää.

Romanttisen rakkauden rinnalla ihmisiä viihdyttää jännityskirjallisuus: dekkarit, agenttitarinat, rikosromaanit, sotakirjat. Seikkailuviihteen kaavamaisin tyyppi, salapoliisiromaani, on jo kulta-aikansa elänyt — toki Agatha Christiellä ja Georges Simenonilla silti lukuasiakkaita riittää. 1960-luvun alkupuolella Englannin turvallisuuspalvelun salainen agentti James Bond ilahdutti lukijoitaan taistelemalla neuvostoliittolaista vakoilujärjestöä vastaan — läntinen maailma oli pelastettava punaisen lohikäärmeen lonkeroilta! Rikosromaani taas antaa lukijakunnalleen tyydytystä kuvatesaamalla oikeudellista maailmanjärjestystä varmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta; poliisi tai yksityisetsivä palauttaa oikeuden maailmaan, jossa rikollinen on sitä horjuttanut.

Jännitysviihteessä rikollisten kukistajat ovat älykkäitä ja kovanyrkkiä, nopeasti aseitaan käsitteleviä. Pahan pitää saada palkkansa: rikoksen-tutkija käyttää kylmästi raakaa väkivaltaa, kun katsoo sen tarpeelliseksi — suoran toiminnan laki on kirjoitettu häntä varten. Mikäli rikoskertomuksen päähenkilönä on yksityisetsivä, hän ei juuri luota poliisin mahdollisuuksiin tukahduttaa gangsterismia ja näin säilyttää yhteiskuntaa virkansa puolesta: vain sankari teräsmiehen kovuudellaan ja rikollisia ovelampana voi pitää länsimaista yhteiskuntaa pystyssä. Suomalainen jännityskirjailija Mauri Sariola on kuitenkin toista maata: hänen poliisiromaaneissaan yksityisetsivä on karkea hölmö, joka hairahtuu jopa rikosta hipoviin rötöksiin. Sariola kunnioittaa poliisin auktoriteettia — virkavalta on paras yhteiskunnan turva.

Jännitysviihteen henkilögalleriaa on katsasta-

nut kriitikko Juhani Niemi. Hän toteaa, että tarinoiden konnat tyytitellään epäilyttävän näköisiksi, ulkomaalaisiksi, joskus psyykkisesti sairaksi tai kommunisteiksi. Niemen mukaan nykyaikaisen thrillerin sankari on tarunomainen Pyhä Yrjö, joka taistelee lohikäärmettä vastaan ja voittaa sitkeydellään, voimallaan ja erikoisvalmisteisilla automaattiaseillaan. Salaisten agenttien maailmaan kuuluvat tärkeinä sivuhenkilöinä autot, naiset, viski ja konjakk!; mikään niistä ei kuitenkaan mene sankarin päähän. Romanttista rakkautta ei jännäreistä tapaa: nainen on niissä vain sukupuoliobjekti, josta voi nauttia niin kuin hurjasta vauhdista. Nainen on lepopaikka.

Sota on jatkuvasti ollut seikkailuviihteen keskeisiä aiheita. Tuntuu siltä, ettei ammattimainen sota-muistelija — Esa Anttala, Niilo Lauttamus, Jukka L. Mäkelä — saa rauhaa, ennen kuin on laukaissut uuden romaanipanoksen isänpäiväksi tai joulumarkkinoille. Joka jumalan syksy »Tikkakosken mannekiinit» niittävät konepistoolilla ryssää kuin heinää kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta. Yksilön kärsimys ei sotaviihteen kirjoittajaa kiinnosta: sotilaan stressi, lesken suru tai orpojen avuttomuus jää kertomatta. Sen sijaan viihteelliset elementit — tilannejännitys, miehinen rehvakkuus, naisenkaipuu ja lomaromanttilikka — kiehtovat lukijaa, ja niiden varaan sotakirjailija rakentaa tekstin. Sellaista se oli: kansa taisteli, miehet kertoivat.

Kaunokirjailijoiden huolenaihe — joka viihteeseen tarttuu, se viihteeseen hukkuu — on liioiteltua hätävarjelua. Ajanvietetkirjoja tutkinut Eila Penanen on havainnut, että varsinkin nuoret lukijat siirtyvät valvatta Carter Brownista Veljo Mereen, siis viihteestä taiteeseen. Lukutottumuksissa merkitsee ylipäänsä kirjan lukeminen jo huomattavaa tasoa; ratkaiseva tapahtuma on siirtyminen sarjakuvista ja tosikertomuksista romaaneihin. Suurin osa ihmisistä ei lue kirjoja ollenkaan: ei pysty, ei jaksaa, ei ole tottunut ajatukseen. Pennasen mukaan on hyödytöntä arvostella viihdettä taiteena ja puhua sen kömpelöstä ilmaisusta tai mauttomuudesta. Tutkimuksessa olisi lähdeittävä joko viihdekirjailijan tarkoituksista tai hänen yleisönsä tyytyväisyydestä. Suurimenekkinen viihde on aina kiintoisa ilmiö ja ansaitsee arvostavaa huomiota — ei joutavaa surkuttelua. Ajanvietetkirjallisuuden takia tuskin kenenkään kannattaa polttaa päreitään: en usko, että viihde vie maailman perikatoon.

Pienen kylän joulu

Maila Järvinen

ja kortit yhteisvoimin, joskus pyydettiin opettajaa-kin apuun, kun oli jotain tosi »tärkkiää postitettavaa.»

Opettaja oli kylässä tärkeä henkilö. Persoonaa. Hän tilasi koulun joulukuuset tasapuolisesti jokaisesta talosta: ei niitä myyty, vaan se oli kunnia-asia saada viedä opettajalle kuusi. Piti kauan hakea, ei nyt mitään räpäpättä kelpuutettu opettajalle.

Alakoulun opettaja taas oli kaupungin neiti, hän ei seurustellut rahvaan kanssa, häntä katsottiin kaukaa ja kunnioittavasti. Hän oli ylioppilas ja puhui ruotsiakin.

Koulun joulujuhla pidettiin illalla. Se oli todellinen kuusijuhla, johon tulivat kaikki ketkä suinkin pääsivät: äidit navetasta päästyään hienoksi laittautuneina, isät pyhätällingissä ja pienet lapset silmät jännityksestä kiluen. Oli haettu näytelmää varten kuusia kateederille, lattiakin peitetty kuusenoksilla ja kannettu suuria, harmalta kiviä pelkojen istuimiksi. Näytelmä oli se kohokohta lapsille, sitä odotettiin kuin ainakin »Hitskokia». Laulettiin kovasti ja sekaäänisesti, vanhemmat sekosivat sanoissa välillä, mutta saivat taas kiinni muut ja hartaina kaikuivat vanhat joululaulut opettajan soittaessa harmoonia. Juhlat huipentuivat joulupukin tuomiin namuspusseihin ja sitten alkoi hirveä palttoitten hakemismylläkkä ahtaassa eteisessä. Emäntien päällyskengät tahtoivat seota siinä tohinassa.

Tämä oli se ensimmäinen juhla. Aikanaan tuli sitten oikea joulukin, kenelle rikkaampana kenelle melko köykäisenä. Tulee mieleen Lehtolan pappi, jonka jouluostokset supistuivat aina voiklloon ja Työmiesaskiin. — Mää teen perunapuuroa jouluks ja panen voisilmän sekaan. Se oli papan aatto, ja hän oli tyytyväinen oloonsa.

Aattona jännättiin tavallisesti, tuleeko lunta, jos ei sitä jo ollut, kuten tehdään tänäänkin. Sitten oli sellaisia jouluja, jolloin pikkujoki mäen alla alkoi tulvia valtavasti ja siitä tuli oikea järvi. Sitten tapahtui se ihana asia, että tuli pakkane ja järvi jäätty peiliksi. Silloin ei ollut miettimistä, mitä tehdään joulupyhinä. Pojilla oli itsetehdyt luistimet, sahanterästä, puupalikoista ja nahkaremmistä kokoonpannut. He olivat tyttöjen ihailun ja kateuden kohteina. Meillä tytöillä oli mahakelkkoja ja joku onnellinen oli saanut pukilta oikein potkukelkan. Jos sitä sai lainata, oli onni täydellinen. »Hulluhevonenkin» mestaroitiin keskelle järveä.

Maailma lapsen silmin oli pieni ja onnellinen, arkikin värikäs ja tapahtumarikas. Joulua riitti monta viikkoa, ensin oli huikea odotus, sitten muuten vain pyhäistä ja mukavaa.

Omassa pienessä kotikylässäni tuntui joulu parhaalta niinä pimeinä alusviikkoina, kun puhuttiin, että joulu on jo lähellä, ja kohta se tulee!

Oli odotuksen ja salaperäisyyden hämyä siinäkin, kun alkoi tuntua joulun hajuja. Tuoksuja kai paremminkin olivat omenan, kahvin ja kynttilän aromit, mutta hajuiksi niiltä sanottiin. Kotonani oli pieni maalaiskauppa ja hyvissä ajoin ennen joulua näitä tavaroita saapui. Olihan niitä muulloinkin, mutta paljon erilaiselta tuntui jouluna. Eikä esim. omenoita juuri ollutkaan muina aikoina, ei ollut niiden ostajiakaan. Suuri huvi oli myös kurkkia kaupan oven raosta, kun emännät valitsivat kuusenkarabellejä: enkelikuvaiset olivat suosiossa.

Tärkeä artikkeli joulun aikaan oli lettinauhut. Silloin olivat useimmat tytöt vielä lettipäitä ja äidit valmistivat heitä koulun kuusijuhlaa varten. Kankaita ei ollut montaa kuusia, joten monella tytöllä oli samanlaiset mekot, toisilla meidän kaupasta ja toisilla »osuuskaupan Heikiltä» ostetut. Mutta ei se mitään haitannut. Ompelija-Sanni ne teki.

Vielä oli yksi tarvike, jota ei nykyaikana juuri muisteta, lamppuöljy. Tiuhassa tahdissa isä ja äiti vuoroon kävivät laskemassa asiakkaiden kannuihin valoa jouluksi. Hajua siitäkin riitti, kuten silleistakin, joita melkein jokainen osti jouluksi.

Sitten tuli herkullinen hetki, kun kauppalan leipomo lähetti »kranssin» joululahjaksi. Iltahämärässä se tuli ainoassa linja-autossa, joka meidän kulmille liikennöi. Me lapset seurasimme juhlaillina sen paketista kuoriutumista. Se oli tosi kranssi, suuri, pyöreä joulupulla, mantelille ja rusinolle tuoksuva. Ei niin hyvää taida enää olla mikään pulma maailmassa... Selvä joulun maku siinä oli. Sama joulun maku seurasi kaikkia toimiamme: juhlan tuntu arksisimmissakin tilanteissa.

Kylässämme oli poliisi, henkilö, joka nautti suurta arvonantoa, varsinkin lasten taholta. Kun hän saapui tolppa-autollaan odottamaan tytärtään joululomalle, seurasi tiivis rintama tapausta. — Ai, ai, kun toi Irja on hieno! — Voi, kun päästäis autoon! Irja meni autoon, ja komeasti pöristen he kaarsivat tiehensä. Mutta joskus mekin sentään pääsimme linja-autolla hakemaan postia ja se olikin tapaus sinänsä. »Posti-Eevertti» jakoi postit kylmässä »postitoimistossaan». Se oli vanha virstashuone, jota ei lämmitetty ollenkaan, ja Eevertti pyyhkäisi aina välillä tipan nenänpäästään, kohotti rillejään, ja pyysi nuorempia lukemaan joulukorttien osoitteita. — Kun pranttäävät niin pienellä. Eevertti itse ei taitanut ollenkaan pranttäämisen jaloa taitoa.

Siinä pitkän höyläpenkin päällä jaettiin sanomat

myhästymisen taipumus. Mut jos isopappa oli kyytis, niin mitäs tää muuta kun rupes tööttäämään niin kauhiast isopappilan rapun eres, ettei sitä kes-täny Laaksin eikä Akaatan korvat, ja oli pakko läh-teet. Ja kun lääkärii viätiin sairain tykön, sekkaan-tus isopappa antamaan osviittaa, et paljoks tohteri sai ottaat maksuu, et olis ollu kohtuus. Ja köyhem-mis paikois olis ollu otettava vähemmän, ”— että minäkin tohlin ottaa eles penssiinin hinnan”.

Toisil pirssimiähil isopappa selitti:

— Kyllä te kaikki muut vielä menetten konkurs-siin piilinnen kansa paitti en minä, kun minulla on eläkemoona talosta.

Näihin aikoin rupes pitäjäläiset kuttumaan iso-pappaa Talosen taataks. Sana sanast, kaks par-haast, oli isopappan myätäsyntynen ominaisuus. Joskus siihen liittys hiukan Ironiaakin. Vanha koi-järveläinen tuttava selitti hänel kerran:

— Likat ne vaan tykkää minusta, vaikka ikämiäs olenkin, peräsä ne tuppaa juakseen.

— Ne on tainneekkin sitten antaa sinullen lasten-valvojan toimen siälä Koijärven pitäjäsä? oli iso-pappa ihmeettelevännääs.

Pusulan Kyäpelis oli kerran pirot, ja isopappa ajeli sinne yksinäs. Isomamma tiarusti, niinkun hy-vä tapa vaatii, et mitä reisuun kuulus.

— Oli oikeen mukavaa, meinas isopappa, — minä makasin yänkin passarin viäresä.

— Älä puhu semmottia, sanos isomamma ja pani suus niin totta viä tiukal nupul. Ja vasta aikain tak-kaa isopappa tunnusti, et Kyäpelin pirois oli ollu m i ä s p a s s a r i.

Käve niinkin, et isopappa öksys kairalt tiältä. Mi-tä liä kylän miähet kerran keittää rujauttanu korpi-roijuu, ja isopappakin innostus ottamaan makukok-kei ja — tuli kotja kovis vattanpoltteis. Yä oli tus-kallinen, ja siin rupes jo elämän tilikirjatkin muis-tumaan miäleen.

— Jos sinä kualisit ny . . . mihen sinun kalliisti ostettu sialusi joutuu, kauhisteli isomamma.

Lopultas isopappa oli saanu tarpeekses ja pa-mautti:

— Anna k u a l t a, jos kualee!

Isopapan kaapis oli lapsii varten karamöllii. Mut isomammaa hän varotteli:

— Älä sinä niitä mene antaa . . .

Lahermaan tohteri sattus sanomaan, et nuarin pojanpoika muistutti ulkonävöltäs isopappaa. Iso-pappa katteli hartaana piäntä kolmen vanhaa ves-selii ja totes:

— Kyllä minä sitten ihana olisin, jos minä niin kaunis olisin . . .

Päältä käsin näytti silt, et hianotunteinen ja nöy-rähenkinen isomamma tytys olemaan vaan isopa-pan heikompi astia. Mut se oli näennäist. Tosi oli, et isopapan elämä seisaattus siks aikaa, kun Tilta vähänkin häipys näköpiirist.

— Onkoos kukkaan Tiltaa nähny? Missääs Tilta viipy? Eiköös se Tilta siältä jo tu?

Ja kun Tilta tuli, oli kaikki taas hyvin. Vakka ei tullu ilman kanttas toimeen.

Isomammal oli vahva uskonnollinen elämäncat-tomus, ja sen fölis hänneen oli tullu ankara annos mailmallistein mennoin kammoo. Ratio oli jo sim-moten vehe, et siält ei oikeen saanu tulla muuta kun jumalanpalvelukset ja säätiarot. Isopappa ei tahto-nu Tiltan miältä loukkaat, muuta kun asensi s a u n a n pistorasjan ja ottipas ration kaina-loos, jos häntä huvitti kuurella simmost, mikä taas isomamman korvil ei oikeen passannu.

Isomamman horjumatoin turva oli mailmalt sa-lattu rukous. Muistan, kummotten kamppailun hän kävi viäl vähän ennen kualemaatas, kun levis huhu, et Someron mettist oli saatu kiine käpykaarttilaisii, ja tiato tuli, et näit pitkäpartasii ja kamottavvii mettänolentoi oli tuatu pirätettynä Joensuuhun. Isomammakin se kuuli. Hänen valtas kauhu, et näil raukoil lujetaan jonkunlainen pikatuamio — nappi ottaan. Mistä mennä tähän hättään anomaan ar-mahrust — ei ollu muuta kun Ylhäinen Isä! Sihen osotteeseen isomamma suuntas anomukses, ja siin oli monta painavaa arkumenttii. Ei voineet isän-maan murhenäytelmän osapualet aavistaat, et vanha pikkanen isomamma kävi yän hiljasil tunneil niin kovan henkellisen kamppailun heitin pualestas. Mut simmonen alttius ei voinu tyhjänä mennä ohi.

Isopappaankan ei Tiltan uskon vahvus voinu olla vaikuttamata. Mun lapsuuteesain kuuluu isopappa istumas toisen pualen kamarin keinutualis veisaa-mas Sioonin Kantelet. Ja kuin ruakkiskan lauluin sanat piänen miälikuvitust: enkelit, valkoliljat, päärryportit, syvät lähteet, Silonin kaupunkin kul-taset kunnaat. Oi riennä ystävä riemulten, sun tur-vasi on veri Jeesuksen . . .

6. A u r i n k o n l a s k u

Isopappa oli kipjä. Verenpainen kiusas, jalat oli reumatismiset ja niin kankjat, et millään ei saanu ennää niit nostettuu pyärän tallaksilkan. Silmist oli näkö himmentyny, autotkin oli jo aikaa myyty. Ja sel syksyl mää lährin kottoo. Isopappa oli kattellu akkunast.

— Olis tullu sannoon hyvästi minullen. Ny me ei ennää nählä, tämä on minun viimeinen syksyni.

Ja niin käve. Isopappa sai kuttun sinne mihen oli jo tiänny orottaatkin — Karittan Häihiin. Mut kuis mää olenkan katunu, etten vanhal miähel hyväst sanonu. Isopappa, anna anteeks.

Kävin Taka-Simolas tänä suven. Kätteen osus vanha kirja, sortovuasein aikanen nire, kansan va-listamiseksi tarkotettu. Sen kanslehref oli isopapan sujuval käsialal kirjotettu:

Wiktor Talonen on tämän kirjan omistaja,

ja tämä on n e u v o v a i n e n kirja.

Siin heijastuu isopapan tosimyänteinen elämäno-te, kuuma takka kylmä, muttei koskaan pensjä. Koulusivistyst oli vaan kaks viikkoo kiartokouluu, elämäncouluu piisas monta, monta vuasuakkaa.

Visantietäjä

K. O. Laine

Miehet keskustelivat näistä asioista ja päättivät, että tietäjän itse oli lähdettävä kirkolle ottamaan selvää ja tutustumaan, mitä siellä oli tekeillä. »Suuren papin», jota kutsuttiin piispaksi, tiedettiin saapuvan sinne ja hänet tietäjä halusi nähdä.

Kauniina kesäisenä aamuna, jota kirkkokansa kutsui lehtimajan juhlaksi, tietäjä lähti järven yli kirkolle. Tietäjä käveli rantaan mietteissään ja tunsi itsensä hieman epävarmaksi siitä, oliko hän lähtenyt nyt väärälle tielle, mutta muisti samalla uhrikivellä tekemänsä päätöksen, joka antoi hänel-le oikeuden tähän matkaan. — Kantoikohan vesi, niinkuin oli niin monta kertaa ennenkin kantanut? — Kantolhan se! Kirkaskatseisena ja suoraryhtise-nä tietäjä asteli pitkin välkkyvää vedenpintaa kohti kirkkorantaa.

Rantatöyräällä näkyi kirkko, jonka katolla oli risti. — Siinäköhän piilee sen tietäjän voima, josta siellä kuuluvat papit puhuvat. Töyräällä oli kansaa, joka ihmeissään katseli outoa tulijaa. Lieneekö tull-ja paljonpuhuttu Visantietäjä? Hän se oli.

Tietäjä meni sisälle kirkkoon, joka oli ääriään myöten täynnä. Hän nousi muutamia askelmia kor-keammalle korokkeelle, jossa oli laulaja avustaji-neen. Sieltä hänellä oli erinomainen tilaisuus seura-ta, mitä kirkossa tapahtui.

Kirkon perällä olevassa aitauksessa oli kaksi miestä, joista toisella oli kaulassaan kultainen risti. — Tuo kai on se piispa, ajatteli tietäjä. Pitkien, mo-nimutkaisten toimitusten jälkeen ristiä kantava mies nousi suurta tynnyriä muistuttavaan pönt-töön, joka oli nostettu huoneen seinälle ja aloitti saarnan. Vastakkaisella seinällä oli koroke, jossa oli pyörivä, valkeaksi maalattu taulu sekä pitkän kepin päässä oleva lakkia muistuttava musta pussi, jolla myöhemmin kerättiin kansalta rahaa. Tällä korokkeella oli näkymättömässä muodossa itse pa-holainen, jonka ainoastaan tietäjän tarkka silmä näki.

Paholainen oli saapunut kirkonmenoja seuraa-maan. Sillä oli edessään vasikannahkaa muistutta-va käärö, johon se teki ahkerasti merkintöjään.

Piispan saarna oli pitkä ja yksitoikkoinen. Suuri osa kirkkokansasta nukkui ja heidän nimiään paho-lainen kirjoitti muistiin. Todennäköisesti nukkujat olivat paholaisen omia seurakuntalaisia. Vasikan-nahkakääröön eivät kaikkien nukkujien nimet mahtuneetkaan, sillä heitä oli niin paljon. Niinpä

paholainen alkoikin venyttää kääröään tarttumalla kummallisen näköisillä käsillään toiseen reunaan ja hampaillaan toiseen ja venytti ja venytti. Tietäjä näki, kuinka paholaisen hampaat luiskahtivat irti kääröstä ja pää sattui seinään, jota vasten tämä selin istui. Visantietäjä, joka harvoin nauroi, tämän nähtyään nauroi sydämensä pohjasta. Sitä hänen ei kuitenkaan olisi pitänyt tehdä, sillä kotiinpäin mennessään hänen jalkansa upposivat nilkkoja myöten. Tietäjän omakin usko alkoi horjua. Kotimatallaan hän muisteli kuulemiaan: — Suuri Tietäjä tapetaan, mutta nousee kolmantena päivänä kuolleista. Astuu ylös taivaaseen, josta vielä hallitsee maailmaa — jotenkin tähän tapaan oli piispa puhunut. Sitä hän ei kuitenkaan ymmärtänyt — lieneekö ollut tottakaan. Paljon muutakin hän kuuli tietäjästä, esim. sen, että tämä neuvoo ystävälleen kalapaidan, parantaa sairaita, kävelee pitkin aaltoja — sil-

hen hänkin pystyi —, mutta se, että pystyy herättämään jonkun kuolleista tai itse heräämään ja astumaan taivaaseen, siihen hän ei pysty eikä siihen uskokaan.

Mietteissään vanha tietäjä istui yksin lammen rannalla uhrikivellä ja outo epäily oli vallannut hänen mielensä, turhaan hän yritti sitä tukahduttaa. Kukaan niistä miehistä, jotka olivat hänet valinneet kirkkomatkalle, ei ollut saapunut hänen kutsustaan huolimatta. Hän oli lopullisesti yksin.

Talvella, jolloin auringon kierto oli lyhimmillään, piti piispan jälleen saapua kirkkoon pitämään joulusaarna. Silloin, pitkän mietiskelyn jälkeen tietäjä lähettikin tyttärensä piispan luo ja pyysi tämän kertomaan omat terveisensä: — Jos Sinun julistamasi oppi, johon minä en usko, on tullakseen, niin se tulee. — Minä en enää vastusta.

Tähän kerrotaan tietäjän tarinan loppuneen.

Eräs aamu Oiva Linden

Muistikuvia Kankaren vaari-vainaan ajoilta

Aamun ensimmäiset säteet osuivat suoraan ikkunaan. Lasiruudun läpi talon peräkamariin piirtyi valokella, jossa lattialle laskeutunut pöly erottui harmaana mattona. Huoneessa oli jotenkin oma tunnelmansa ja lemu, sellainen vanhan isännän ilmapiiri, joka vuosikymmenien aikana oli patinoinut sille sen ominaisen leimansa. Tosin vanhan emännän eläessä oli siivous suoritettu tunnontarkasti, ja vallankin siisteyttä erikoisesti vaalien ikkuna oli aamuin aukaistu, vaikka vedosta, sen tarpeettomuudesta kuultiinkin vanhan isännän usein jotakin sanoneen.

Huoneen järjestys ja huonekalujen sijainti olivat vanhan emännän ajoilta tutuissa paikoissa. Sivusta

vedettävä sohva, jossa taustakarmi oli mallille tyypillisen korkea, ja jonka reunus oli huolitellun koristeellinen tarkasti sahattuine reunakuviolneen, sijaitsi huoneen peräseinällä. Kaappikello mittailla alkua vastakkaisella seinällä. Heilurin varsi oli pitkä ja tuntui, että tuo raskassoutuinen liike saattaisi pysähtyä minä hetkenä tahansa, mutta itsepintaisesti se vuosikymmenien takaista tehtävänsä suorittaen siirsi nuo ajan määrittelyssä tärkeät osoittimet eteenpäin pienin nykäyksin.

Muikin huoneen kalusto oli tarkoin vanhaamantavainaan ajoilta saanut tarkan sijaintinsa ja leimansa. Mitään uutta huoneeseen ei ollut tuotu, eikä entistä viety, tai edes siirretty. Ikkunan alla oli pöy-

— Olisit varastanut mitä muuta hyvänsä, mutta ei lehmää!

Eräs vanki oli saanut tuomion taposta, jonka hän oli tehnyt. Mutta hän piti saamaansa tuomiota liian ankarana ja selitti:

— Laki ei tunne niitä hienompia tunteita.

Jäin ihmettelemään, mitä ne "hienommat tunteet" tässä tapauksessa olisivat voineet olla, eikä vankikaan selittänyt.

Vankivärärin hommas oli vaivaa ja vastust, mut oli jännitystä ja romantikkaakin sen verran, et isopappa siihen viihdytti. Ja syklolookisii havantoi-kin opetti elämä tekemään:

— Ei varkaita olis, jos ei olis niiden hyysääjiä.

Sen miälipitteen isopappa oli saanu vankein kertomustein perusteel.

Tapana oli, et vankit söi sammaa ruakaa kun talonväkikin. Arkjona se oli hyvinkin vaatimatointiinkun joka paikas. Mut sattus joskus joulunakin vankei, ja sillon oli toinen juttu. Sit käve niin, et kapinatalvel Anselmi pirätettiln meijärireisul ja viätiin punastein esikuntaan kuulusteltavaks. Isopappa sai sen tiätää, meni peräs, rehvas siäl luottohommis entisen vankin, kun oli ollu juur jouluna Taka-Simolan pöyräs, ja rupes juttelemaan:

— Ei sen vällä o vaikka Selmi tääläkin o, kuv vaan annat samallaista ruakaa kun sinäkin meillä — niinkus muistat — viime jouluna söit.

Kuis käve — se entinen jouluviaras hommas Anselmin vappaal jalal ilman sen pitempi puhhei. Kaunis teko.

Liäks vankikuljetuksel joku osus, mut aika pian isopapast tuli lautamiäs, ja tuli se kunjanimi herastuamariin sit aikanas. Keräjä isopappa tahtos kyllästyyt, ja sillon alkokin tärinät, kun kärttynen herastuamari Hintenpurkin partoines palas kotja. Isomamma kuuttos avvaamaan ovvee, lennätti ruakaa pöytään ja passas tätä exmarsalkkaatas, ja vähitellen myrsky laantus. Isomamman ittehillintä kummastutti Vihtori:

— Kyllä sinun, Tilta, kelpaa, kun ei sinulla ole olenkaan niitä murreita!

— Ov vai, kyllä minullakin murreita on, pualusteli isomamma.

Kaikenlaiset konneet veti isopappaa pualees, niit hän tutkis ja tuteeras, korjaili ja rasvaili. Riisikkalas ollesas hän hankkis Akkaan ensimmäisen polkupyärän. Siin oli mahrotoin etupyärä ja istunpenkki pualvälis pilvil, mut kun sel oli aikas pihatton vintilt lasketellu, niin kyl tasapaino rupes pysymään. Anselmi kans opetteli, mut meni kärpänen silmään, ja sitä tiätä koko vehe pajupensaaseen. mut — oppis vaan Anselmikin! Tilta ei oppinu koskaan. Tilta pelkäs kärryiläkin ja varotteli kuskii lakkaamata, sama se, oliko aisois juaksijavarsa takka vanha valakka. Mut Vihtori tykkäs siit, et Tilta pelkäs. Se sykäytti hänen miähist luantootas.

Kun Anselmi toi emännän, rupes vanhapari mua-

Isopapan perintöryijy
Valok. Antti Koivuniemi.

nal. Sammoin aikoin rupes automapillit hyrräämään maanteillä, eikä isopappakan kauan saanu ilman oltuut. Ensmäinen auto oli simmoten soppasvoortti, misä pyäränsäärekklin oli niinkun polkupyäräs. Se oli avonainen, mut kun talvel pantiin kuttaperkkaset sivukappaleet, ei viuka vallon kovin käyny. Isopappa rupes ajamaan postil Jokjoisten ja Someron vällii. Muttei kauan kestäny, kun toiset automiähet herrasteli jo korppulaatikon mallisel seurolettil. Voortti oli auttamattomastain vanhanaikanen. Yhrel päiväl oli Jokjoisten pikkupojat tuaneet ylenkattees merkiks heinätukon sen nokan eteen. Isopappa asensi vastaveroks voorttilis oikeen römjä-äänisen seuroletin pillin — et väistäisivät paremmin! Mut pian oli muutakin kun pilli — oli uus sininen seuroletti! Hevosvoimiikin riitti nyt paremmin kiipeämään liukkaat ja auramattomat ahteet ylös.

Isopappa sortus nauttimaan vauhrin hurmast. Yhrel päiväl poliisi ajo hänen kiine ja anto pysähtymismääräyksen.

— Te ajoitte ylinopeudella!

— Viälähän kovempaa sinä ajot, koskas ohitte pääsit.

— Minä olenkin valtion virkatehtävissä.

— Niin olen minäkin, sanos isopappa ja nosti kunjotettavan järjestysvallan erustajan nähtävii postisäkin pohjanpualta.

Eikä sakkoi tullu.

Isopappa ajeli tiätystäs pirssikytyt, mut yks pirssimiähen välttämätöin ominaisuus hänelt tykänäs puuttus, malttii vartoot kuhnuستهlevii kuntei. Se tiättiin, et kirkkoherra Laaksi oli heikkoutena

Vihtori Talonen 1863—1937.
Valok. P. Södergren, Forssa.

Vihtorii Tiltan puhe kosetti arkaan paikkaan. Oli myyty vuas, pari takaperin Ali-Nikkilä ja muutettu Vorssaan. Oli tuumattu, et ainovast pojast kasvatetaan herra. Mut pojat ei ollu yhtään kouluhalui. Maannälkä riivas kaikkii kolmee, eikä poika — Anselmi tykänny mistään niin pal kun hevosist, tallis vaan olis ollu aamust ehtooseen.

— Ei niitä myytäviä taloja niin löylä kun jottain vinkerporia takka rihmarullia.

— Jos kattelisit ja kyselisit ny kumminkin.

— No minkääs sorttinen sen tarttis olla?

— Ei issoo tarttis yrittää, piäni riittä.

— Mutta niisä kauppataloisa on niin huanot pytinkit.

— Em minä muusta pitäs yhtään väliä, kun olis sauna ja ulkohuane.

Isopappaa helpotti. Sai touhuut vaan niinkun Tiltan ja pojan miäliks, vaikka ittel oli miälen pohjal samat meininkit.

Ja niin ajeli isopappa Somerol. Jostain nääs hän oli saanu kuula, et Somerol olis simmonen Jaatlaan kylän Taka-Simola myynis. Kerkis jo kääntää Turku-tiälä, kun huamas papin ahteas, et pitkänlääntä naisihminen astuskeli Rankkulan pihamaala. (Rankkula on sama kun pikkupappila, ja vaikka nimi on kamottava, niin sel on viatoinen selitys; se on someronkiäinen suamenos ruattalaisest nimest Grankulla.) Isopappa seisautti hevoset ja rupes kyselemmään tält vaim’ihmiselt, et liäks Taka-Simola viäl myymätä. Juu-u, myymätä oli. Isopappa ajo talloon, ja ens’istumalt lyätiin kaupat lukkuun. Sattus olemaan sammaan aikaan kylän naisväkkee talos kokopäässä, ja isopappa kaskuili:

— Kai mar tämä talo ny meitin elättää, kun se

näin paljon ämmiäkin ylläpittää.

Mut eiks pitäny sattunut, et se vaim’ihminen, kun viisas isopappaa Taka-Simolaan, oli juur IITA, meitin tulevain pojan lastein ikirakas Iita!

Isopappa lastas kärryil vihro viimisekkin tavaras, myi Vorssan talos ja ajeli ittes, Tiltan ja Anselmin lopullisestain somerolaiseks.

Pykninkeist ei ollu paljon tiatoo. Mitäs muuta kun pykkäämään! Ensmäiseks saatiin valmiiks pihatto, ja siihen muutettiin suveks asumaan, et päästiin rustaamaan asunrakenust. Kuis ollakkan, Vihtorin orpana, Köllin Karoliina Urjalast, oli kans niin pal uteljas, et tälläs ittes reisuun ja tuli kattomaan näit Jaatlaan kylän uutisasukkaat. Sekös isopappaa sapetti, kun Karoliina oli pantava yäseeks pihattoon maata. Viäl elämäs viimisil vuasil hän sitä harmin kans muisteli. Mut mää luulen, ettei Karoliinal ollu mittään isompaa valittamist. Isomamma ruukas sentään pittää viaraat taitos mukkaan hyvänä.

Tyätä ja kiirut riitti, eikä siin pal kerinny muukalaisuuttas huomata. Kiälimurre oli niin erilainen, et joskus tuli kummelluksii. Isopappa huusi Konstanimisel renkimiehä:

— Tua tullesas pirtistä köysi!

Miäsparka meni saunaan, haki ja haki eikä löytänyt. Köysi roikkus tuvan orres, mut ikän mailmas se miäs ei ennen ollu kuullu talon tuppaa sanottavan pirtiks. — Isopapal oli muutakin mukavaa sanna, niinkun laattia ja oitis. Ja kintaat oli tumput.

5. S y r ä n p ä i v ä

Hiljanen maan asuminen ei isopapal kertakaikkistas riittäny — täytys löytää muitakin tiänestel ja miäleemmin simmottii, misä sai olla tekemisis ihmistein kans. Hän ajo postii hevospelil Marttilan pitäjäst saakka, teki sahan ja myllyn. Pitäjän vankikuljetuksenkin hän otti moneks vuareks. Alkuvuasil palkka maksettiin simmottoon, et kun papeil koottiin viljakappoi, niin vankivyärärikin sai siit piänen osutes. Mut myähemmin valtjo rupes korvaamaan hoitopäivät ja kyytirelsuin kulut. Vankit kyyrittiin hevosel Portaaseen, Jokjoisiin takka Humppilaan. Turun pualen isompi rosvoi oli siihen aikaan Leppä ja Sinisalo, ja nekin oli yätä Taka-Simolas. Mun ältein muistelee:

Kun Leppä ja Sinisaloa lähdettiin viemään Portaaseen oli mieheni rattailla toinen ja hänen isänsä rattailla toinen. Pajulan kylässä pyysi Leppä lupaa mennä ostamaan tulitikkuja, mutta semmoista lupaa ei voinut antaa, ja niin matkaa jatkettiin. Siinä oli tekemistä, kun ajoi hevosta ja piti samalla vieruskaveria silmällä.

Kerran tuotiin vangiksi mies, joka oli varastanut lehmän. Taluttaessaan sitä Forssaan hän joutui kiinni. Isä tuli Taka-Simolaan katsomaan poikaansa, itki ja sanoi:

tä, jossa vanhan isännän tupakkavehkeet, piironki isoine peileineen, jalaksistaan kulunut keinutuoli vinoittain keskilattialla, muutama jyrkävä tuoli ja lattialla pari räsymattoa, seinällä vielä joku ryijyn tapainen ja sodassa kaatuneen Yrjö-vainaan valokuvasuurenus asiaan kuuluvine risteineen. Tässä kalustus pääpiirteittäin. Huoneen sisustusta täydensivät kuitenkin vielä monet yksityiskohdat, monet jokapäiväisen elämän, tällaisessa vaarin asumuksessa tarvittut tarpeen sanelemat esineet, kuten yöastia sängyn alla.

Vanha emäntä oli jo puolikymmentä vuotta ollut vainaa. Hänen oli suotu elää pitkälle kahdeksannelekymmenelle, jolloin voimat vähitellen olivat uuneet vanhuuden heikkouteen, niin kuin yleisesti kylällä puhuttiin hänen luonnollisesti, mitään erikoisesti sairastamatta vain kuolleen.

Taloon ja huoneeseen, mihin aamun säteet tunkeutuivat, ja jonka lattialla kahden aikoinaan kirkkaan kaksiniitiseksi kudotun räsymaton väliin piirtyi auringon heijastama kiilamainen peilimatto, kuteina kuluneet lattiapalkit ja loimena laskeutunut harmaa kimalteleva pöly, oli emäntä kerran tullut nuorikkona ja rusoposkisena. Virkeänä ja kiirehtivänä oli emännän askel rientänyt milloin pihapolulla, milloin karjahakaan, kuitenkin hiljaisena uurastajana, enemmän miehensä varjoon jääneenä. Hyväsydämisenä ihmisenä ja emäntänä häntä oli pidetty, ja tiedettiin, että hänen usein isännän tiedättä antaneen taloon saapuneelle kovaosaiselle vaimoihmiselle jotakin nyyttiin pantavaakin.

Välit emännän ja isännän kesken olivat olleet sellaiset kuin talon tavat ja tottumukset olivat muokanneet, ja tällainen vuosikymmenien yhdessäolo sovinnaisesti edellytti. Ei pahempaa epäsovia, jos kohta ei ilmaistu mitään sellaistakaan, mikä ei ollut tarpeen ja välttämätöntä arkisessa elämänmenossa. Joskus kuitenkin kuului isännän taholta joku tarpeettomasti palnotettu sana, kiivaampi kädenliike, ja saattoipa sanonta harventua puhumattomuuteenkin. Tällaisina hetkinä emännän nähtiin ikään kuin kääriytyvän sisimpäänsä. Palvelijat saivat käskyt ja kehotukset niin kuin ei olisi mitään tapahtunutkaan, mutta kuitenkin hänen olemuksessaan oli havaittavissa jotakin vierasta. Katse oli muodollisen levollinen, silmissä oli havaittavissa jonkinlainen väsynyt ilme, se ei ollut alistuva vaan jonnekin kaukaisuuteen harhaava.

Vaarivuosien alettua oli vanhaa isäntää alkanut rinnasta ahdistaa. Yskä ja köhä ryittivät valvottaan usein aamutunneille asti. Luovutettuaan talonsa kokonaan pojalleen, reumatismin vielä alettua kolottaa jäsenissä, sairaus rajoitti entistä enemmän toimintoja. Usein täytyi päivälläkin levähtää, ja usein tuollaisen hämärän ja valveen rajamailla raskas korahtava kuorsaus kuului kamarista. Tällöin keinutuolissa emännänkin kudin valahti syliin, pää painui vasten selkänöjää, vanhus vaipui rauhaansa uneen.

Isännän öisin valvoessa ei tämä antanut emännäkään nukkua, oli passattava, tyyntyä kohennettava ja yöastiaa toimitettava. Ja kun Joensuusta oli tuotu rintaa selvittävää lääkettä, huolella emäntä suorittikin lääkitsemisen. Ja niin vanhan emännän voimat sulivat isäntää hoivatessaan, huomaamatta väsymystään, joka oli jättävä tyhjlön isännän peräkamariin ja ajatusten sisältöön.

Tunkeileva aurinko, joka tänä aamuna oli työntänyt säteensä niin kuin lukemattomina aamuina aikaisemminkin tämän ihmisasumuksen ikkunasta, oli valokiilla siirtynyt lattialta sohvanjalkaan. Huoneessa ei enää nukkuttu. Oikeastaan vanha isäntä oli herännyt ennen auringon nousua. Hän oli valloisesta kohottautunut vuoteestaan, oli ollut tarvetta yöastialle. Sängyn laidalle takaisin päästyään hän oli totuttuun tapaansa täyttänyt piippunsa. Painettuaan peukalolla tupakan tiukasti piipunpesään, hapuilevin käsin riipaissut tulitikon, posket kuopalla maiskuttaen savukiehkurat olivat todistaneet toimenpiteen onnistuneen. Sitten kun piipunpesä oli tyhjentynyt, mieliteko tullut tyydytetyksi, johon äskeiset liikkeet totunnaisesti olivat johtaneet, piippu oli valahtanut takaisin pöydällä olevaan pahkakuppiin.

Kellon raksuttava harva käynti kiiri seinältä. Tällaisena varhaisena aamuhetkenä tuo ääni oli entistäkin kiusallisempi, hidas ja säännöllinen. Vaikka vanhan isännän kuulo oli heikentynyt, kaikui korvissa tuo raksuttelu tik-tak-tik-tak, kuitenkin voimakkaana. Tosin ajan kululla ja sillä, mitä aamuhetken osoittimet määrittelivät, ei huoneen haltijalla pitkälle jättyä paneuduttuaan ollut merkitystä.

— Näyttää tulevan sopivasti pouta. Sanovat, että tänään on talossa rukiinniitos. Se on siellä Taka-Huhdassa, siellä joka silloin kuokittiin kun kivina-vettakin tehtiin. Tallin ovelta on se vuosiluku. Kivi-Heikki ja Torppari-Kalle ottivat kivet mäestä. Taitava se Kivi-Heikki, tiesi miten kiveä käsitellään, ei voimalla vaan taidolla ja tiesi miten kivi juoksi... Silloin oli se vanha tammakin, sillä kivet ajettiin, ei sellaista hevosta sen jälkeen... Työtä oli varhain aamusta yöhön, ja se kuokkamaa otti koville, mutta rukiille syksyllä vaan saatiin...

— Tänään siis elopäivä. Ei ole moneen vuoteen jaksanut enää Taka-Huhtaan...

Aurinko oli siirtynyt valaisten suoraan isännän kalvakkaita kasvoja. Raukaisikin. Tuntui kuin saisi vielä unestakin kilnni. Voimakas leuka työntyi eteenpäin, jossa harmaa parransänki. Leukapielet nytkähtivät.

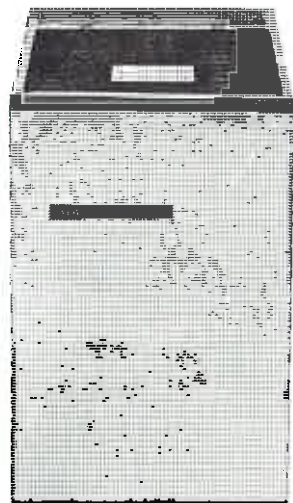
— Olisi tehnyt mieli vielä kerran nähdä Taka-Huhta — se ruispelto — kannikosta se kuokittiin — tuli hyvä ruis vaikka kylvä myöhäiseksi jäl.

Seinällä raksutti kello vaimentuneena. Luomet painuivat. Uni tuli sittenkin.

Olemme kokeilleet kotitaloustöitä sekä koneiden kanssa että ilman. Ja uskokaa meitä, koneiden kanssa pääsee vähemmällä.

AEG HOVAMAT 54 S
TÄYSAUTOMATTIPESUKONE

- minkä tahansa pienin mitat: 64x39,5x56 cm
- tehokas (noin 520 kier./min.)
- 2 vuoden täydellinen takuu
- ilmainen käyttökäsikirja ja käyttöopastus

AEG-KAHVINKEITIN

- tilavuus: 12 dl, kahvi valmis 6 minuutissa
- täysin automaattinen
- kahvikannu ja vesisäiliö lasia
- 1 vuoden täydellinen takuu

AEG:n rautasien kotapöytäsiin kuulevat myös tenokaut AEG-liekeit ja -jääkaapit. Tervetuloa tekemään tuttavuutta!

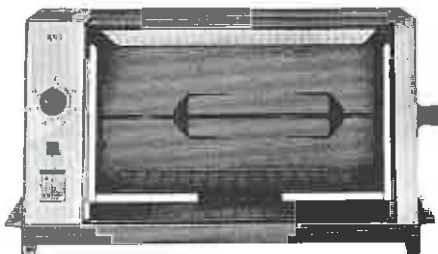
AEG-LEIVÄNPAHDIN

- 4. jaaleita yhdellä kertaa
- portaaton säätöväline säätö, teho: 1700 W
- vakiovarusteena paantolepkipöytä
- 1 vuoden täydellinen takuu

AEG-VARRASPAHDIN GUL-16

- ruostumatonta terästä
- täysin avettava paahdotin
- leivomitat: 53x32x30 cm
- 1 vuoden täydellinen takuu

SOMERON SÄHKÖ & KONE

Somero
Puh.
45 988

*Joulumarkkinat
kirjamarkkinat*

**Someron
Kirjakauppa**

**Hyvää joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta**

asiakkailleen toivottaa

SOMERON KUPARI JA PELTI

Yrjö Relander

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta**

toivottaa

**Jalkinekauppa- ja
korjaamo T. HÄRKÖNEN**
puh. 45 216

Somerpaino

Somero ☎ 45 566

KOHO- ja OFFSET-

2. Vihtori

Kun meitin isopappain Vihtori tuli tähän maailmaan, riivattiin vuosiluku 1863, ennen suurin nälkävuosi. Hänen äitis oli Urjalan Köllin tyttären ja tuatu emänäks Urjalan Suanpään Talosel. Mut Vihtori oli vielä pikkunen paitaressu, kun nuari äiti rupes sairastamaan siihen aikaan niin tavallist rintatautiä takka niinkun nyt ruukataan sannoot, keuhkotautii, kun vei sen pian hautaan. Kun loppu oli jo liki, pantiin Taloselt miäs ja hevonen hakemaan Köllin emäntää sanomaan tyttärelläs viimeiset jäähyväiset. Hevonen oli hyvä, ja miäs yritti pittää kii-rut parhaan saattos jälkeen. Mut yht'äkkii huomas reisumiähet, et välkäätti erinomaisen kirkas valonleimaus, niinkun tulinen soitto ylitten taivaanlaen. Sillon Köllin emäntä vaatis hevosen pysäytettäväks ja sanos, et ajoo on turha jatkaat, ennää ei keritä, sialu on ny jättänyt ruumiin. Hevonen oli kääntävä takasiin Köllin. — Kun miäs sit palas kot-ja, käve selväks, et juur siihen aikaan, kun se kirkas valonsoitto kulki ylitten taivaan, oli Suanpään Talosen nuariemäntä henkässy viimeisen henkäykses. Pikkasest Vihtori-pojast oli tullu äititön.

Mut Vihtori sai äitipuolen, ja hänest kasvo iloluantonen ja kekseliäs miähen alku, toisinas vissiin liikakin levotoinen kurispirettäväks. Paikalas junaaminen oli hänel kauhistava mahrottomuus. Kun hänel hankittiin aapiskirja, et olis sit osannu lukusijoil tavvaat ja isämeitä, niin Vihtori kätki klusankappalees pykninkin kiviä jalkaan, ja niin pääsi eres vähäks aikaa siittäkin harmist. Naisväki komensi hakemaankin, mut Vihtori ei ollu löytävännääs.

Isompana riitti jo kylän polkain kans kaikenlaist konstintekkoo. Joskus vanhoil päivillä Vihtori tunnusti yrittänees kylän likkain aittaankin polkasakis. Mut kun likat ei päästäneekkän, niin pojat haki napakairan ja poras sen kans simmotten läven, et siit mahtus pissaamaan likkain päälä. Voi arvaat, et metelii siittäkin piisas.

Mut nuaruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus.

3. Vihtori ja Tilta

Viisas Salomooni sannoo, et neljä on käsittämättöint tän ilman kannen alla; kotkan lento taivaal, laivan jäljet merel, kärmeen jäljet kaljon päälä — ja — miähen jäljet morsjammes tykön. Ihmeettelemist siinäkin piisaa, et kuis Vihtori osas Urjalan Suanpäästä mennä kihlaamaan 17 - suvist Anttilan Tilttaa Tammelan Kuuslammilt. Mahroks olla vaikka puhemiähelkin siin joku osus; sitä ammattikuntaa oli siihen aikaan multakin kun Siimarin Kaapo.

Vihtori oli vaan Tilttaa varottannu:

— Jos katumapäälleen tulet, älä sitä koko mail-mallen puhu!

Mut olipas Tilta-neitty jostain saanu tiätää, et Vihtori vähän maistelis väkeviä, ja koko naimakauppa rupes hänt karuttamaan. Hän pani silkin sisäl tupakkilooraan sormukses ja pyysi jonkun

tukkisouvarin ohimennesäs antamaan paketin Vihtoril, tiätyst vaivihkaa. Mut mitäs tää souvarimiäs maltto, kun kainalos oli simmoten kääre! Sulhasmiähen koton istus väki juur ehtolispöyräs, kun äijä astus ovest sisäl, paiskas pakettis pöyrän kulmal ja sanos:

— Siinä on Talosen poika sun kihlas. Anttilan Tiltta käski mun sannoon tervetslä, ettei hän ny tailak-kan niistä hualia.

Siin olikin nuaren miähen ylpeys koitteil; ei tah-tonu ennää piisaat hulivilliluantookan. Kun ei oikeen muuhunkan kiine päässy, niin tarras siihen, et eiks toi Tilta parempaa toosaa eres hankkinu, kun vanhaan tupakkilooraan sormukset tälläs. Vihtori päätti itte mennä kattomaan, et mitä se Tilta oikeen meinaa, kun potkii tutkamiis vastaan. Ja ennenkun palas poijs, oli Tiltan vasemman sormen nimetöinen renkastettu uuremman kerran. — Eikä siin kauan nokka tuhissu, kun mentiin jo vihil.

Mut kun vuosii myähemmin tohteri Lahermaa ja isopappa raakaili keskenäs hauskoil, kysys Lahermaa (oli hänkin juur menny Paula-rouvas kans kihloisiin):

— Luuleeko Talonen, että mies saa sen, kenen se tahtoo?

— Minä en muista miähistä tiälä sannoo, mutta kylä minä olen saanu, meinas isopappa.

Kuuslammin Anttilast, Tiltan kototalost, tuli ny vävyn ja nuarenisännän paikka Vihtoril.

Mut Anttila oli maistas kivinen talo, ja kun suurilkan mettil ei ollu arvoo siihen aikaan, tuskastus Vihtori ja myje talon. Myähemmin hän perusteli päätöstäs:

— Minä aattelin, että nälkään siälä kualee, kun luulalla täyty laasta kivien päälisekkin, että siämen multa saatiin.

Sentapanen homma ei ollu isopappaa koskaan huvittannu.

Nuari perhe muutti Akkaan Riisikkalan Ali-Nikkilään. Ainova polka Anselmi oli siihen aikaan kahreksan vanha. Ali-Nikkilästä tuli Vihtori Anselmi Vihtorinpojan toinen lapsurenkoto.

4. Kun isopappa Somerol ajeli

Tää tapahtus Vorssan Uureskyläs siin vuassaran vaihteis.

— Kuus ny kum mä puhun, sanos isomamma. — Kuus ny Vihtori, täälä Vorssasa olo tullee mullen niin ouloks.

— Mikkääs sen ny niin ouloks tekkee, ihmeetteli isopappa.

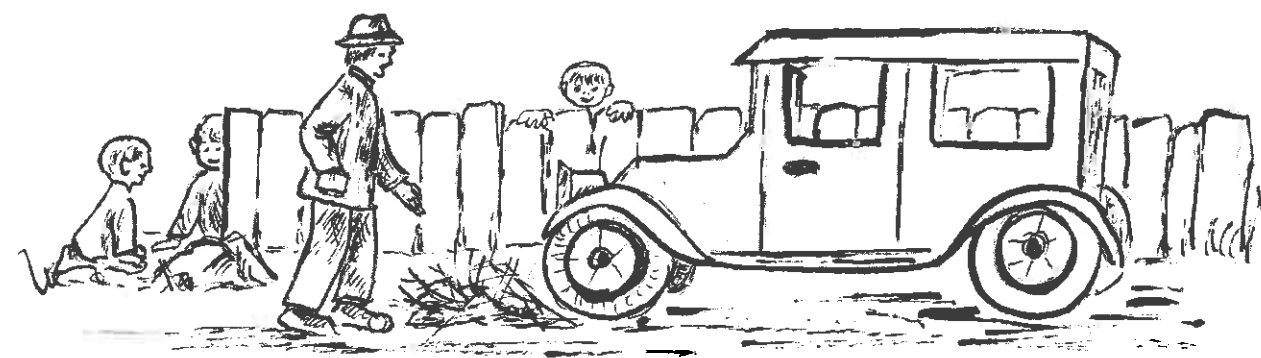
— No kun torilla käyminenkin on minullen niin kovin vastahakasta.

— Vähemmällähän siinä kumminkin pääset kun talon emäntänä.

— Mialuusti vaan menisin. Eilenkin sain torilta huanoo juustoo, oli tainnu olla pillaintunutta mai-too. Tekisin itte juustoo, jos olis lemmiä.

Kun isopappa ittes somerolaiseks ajeli

Kaarina Anselmintytär

1. Pikkasen someronkiälän vilosohviaa
Karvaist kokemuksist tiärätten, et someronkiäl-
täkin täytyy ulkokuntalaisil tulkkaat ja selvittää.
No, lauseenmuarostus on kyl klassillisen selkjää,
mun miälestäin se on pal likemppää Kreikanmaasa
muinaan ruukattuu heksametrii kun mittään kale-
valamitto ja simmottii. Täsä tullee esimerkki. Kun
Paijulan miäs meni sillon joskus ennen vanhaan
Korvest maitoo tinkaamaan, niin asjas hän esitti
tämmötil muatopuhtail perusteluil:
Saisinks mää sit perjantan ehtoi
takka lauvantan aamul
viis, kuusikin litraa makjaa maitoo,
kun likka tullee kotja,
ja Eetla lupas tehreä pannukakkuu.
— Vaikka miltäs mää siit likast,
mut kun tullee se äijä kans!

Joku sanoo, et tosa on tammelankiälän vaiku-
tust. Niin onkin — nuatist sen huamaa ja henkityk-
sest. Näkyy ain sen vaikutus Someron museoskin.
Kävelin täsä tuanaan sen pihan läpitten ja havattin,
et yhren oven päälä oli prantattu H ä r k ä p i a h -
t o. Niin sanoo patamonkulmalainen ja letkulai-
nen, mut eppäilen jo vahvastas paijulaisii, ja Jaat-
laan kyläs se juur ehrottomast on p i h a t t o. Mut
kun itte muistomerkki on Patamolt tuatu, niin oi-
keen o. — Yksittäisis sanois on samas taloskin piä-
nii erroi, puhumatakan sukupolvein erroovaisuuk-
sist. Niämisen Miina-vainaa puhus sakjast ja mak-
jast, Listomaan Siirin puhheenmallil on jo keski-
koulu löysentänny, ja Jaatlaan nykynuaaret tiätää
pal uusi slankisannoi; ei mikään pysy ennallas.
Eikä ol vällikän. — Sihen jääköönkin someron kiä-
len vertailevat tutkimukset ja heksametrein hia-
nouret. Mei mennään isopapan aikaan.

Mukavia joululahjoja LAHJALIIKE MIXTUS KOP:n Liiketalo 	Someron Autokoulu KOP:N TALO — PUH. 45 440
* HYVÄÄ * JOULUA * TOIVOTTAA AUTOKORJAAMO U. VIRTÄ	TOIVOKOSKI OY Myymälät: — Suojoki puh. 42 757 — Terttilä ” 43 452 Myymäläauto Viljankuivaamo ja mylly ” 43 452
<i>Hyvää Joulua</i> VALINTAMYYMÄLÄ Y. TIRRI	Kuivamaito Oy SOMERO — NASTOLA — LAPINLAHTI — KEMIN MAALAISKUNTA Valmistaa maitojauheita teollisuuden ja kotitalouden käyttöön.
 <i>Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta</i> KAMPAAMO Laila Siltasaari puh. 45 776	Y. LEMBERG KONE- JA AUTOKORJAAMO PUH. 45 395
Tilitoimisto TORKKOLA & TORKKOLA KOP:n talo — Puh. 45 420	<i>Hyvää Joulua</i> TOIVOTTAA T:mi J. M. TUOMINEN
NYKYAIKAISIN GRILLIKIOSKI SOMEROLLA TOIVOTTAA <i>Hyvää Joulua</i> SOMERON GRILLI (Gulfin tontilla)	 Toivotamme asiakkaillemme <i>Hyvää Joulua</i> OSMO LEHTI Häntälä puh. 43 676

Terveisiä Helsingistä

Matti Soini

— Jaha, on tultu käymään Someroll. . .
— Näkkee helsinkiläisiiki. . .

Näin alkaa tavallisesti tuttavallinen keskustelu kantasomerolaisen ja täältä pääkaupunkiin muutaneen välillä somerolaisella valtakadulla, sillä ainoalla. Varsinkin sinä ainoana päivänä, jolloin kaikki ovat liikkeellä — toripäivänä.

Sanoin tuttavallinen. Minusta tuntuu että itse tervehdyssanoihin sisältyvä näennäinen vieraantumisen korostaminen taikka kaupunkilaistumisen alleviivaaminen ei ole tarkoituksellista. Se johtuu pikemminkin tapaamisten harvalukuisuuden ilmauksena tai sen seikan toteamisena, ettei asianomainen ole elämässä somerolaista arkipäivää muiden kanssaihminen myötä.

Ehkä siinä on kuitenkin jotain samaa kuin kotoisessa ohoh, kun sattuu vahingossa toista tönäisemään.

En käsitä mistä tämä tuli mieleeni ajatellessani Helsingin Somero-Seuran toiminnan esittelemistä. Alitajuisesti hain vastakohtaa tapaamiselle pääkaupunkimiljöössä.

"Olemme saaneet vieraan Somerolta." — "Tällä kertaa meillä on ilo nähdä Pelimanniyhtye." Ai, toi Aukeimen Otto soittaa vielä. . . niin toi Eero on sen Suutelan Erkin poika. . . kukas tota haitarii sit' vetää.. Se on kunnanjohtaja, niin se Haikosen Pentti on niit karjalaisii.

Taikka kun Aallon Bruno kertoo Kankareen Janne elämänvaiheista.

Muisteltiin 30-lukua ja HUMU-orkesteria silloin kun Lindströmin Eikka ja Tammisen Aarne olivat remmissä.

Aina ei suinkaan ole ollut viihdettä. Regina Pentti, Jussi Suhonen, Uno Simström, Helvi Jussila jne. kuuluvat siihen sarjaan, joita on tultu kuulemaan paitsi muistoista myös ajankohtaisista jopa tulevis-takin.

Lämpimän uteliaasti on otettu vastaan, mutta tilanne onkin ollut toinen, kysymyksessä on ollut esiintyjä tai esiintyjät ja esiintyminen. Tapaamisen erilaatuisuus on aiheuttanut erilaisen tavan aloittaa, erilaiset lauseet jatkaa keskustelua. Mutta jotain haluan sittenkin todeta yhdistävänä, tapaamisen ilo, ei haikeus menneeseen.

Poppari-illan esiintyjiin kuului, kuinkas muuten, M. A. Numminen. Hänhän on monen muun uuden ajatuksen ohella tuonut esiin uusrahvaanomaisuuden käsitteen. Henkilökohtaisesti en koe sitä negatiivisena käsitteenä, vaan osasisältönä hyväksyn maalaiselämän korostamisen. Eikä liene sattuma, että ajatus on syntynyt kivikylässä kaukana MA:n kotiseudulta, jonka hän usein muistaa mainita.

Kyllä somerolaismuuttajat haluavat pitää kiinni kotipitäjästään ja sen elämänmuotoa haikaillaan salaa enemmän kuin M. A. on tehnyt sitä julkisesti. Parhaiten sitä edistetään sittenkin yksinkertaisimmalla tavalla pitämällä jatkuvasti yhteyksiä molemmin puolin.

Olemme Helsingin Somero-Seuran johtokunnan kokouksissa pohtineet paljonkin miten saada mahdollisimman moni mukaan, osallistumaan. Eila ja Aune, Jukka ja Eino ja kaikki muut olemme vakuuttuneita, että henki on altis. Siltä osoituksena on noin puoleentoistasataan nouseva jäsenrekisteri jokavuotisine merkintöineen maksun suorittamisesta. Mutta haluaisimme olla lisäämässä tunnetta yhteiseen kotiseutuun, jatkuvien hyvien yhteyksien merkitystä. Tulkaa mukaan yhteisiin tilaisuuksiin, tulkaa osallistumaan myös tilapäisesti käymässä olevat. Hyvä ystävä, ei riitä velvollisuuden täyttämiseksi pelkkä jäsenmaksun maksaminen, vaikka sekin on hieno asia.

Hyvät somerolaiset pitäkää puolestanne yllä selalasta somerolaishenkeä, joka antaa puhtia molemmille.

Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta

ETELÄ-SOMERON, HÄNTÄLÄN, SOMERNIEMEN ja SOMERON

OSUUSPANKIT

KIITTAEN KULUNEESTA VUODESTA
JA ONNEA ALKAVALLE VUODELLE

huvikeskus

ASKO HYVÄÄ JOULUA toivottaa
valtuutettu ASKO-myyjä

**Someron
Huonekaluliike**

puh. 45 125

HYVÄÄ JOULUA

asiakkailleen toivottaa

Lasten Asuste

Somero ja Salo

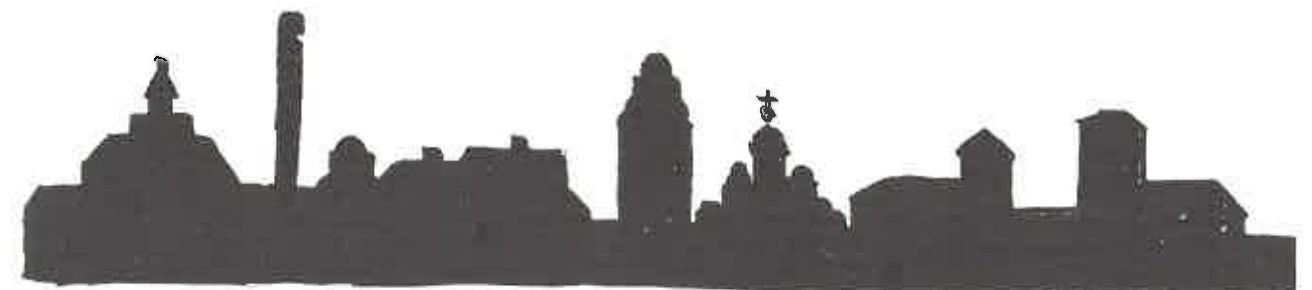
Kotiseudun uutiset kertoo Teille

SOMERO-lehti

SILMÄLASIEN ERIKOISLIIKE

Someron Optiikka

puh. 45 567

Haavoittunut enkeli

(Hugo Simbergin maalauksen mukaan)

Haavoittuneen enkelin
temppelissä kohtasin
uupuneena kovin.
Kukkiako Maasta hait?
Painavaksi siiven salt
murheenraskain povin.

Ethän voinut aavistaa,
kuinka tomuinen on Maa,
kukkia mi kantaa.
Viiltävät on kivet sen
askeleissa enkelten.
Tiekin soraa, santaa.

Pelästyitkö näkymää?
Tuskastako painuu pää?
Side silmät peittää.
Kärsit kaiken valeten.
Etkö voisi kertoen
huolten taakkaa heittää?

Paareilla nyt kannetaan
enkeliä toipumaan.
Salaa silmä kastuu.
Nuorta paarinkantajaa
ajatus tuo ahdistaa:
Kenen onkaan vastuu?

Ester. Ahokainen

**RAUHALLISTA JOULUA
TOIVOTTAA**

Someron K-Valinta

**ONNELLISTA UUTTA VUOTTA
JA
MIELLYTTÄVIÄ OSTOSHETKIÄ**

K-Halli Härkätie

HYVÄÄ JOULUA

**Mikkolan Kukkakauppa ja
hautaustoimisto**

PUH. 45 092

**Hyvää Joulua
TOIVOTTAA**

Kampaamo
LEENA LAINE
puh. 45 164

**Hyvää Joulua ja
Onnekasta Uutta Vuotta**
toivottaa asiakkailleen EILA SAARINEN
KENKÄ- JA SUKKABAARI
puh. 45 463

Hyvää Joulua

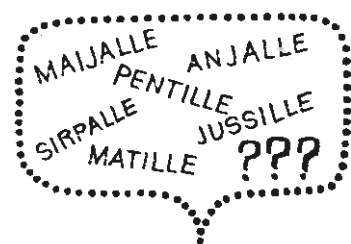
TOIVOTTAA

SOMERON ESA

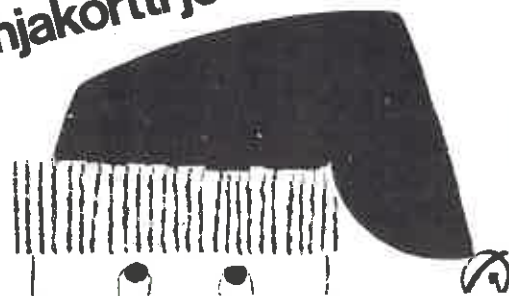
**Rauhallista Joulua
ja Hyvää Uutta Vuotta**

toivottaa maidon lähettäjiilleen

**Etelä-Someron Osuusmeijeri
Häntälän Osuusmeijeri
Someron Osuusmeijeri**

Tietenkin KOP:n
lahjakortti joulukansiossa

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI
PUHELIN 45 571 VAIHDE

Maistuva iltapala

Lihapiirakka ja nakit

mausteiden kera tai ilman
Se on hyvää

KIOSKIKOLMIO

Jukolantie ja Vanhatie

TILITOIMISTO

EKONOMIA

hoitaa maatalous- ja liikekirjanpidot, tilinpäätökset sekä veroilmoitukset asiantuntemuksella.

yhteys ekon. KALLE ÄLLI

Puh. 45 183 klo 9-11

Arava-talo Kaislanrannantie

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

NURMEN SAHA JA MYLLY

Somerniemi — puh. 42 958

HYVÄÄ JOULUA TOIVOTTA

Someron Radio

Om. A. Virtanen, puh. 45 688

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

toivottaa

SOMERON KUKKASITOMO

Om. Liisa Roos, puh. 45 562

Hyvää Joulua ja onnekasta Uutta Vuotta
toivottaa

Kello- ja Kihla-Aitta

K. Nyström, puh. 45 358

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
Toivottaa**

K-MAATALOUSPISTE
-SÄÄSTÖVALINTA
EERO KOSKI 45 393

HYVÄÄ JOULUA
TOIVOTTA

T:mi Kuisma

Juhlan kuokkavieras ?

Paavo Räsänen

Useiden ihmisten mielestä joulu on vain lasten juhla. Kuitenkin he ovat valmiit myöntämään, että jokin joulun sanomassa puhuttelee heitä. Joulun evankeliumi koskettaa meidän mielemmme herkimpiä alueita, jotka me usein pyrimme haavoittumisen pelossa salaamaan muilta ihmisiltä.

Vaikka mielemmme herkiytyykin, emme pysähdy, emmekä haluakaan pysähtyä joulun lapsen seimen äärelle. Me pelkäämme, että hiljentyessämme ja tutkiessamme tarkemmin joulun sanomaa me kadotamme mielestämme sen rauhan, jota edellyttää maksetut laskut ja maksut, katettu pitopöytä ja punanenäinen joulupukki suurine lahjasäkkeineen.

Tällainen rauha saakin kadota, sillä me kaipaamme todellista rauhaa, mutta rauhan löytäminen näyttää olevan ihmisille ylivoimainen tehtävä ilman Kristusta. Me haluamme vaikuttaa kanssaihmisillemme ja elinympäristöömme niin, että ne muuttuisivat sellaisiksi kuin me haluamme. Mutta koska se, mitä minä haluan ja mitä sinä haluat tai mitä hän haluaa, eivät useinkaan tähtää samaan tulokseen, ristiriitojen syntyminen ei ole välttävissä. Ne heijastuvat ihmisten keskeisinä riitoina, kateutena, panetteluna ja haluna tuhota se lähimmäinen, jota evankeliumin mukaan olisi rakastettava.

Usein vaikuttaa siltä, että enkelin julistus: "Kunnia Jumalalle korkeuksissa, ja maassa rauha ihmisten kesken, joita kohtaan hänellä on hyvä tahdo", onkin vain hurskas toive, jolta puuttuu mahdol-

lisuus koskaan toteutua tässä ajassa.

Ihmisten keskeisen rauhan toteuttaminen on kaikille annettu tehtävä. Sen täyttämisyritysten ei tulisi rajoittua vain Joulun ajaksi. Emme voi ajatella kanssaihmisistämme tänään toista ja huomenna toista. Korkeintaan pystymme kätkemään ajatuksemme, ja naamioimaan kateuden sekä vihan ystävällisyyden ja nöyryyden valepukuun. Sen tähden enkelin rauhanjulistus on käsky mielenmuutokseen, jonka tulisi ilmetä meidän elämämme arjessa eikä vain juhlien lähestyessä tunnelmoiminnomaisena pyrkimyksenä virittäytyä oikealle aaltopituudelle.

Annetun käskyn toteuttaminen erottaa sitä noudattavat muista, sillä he ovat muukalaisia kanssaihmisistensä parissa. Heidän herransa on syntynyt muukalaisena, jolle ei löytynyt sijaa ihmisasunnoista. Valmistautuessamme viettämään hänen syntymäjuhlaansa, voimme kysyä hiljaa omilta-tunnoiltamme: Olenko minä syyllinen siihen, että Kristus on vain kuokkavieras omassa syntymäjuhlassaan. Jos me vastaamme myöntävästi tähän kysymykseen, meidän on tempauduttava irti kiireistämme ja hiljennytävä kuuntelemaan avankellumin sanomaa. Vain hiljentyen — ja itseämme sekä ajatuksiamme tutkien rukouksen avulla — me ymmärrämme Joulun sanoman, joka on aina yhtä ihmeellinen — Jumala on syntynyt ihmiseksi ihmisten keskuuteen ja valmistanut meille lahjoista suurimman — syntiemme sovituksen.

Sisällys

Altti Havas	VARJORISTI.....	2
Paavo Räsänen	JUHLAN KUOKKAVIERAS.....	5
Ester Ahokainen	HAAVOITTUNUT ENKELI.....	6
Matti Soini	TERVEISIÄ HELSINGISTÄ.....	7
Kaarina Anselmintytär	KUN ISOPAPPA ITTES SOMEROLAISEKS AJELI.....	8
Malla Järvinen	PIENEN KYLÄN JOULU.....	13
Kirsti Inkinen	MISTÄ JOULUN LÖYTÄÄ IHMINEN.....	14
Kauko Partanen	KÄRRYJEN KOLKETTA.....	15
Annikka Saala	SOMERON MURTEESTA JA MURREKIRJASTA.....	17
Oula	KOULULAISEN VUODENAJAT.....	18
Ella Matilainen	LAMMIN SILLAN VIERELTÄ.....	19
Merja Kaapola	MINÄ, RUNO.....	20
Tyyne	JOULUYÖ OIJILLA.....	20
Lucina Hagman	»LÄHETYSSAARNAAJANA» SOMEROLLA.....	21
Tapio Horila	METSÄMAAN TUULIMYLLY SOMERON MUSEOSSA.....	23
Tuula Kara	VATSAN JOULU.....	27
Kuva-aukeama	SOMERO-SEURAN VUOSI 1972.....	28
Aulis Oja	HEVOSPELILLÄ JA POLKUPYÖRÄLLÄ.....	30
Manu Kärki	RUATTIN REISSU KESÄLLÄ 1910.....	32
Jussi Suhonen	KAHDEN KAUPPA.....	34
Pekka Kujanpää	KÄYDÄÄN KIEVARISSA.....	34
Tapio Horila	HÄRKÄLÄN TUULIMYLLY.....	36
Rauha Määttänen	VANHAN MERIMIEHEN VIIMEINEN LÄHTÖ.....	38
Luokkakuva	HÄNTÄLÄN KOULULAISET LV. 1911—12.....	40
Kristiina Peltö-Timperi	LAUANTAINA SAIN KIRJEEN.....	41
Pekka Salminen	SUUELMIA JA SARJATULTA.....	43
K. O. Laine	VISANTIETÄJÄ.....	45
Oiva Linden	ERÄS AAMU.....	46

VANHA ILOINEN

HOTELLI SOMERHOVI

SUUR-SOMERON SUOSITTU

illanviettopaikka

kokouspaikka

juhlapaikka

kohtauspaikka

Tanssiaiset lauantaisin

Avoimna joka päivä

12.00—24.00

Lauantaisin 12.00—01.00

Väritelevisio

Baari

Tervetuloa!

SOMERON PIKA-PESU

KOP:n liiketalo — PUH. 45 722

KEMIALLISTA- JA VALKOPESUA

Sähkötöitä — Vesilaitteita —

Alfa-Laval lypsykoneita

SÄHKÖ-ERKKI OY

Puh. 45 339

Hyvää Joulua toivottaa

KENKÄKAUPPA

V. PELTOMÄKI

puh. 45 075

Kenkiä — laukkuja — käsineitä — sukkia

HYVÄÄ JOULUA TOIVOTTA

KUKKAKESKUS

PUH. 45 385 ja 45 293

Rauta- ja Peltineliö Oy

Omistajat SIVIRANTA ja PYYKKÖ

Puh. 45 929

Suorittaa alaan kuuluvia töitä

urakalla ja laskuun

Hyvää Joulua

HÄMEEN-UUDENMAAN KESKINÄINEN

vakuutusyhdistys

31400 Somero Puh. 924-45 447

VAKUUTTAVA

SOMEROLAINEN

OMAISUUTENNE

SUOJAKSI

Palo-, maatila- koti, kesähuvila-, metsä- ym. vakuutuksia.

Elokuvateatteri

JUKOLA

toivottaa asiakkailleen

HYVÄÄ JOULUA!

O. H. Sandberg Oy

Nappi- ja Muovitavaratehdas

Somero — Vaihde 924-45 691

Hyvää
Joulua
ja

Onnellista Uutta Vuotta

Someron
SÄÄSTÖPANKKI

PÄTEVÄÄ PALVELUA TILI- JA
VEROASIOISSA
ATK-palveluja

**SOMERON
TILITOIMISTO OY**
puh. 45 224

TERVETULOA UIMAAN JA SAUNOMAAN
SOMERON UIMAHALLIIN

Aukioloajat:

Tiist., keskiv., torst. ja perjantaisin klo 13—21. Tors-
taisin klo 18—21 vain naisille. Lauant. ja sunnuntai-
sin klo 12—18. Maanantai varattu yksityistilaisuuksille.
Aamu-uinnit tiist. ja torst. klo 6.15—9.00. Li-
put 2,50 ja 1,00 mk.
Vuokrataan uimapukuja ja housuja, pyyheliinoja
sekä uimalakkeja à 50 p. Uimahallissa myös kahvio.
Puh. 45 909.

Aina kesä — tervetuloa virkistytymään

HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA toivottaa

Härmän Kauppa
puh. 45 404

Yhdysliikenne Oy
tarjoaa

— viihtyisiä matkoja — hyvää asiakaspalvelua —
— nykyaikaisia linja-autoja tilausajoihin

PUHELIMET: Somero 45 230 Forssa 12 201
Loppi 40 120 Lahti 52 112

SUUR-PUKIMO NORVA
AINA MUODIN KÄRJESSÄ

Salo, Helsingintie 2

Someron Joulu

1972

TOIMITUSKUNTA:

PÄÄTOIMITTAJA

Osmo Rekolainen

TOIMITUSSEITEERI

Kyllikki Kujanpää

KUVITUS JA TAITTO

Pirkko-Liisa Rekolainen

KUSTANTAJA

SOMERO-SEURA

Varjoristi

Jouluyön legenda

Altti Havas

Kumartuneena seimen yli
Maria hyräilee pojallensa
joka nukkuu oljilla tallilyhdyn alla.

Tähtien kylmässä valossa
yötuuli liukuu ääneti sisään.
Pieni liekki käy levottomaksi
ja pilttuussaan torkkuva aasi
kahisuttaa olkia allaan.

Joosef kietoo viittansa
tiukemmin ympärilleen
ja toivoo unen armahdusta
alati jäytävälle epäilykselleen.

Ulkoa kuuluu arkoja askeleita.
Ovi narahtaa.
Joosef sieppaa sauvansa
mutta laskee sen samassa:
tuttuja paimenia joiden kanssa
hän oli
päivällä rupertellut laihalla
nurmikolla
tallin edustalla.

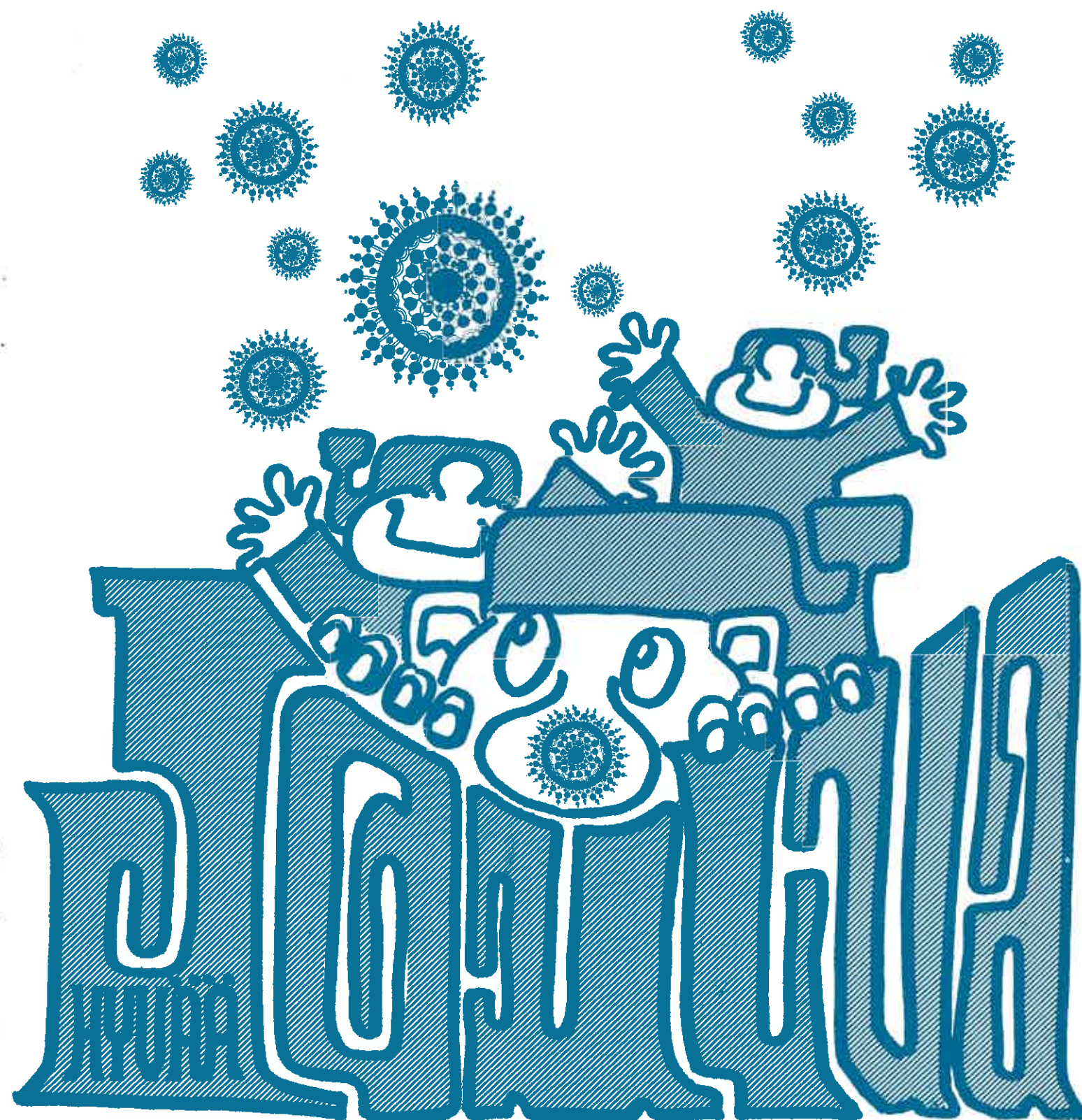
Miehet katsovat mykistyneinä
vastapäiseen kalkittuun seinään,
seimen yläpuolelle,
nyökkäävät toisilleen
kääntyvät nopeasti
ja loittonevat pimeyteen
pelokkaasti huudahdellen.

Yön kylmät silmät tuljottavat raolleen jääneestä
ovesta.
Joosef valpuu jälleen horrokseen.

Maria kohottaa katseensa pojastaan
ja siirtää syrjään kasvoilleen valuneen
suortuvan:
yli kalkitun seinän piirtyy varjoristi
hänen silmiensä eteen tallin hämärään.

Suunnaton tuska kouristaa äidin rintaa.
Paljon puhuva katse jonka hän heittää
kumarassa torkkuvaan Joosefiin.
Nopeasti rapsahdellen putoilevat kuumat
kyyneleet
keltaisten olkien korsiln.

— Jumala, miksi valitsit minut,
pusertuu ihmisen tuska jouluyön pimeyteen.

**JÄSENILLEEN JA ASIAKKAILLEEN
TOIVOTTAA**

**TULE JOULU
KULTAINEN**

**TAVARATALOSSA
ON LAHJA-
IDEOITA**

**TAVARATALO
SOMERMAA**

19

72

Someron Joulu